

वार्षिक प्रगति पुस्तिका

डिभिजन वन कार्यालय

संखुवासभा

(२०७५ / ०७६)

वार्षिक प्रगति पुस्तिका

प्रकाशक

डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभा

आषाढ २०७६

फोन : ०२९-५६०१३५

वर्ष

आर्थिक वर्ष २०७५/०७६

प्रकाशन : ५०० प्रति

सम्पादन/प्रकाशन सहयोग :

स.व.अ. हेमन्त पराजुली

स.व.अ. नविन राज दहाल

फरेष्टर सलिना राई

लेआउट तथा डिजाइन र फोटो : नविन राज दहाल

मुद्रण : सिग्मा जनरल अफसेट प्रेस

साँचल, सानेपा, ललितपुर

फोन: ५५५४०२९

दुई शब्द

वन स्रोत नेपालको एक प्रमुख प्राकृतिक स्रोत हो । यसले देशको चालिस प्रतिशत भन्दा बढी भू-भाग ओगटेको छ । आधा शताब्दी भन्दा लामो वन स्रोतको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको इतिहासमा विभिन्न खालका आर्थिक तथा राजनीतिक उतारचढावहरूसँगै नेपालको वन क्षेत्रमा धेरै खालका नीतिगत तथा व्यवहारिक परिवर्तनहरू भएका छन् । नेपालको वनक्षेत्रलाई राष्ट्रियकरण गर्ने नीतिसँगै शुरु भएको वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनको इतिहासमा पछिल्लो तीन दशकको समय अवधिमा स्थानीय समुदायको सहभागितामा वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने नीतिलाई प्राथमिकताका साथ अवलम्बन गरिदै आएको छ र यो अभ्यास नेपालको वन क्षेत्रको संरक्षणका लागि विश्वमै उदाहरणीय बन्न सफल पनि भएको छ । तथापी देशमा विद्यमान बढ्दो बेरोजगारी, गरिबी, नीतिगत तथा कानूनी जटिलता, प्राकृतिक स्रोत संरक्षण प्रति राजनैतिक नेतृत्व तथा सरोकार वालाहरूको उदाशिनता तथा अपनत्वको अभावका कारण वन विनाश तथा वनक्षेत्र कमशः अतिक्रमणको चपेटामा पर्दै गएकाले गर्दा वनक्षेत्रको संरक्षणमाथि गम्भीर प्रश्नहरू देखा पर्न थालेका छन् ।

जीविकोपार्जन तथा विकाससँग अन्योन्याश्रित र प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने वन सम्पदा विगत देखि नै विविध किसिमले प्रयोग हुँदै आई रहेको छ । यसबाट प्रत्यक्ष फाईदाका अलावा मानव समुदायले यसका वातावरणीय सेवा तथा फाईदाहरू पनि उल्लेख्य रूपमा प्राप्त गरिआएको छ । नेपालको वन स्रोतलाई सही व्यवस्थापन गर्न सकिएको खण्डमा अहिलेको भन्दा कैयौं गुणा बढी आर्थिक लाभ तथा हजारौंको सङ्ख्यामा रोजगारी सिर्जना गर्न सकिन्छ । यसका लागि एक महत्वपूर्ण बाटो भनेको वन स्रोतमा आधारित उद्यमहरूका माध्यमबाट उपलब्ध वन स्रोतहरूको सङ्कलन, प्रशोधन तथा बजारीकरण गर्नु हो ।

डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्रको वनक्षेत्रको विकास तथा यससँग प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा जोडिएका जिल्लावासीहरूलाई वन तथा वातावरण सम्बन्धी प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि यस कार्यालयले विभिन्न क्रियाकलापहरू सालबसाली रूपमा संचालन गर्दै आईरहेको छ । यसै सन्दर्भमा आ.व. २०७५/०७६ मा समेत उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १ मार्फत २ किसिमका कार्यक्रमहरू (संघिय सरकार बाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम, सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम, जडीबुटी विकास कार्यक्रम, वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजि वन कार्यक्रम, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

आयोजना, नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५ सहयोग र प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न क्रियाकलापहरू सम्पन्न गरिएको छ। आ.व. २०७५/०७६ उल्लेखित कार्यक्रम अन्तर्गतको लक्ष तोकिएको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र लक्ष नतोकेका जिल्लाबाट सञ्चालन भएका सम्पूर्ण कार्यक्रम र गतिविधिहरूको जानकारी प्रदान गर्ने उद्देश्यले यसैसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू एकिकृत रूपमा प्रस्तुत गर्ने उद्देश्यले यो वार्षिक प्रगति पुस्तिकको विवरणहरू व्यवस्थापन गरी यस पुस्तिका मार्फत प्रकाशन गरिएको छ। यो पुस्तिका कार्यालयसँग सम्बन्धित माथिल्लो तथा मातहतका निकायका अतिरिक्त नागरिक समाज, शिक्षक, विद्यार्थी, सरकारी तथा गैह्रसरकारी संस्था लगायत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको लागि समेत उपयोगी हुन सक्ने आशा राखेको छ।

अन्त्यमा, प्रकाशनमा मुख्य र महत्वपूर्ण योगदान दिनु हुने योजना शाखाका सहायक वन अधिकृत हेमन्त पराजुली, सहायक वन अधिकृत नविन राज दहाल, फरेष्टर सलिना राई लगायत यस कार्यालयबाट भए गरेका कार्यहरूको सफलतामा सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण महानुभावहरू एवम् डिभिजन वन कार्यालय र सब डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

धन्यवाद !

इन्द्र मणि भण्डारी
डिभिजनल वन अधिकृत
डिभिजन वन कार्यालय, सङ्खुवासभा
आषाढ, २०७६

विषय-सूची

परिच्छेद-१	१
१.१ परिचय	१
१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी	१
१.१.२ भौगोलिक अवस्थिति	३
१.१.३ राजनितिक विभाजन	३
१.१.४ सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था	५
१.१.५ प्रमुख जाति र भाषाहरु	६
१.१.६ भू-वर्गीय संरचना	६
१.१.७ भू-उपयोग	७
१.१.८ प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र	८
१.१.९ प्रमुख नदी, ताल, तलैया	८
१.१.१० अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरणहरु	९
१.२ वन प्रजाति तथा वन्यजन्तुहरुको अवस्था	१०
१.२.१ वनको किसिम	१०
(अ) हावापानीको आधारमा	११
(आ) प्रजातिका आधारमा वनको किसिम	१३
१.२.२ वनको वर्तमान अवस्था	१४
(क) प्राकृतिक वनको अवस्था	१४
(ख) वृक्षारोपण गरिएको वनको अवस्था	१४
१.२.३ मुख्य प्रजातिको वितरण तथा वृद्धि मौज्जात र वार्षिक वृद्धिदर	१५
(क) काष्ठ प्रजातिको वृद्धि मौज्जात	१५
(ख) गैह्र काष्ठ वन पैदावार (मुख्य प्रजाति, फैलावट, संचिती)	१६
१.२.४ स्वामित्वको आधारमा वनको विवरण	१८
(क) सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	१९
(ख) सामुदायिक वन	२०

	(ग) कबुलियती वन	२०
	(घ) धार्मिक वन.....	२१
	(ङ) निजी वन	२१
१.३	वन संरक्षणको अवस्था	२२
	१.३.१ प्राकृतिक प्रकोप.....	२२
	१.३.२ वन सिमाङ्कन	२३
	१.३.३ वन अतिक्रमण.....	२३
	१.३.४ वन डढेलो	२५
	१.३.५ वन गस्ती.....	२६
१.४	वन पैदावारको माग र आपूर्तीको अवस्थाको विश्लेषण.....	२७
	(क) विगत ५ वर्षमा काठ तथा दाउराको उत्पादन र बिक्री वितरणको परिमाण.....	२७
	(ख) विगत ५ वर्षमा काठ दाउरा बिक्रीबाट प्राप्त भएको राजश्व.....	२८
	(ग) जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको संकलन र बिक्री परिमाण.	२९
	(घ) जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारबाट संकलन भएको राजश्व...	३०
१.५	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, ग्रावेल संकलन	३०
१.६	कृत्रिम तथा प्राकृतिक पुनरुत्पादन कार्यक्रम.....	३०
	१.६.१. नर्सरी सञ्चालन र विरुवा उत्पादन कार्यक्रम.....	३१
	(क) डिभिजन तथा सब डिभिजन स्तरीय नर्सरी	३१
	१.६.२ वृक्षारोपण कार्यक्रम	३१
१.७	मौजुदा संगठन तथा कार्यरत कर्मचारीको विवरण.....	३२
	परिच्छेद-२.....	३३
	कार्यक्रम तथा प्रगति.....	३३
२.१	संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान.....	३५
	२.१.१ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	३७
	२.१.२ सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम	४३

२.१.३ वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम.....	४६
२.१.४ जडीवुटी विकास कार्यक्रम.....	५२
२.१.५ वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रिय सहयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम.....	५९
२.१.६ नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५ सहयोग, कार्यक्रम.....	६१
२.२ प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान.....	६३
२.२.१ प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम.....	६५
उपसंहार.....	८२
परिच्छेद-३	८४
कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखिएका केहि समस्या तथा समाधानका उपायहरु.....	८४
अनुसूचिहरु.....	८७
अनुसूचि - १ संखुवासभा जिल्लाका गाउँपालिका/नगरपालिकाहरुको विवरण...	८९
अनुसूचि-२ गाउँपालिका/नगरपालिकाहरुमा रहेको वन जङ्गलको विवरण.....	९०
अनुसूचि- ३ जातजाति र भाषाभाषिको आधारमा जनसांख्यिक विवरण.....	९१
अनुसूचि-४ अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराईएको राष्ट्रिय वनको विवरण.....	९३
अनुसूचि-५ संखुवासभा जिल्लामा पाईने जडिवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारहरु.....	९५
अनुसूचि - ६ दर्ता भएका निजी वनहरुको विवरण.....	९७
अनुसूचि - ७ वन सिमाङ्कन सम्बन्धि विवरण.....	९९
अनुसूचि - ८ संखुवासभामा भएको वन अतिक्रमणको विवरण (स्थानीय तह अनुसार).....	१०१
अनुसूचि - ९ आ.व. २०७५/०७६ मा उत्पादन भएको विरुवाहरुको विवरण...	१०९
अनुसूचि- १० संखुवासभा डिभिजन वन कार्यालयको संगठन संरचना.....	११२
अनुसूचि - ११ कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण.....	११३
अनुसूचि - १२ मुद्धा सम्बन्धि विवरण.....	११६
अनुसूचि - १३ नविकरण भएका सा.व.उ.स.हरुका वन कार्ययोजनाहरु (डिभिजन वन कार्यालयबाट).....	११८

अनुसूचि - १४

अनुसूची १४.१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१२१
अनुसूची १४.२	सामुदायिक तथा कवुलियति वन विकास कार्यक्रम.....	१२३
अनुसूची १४.३	वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम.....	१२४
अनुसूची १४.४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	१२५
अनुसूची १४.५	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजना	१२६
अनुसूची १४.६	नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५, सहयोग कार्यक्रम	१२७
अनुसूची १४.७	प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम.....	१२८
अनुसूची १४.८	डिभिजन वन कार्यालय.....	१३०

परिचय

१.१. परिचय

संखुवासभा नेपालको साविक पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको कोशी अञ्चलमा अवस्थित हिमाली भेगको एक दुर्गम जिल्ला हो। हाल यो जिल्ला १ नम्बर प्रदेश अन्तर्गत पर्दछ। यो जिल्ला पूर्वमा ताप्लेजुङ र तेह्रथुम, पश्चिममा सोलुखुम्बू र भोजपुर जिल्लाको चौबन्दिमा रहेको छ। यस जिल्लाको कूल क्षेत्रफल ३,४८० वर्ग किलोमिटर हो जसले नेपालको कूल क्षेत्रफलको २.३६%, पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको १२.१९% र कोशी अञ्चलको ३५.६८% भू-भाग ओगटेको छ। यस जिल्लाको १७% भू-भाग खेति योग्य, ५४% भू-भाग वन तथा झाडी र २९% भू-भाग हिँउ, चट्टान, बालुवा, पहिरो जस्ता कारणले प्रयोगमा नआउने अवस्थामा रहेको छ। समुन्द्र सतह देखि ४५७ मिटर (संसारको सबैभन्दा होचो अरुण उपत्यका) देखि विश्वको पाँचौ अग्लो हिमशिखर मकालु ८४६३ मिटरसम्मको उचाइमा रहेको यो जिल्ला २७°०६' देखि २७°५५' उत्तरी अक्षांश र ८६°५७' देखि ८७°४०' पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ। उत्तरतर्फ फराकिलो भागमा मनोरम हिमाली श्रृंखलाहरूले सजिएको यस जिल्लाको दक्षिण तर्फ साँगुरिएको भागमा वसोवासयुक्त पहाडि भू-भाग रहेको छ। पूर्वी नेपालको मध्य पहाड तथा हिमाली क्षेत्र समेटेर रहेको यो जिल्ला जैविक विविधताले अत्यन्त समृद्ध जिल्ला मानिन्छ। जैविक विविधता र प्राकृतिक संरक्षणको लागि मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज र नेपालको राष्ट्रिय फुल लालीगुराँस संरक्षणको लागि तिनजुरे-मिल्के-जलजले गुराँस संरक्षण क्षेत्र पनि यही जिल्लामा पर्दछन्। यसका साथै यस जिल्लामा साँस्कृतिक, पर्यावरणीय विविधता पनि प्रचुर रहेको मात्र नभई प्राकृतिक सम्पदाले पनि भरिपूर्ण रहेको छ।

१.१.१. ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

वैदिक कालदेखि नै संखुवासभा जिल्लाको फरक महत्व रहँदै आएको छ। परापूर्व कालमा शिव पार्वतीको क्रिडास्थल मानिने शिवधारा, वेदव्यासले भगवान शिवशंकरको प्रार्थना गरेपछि सिद्धिविनायक गौरीपुत्र गणेशको सहयोगमा पोखरीको बीचमा वेदी निर्माण गरी

वेदको लेखन गरेको भन्ने उल्लेख गरेको पाइन्छ । वेदव्यासले वेदको निर्माण गरेको स्थान सभापोखरी भन्ने तथ्य स्वस्थानी व्रतकथामा वर्णित छ । यस जिल्लाको चैनपुरमा अवस्थित सिद्धकाली भगवतीको मन्दिर भएको स्थानमा सतिदेवीको बायाँ आँखा पतन भएको भनी स्वस्थानी व्रतकथामा वर्णन गरिएको पाइन्छ ।

एकीकरण पूर्व तीन राज्यमा विभाजित संखुवासभा जिल्ला तल्लो किराँत राज्य अन्तर्गत पर्दथ्यो । किराँत कालमा यस जिल्लाको विभिन्न स्थानहरूमा गढी, गोला, कोट आदि भएको तथ्य हाल सो अनुसार गाउँहरूको नामाकरण (हटिया गोला, गढी बजार, लोहाकोट, आदि) रहेकोले पुष्टि गर्दछ । जस अनुसार गढी तथा कोटमा शासकहरूको दरबार हुने गर्दथ्यो भने गोलामा त्यस ताकाको अन्नपानी तथा हातहतियारको भण्डार रहने गर्दथ्यो । हाल जिल्ला प्रहरी कार्यालय रहेको स्थानलाई ढोलबाजे गढी भनिन्थ्यो । हाल हेलिप्याड रहेको उक्त स्थान सम्याउने कार्य गर्दा फेला परेका चिल्ला, बुट्टेदार तथा बलिया ईट्टाहरू, त्रिशुल, तीर, तारबार, खुँडा आदिले परापूर्वकालमा उक्त स्थानमा कुनै ठूलो दरबार रहेको तथ्यलाई पुष्टि गर्दछ । यस्ता गढी, गोला तथा कोटहरूमा हेदाङ्गना गढी, चैनपुर गोला, हटियागोला, कोतेडाँडा (हाल हिमालय माध्यमिक विद्यालय भएको स्थान), बानेश्वर गढी आदि प्रसिद्ध रहेका छन् ।

इतिहासमा उल्लेख भएको प्रमाण अनुसार नेपाल राज्यको एकीकरणका क्रममा वि.सं. १८३१ वैसाखमा चैनपुरको दक्षिणी भागमा रघुनाथ लिम्बुको नेतृत्वमा गोर्खाली सेनाहरू र किराँत राज्यको कांगसेरको नेतृत्वमा युद्ध भएको प्राप्त तथ्यहरूले यस क्षेत्रको एकीकरण त्यस समय पश्चात भएको पाइन्छ । त्यसैगरी राणाकालमा यो क्षेत्र धनकुटा गौँडा बडाहाकिमको प्रशासनिक क्षेत्र र चैनपुरको न्यायिक क्षेत्रभित्र पर्दथ्यो । त्यसताका बस्तिहरूलाई थुम भनिन्थ्यो र यो जिल्ला भित्र विभिन्न थुमहरू, दशमजिया (मादीवर्ता), पाँच मजिया (खराङ्गदेखि लिङलिङ), दशथर थुम (चैनपुर देखि पोखरी बजार), पाँचखपन थुम, सभा उत्तर थुम, संखुवा उत्तर थुम आदि पर्दथे । राणाशासनको अन्तपछि देशलाई ७५ जिल्लामा विभाजन पछि यो क्षेत्र संखुवासभा जिल्लाको नामले चिनिन पुग्यो । साविकमा जिल्लाको सदरमुकाम चैनपुर रहेकोमा हाल खाँदवारी रहको छ ।

वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ लागू भएपछि यस जिल्लामा हस्तान्तरण गरिएका सामुदायिक वनबाट उपभोक्ता समुहले वन पैदावारको सहज आपूर्ती गर्नुको साथै स्थानीय स्तरमा छोटो समयको रोजगारी सिर्जना हुनुको साथै विकास निर्माण कार्यमा समेत सामुदायिक वनबाट भएको आम्दानी लगानी भएको छ । हाल यस जिल्लामा २८९ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन भई स्थानीय समुदायको पहुँच भित्रको ३१९३.५२ हेक्टर (४१.३८ प्रतिशत) वनक्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा

हस्तान्तरण भएको छ जस्मा २९१६४ (केही दोहोरिएका समेत) घरधुरी संलग्न रहेका छन् ।

१.१.२. भौगोलिक अवस्थिति

- पूर्व - ताप्लेजुङ्ग र तेह्रथुम जिल्ला
- पश्चिम - भोजपुर र सोलुखुम्बु जिल्ला
- उत्तर - चिनको स्वसासित क्षेत्र तिब्बत
- दक्षिण - धनकुटा र तेह्रथुम जिल्ला

१.१.३. राजनितिक विभाजन

यस जिल्लाको नामाकरण पश्चिमबाट बहने संखुवा खोला र बीच भागबाट बहने सभा खोलाको नामबाट संखुवासभा रहन गएको हो । परापूर्वकाल देखि नै संखुवासभा जिल्ला अरुण उपत्यका देखि मकालु हिम श्रृंखलासम्म अर्थात उष्ण प्रदेशीय देखि उच्च हिमाली हावापानी पाइने जिल्लाको नामले चिनिँदै आएको छ ।

संघीय गणतन्त्र नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम यस जिल्लालाई १ वटा प्रतिनिधि सभा र २ वटा प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र तथा ५ वटा नगरपालिका र ५ वटा गाउँपालिकामा विभाजन गरिएको छ । खाँदवारी, चैनपुर, मादी, पाँचखपन र धर्मदेवी नगरपालिकाहरू छन् भने चिचिला, सभापोखरी, भोटखोला, मकालु र सिलिचोड गरी पाँच गाउँपालिकाहरू रहेका छन् । साविकको गा.वि.स./न.पा. र हालको गाउँपालिका र नगरपालिकाहरूको विवरण **अनुसूची १** मा र त्याँहा रहेका वन जङ्गलको विवरण **अनुसूची २** मा र डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र सम्बन्धि विवरण **तालिका १** र **तालिका २** मा दिईएको छ ।

डिभिजन वन कार्यालयले सेवा प्रवाह गर्ने छुट्टै सांगठनिक संरचना रहेको छ । जस अनुसार डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने जिल्लाका स्थानिय वासिन्दाहरूलाई डिभिजन वन कार्यालयबाट सेवा प्रवाह गर्न ६ वटा सब-डिभिजन वन कार्यालयहरू रहेका छन् (**फिगर नं. १**) । हालको स्थानिय तहको राजनैतिक संरचना अनुसार निम्न भौगोलिक क्षेत्र समेटेको छ ।

तालिका-१ : डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूको विवरण

१. चैनपुर नगरपालिका	६. चिचिला गाउँपालिका
२. धर्मदेवी नगरपालिका	७. सभापोखरी गाउँपालिका
३. खाँदवारी नगरपालिका	८. मकालु गाउँपालिकाको वार्ड नं. ४ र ५ मात्र
४. मादी नगरपालिका	९. भोटखोला गाउँपालिकाको वार्ड नं. ५ पुरै र वार्ड नं. २ र ४ को केहि भाग मात्र
५. पाँचखपन नगरपालिका	

तालिका २ : मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज र डिभिजन वन कार्यालयको क्षेत्र भित्र पर्ने गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरू

सि.नं.	विवरण	गाउँपालिका/नगरपालिका	कार्यक्षेत्र
१.	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	भोटखोला, सिलिचोड र मकालु गाउँपालिका	भोटखोला गा.पा.को वडा नं. १ र ३, मकालु गा.पा.को वडा नं. १, २ र ३ तथा सिलिचोङ्ग गा.पा.को पुरै क्षेत्र
२.	मादी सव-डिभिजन	मादी नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
३.	चैनपुर सव-डिभिजन	चैनपुर नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
४.	खाँदवारी सव-डिभिजन	खाँदवारी नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
५.	अरुण सव-डिभिजन	भोटखोला, मकालु र चिचिला गाउँपालिकाहरू	भोटखोला गाउँपालिकाको वडा नं. २, ४ र ५, मकालु गाउँपालिकाको वडा नं. ४ र ५ तथा चिचिला गाउँपालिकाको पुरै क्षेत्र
६.	सभाखोला सव-डिभिजन	पाँचखपन नगरपालिका र सभापोखरी गाउँपालिका	पाँचखपन नगरपालिका र सभापोखरी गाउँपालिकाको पुरै क्षेत्र
७.	धर्मदेवी सव-डिभिजन	धर्मदेवी नगरपालिका	धर्मदेवी नगरपालिकाको पुरै क्षेत्र

फिगर नं. १ : राजनैतिक विभाजन अनुसार संखुवासभा जिल्लाको साविक र हालको नक्सा

१.१.४. सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

२०६८ सालको जनगणनाको तथ्याङ्क अनुसार संखुवासभा जिल्लाको जम्मा जनसंख्या १५८७४२ रहेको छ । यस मध्ये ८३५१७ महिला र ७५२२५ पुरुष रहेका छन् (तालिका नं.३) ।

तालिका-३ : जिल्लाको जनसांख्यिक विवरण (Demographic Indicators)

घरधुरी	जनसंख्या			लैङ्गिक अनुपात	औसत परिवार संख्या	जन घनत्व/ वर्ग कि.मि.
	महिला	पुरुष	जम्मा			
३४६२४	८३५१७ (५२.६१%)	७५२२५ (४७.३८%)	१५८७४२	९०.०७	४.५८	४६

(श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८)

यस जिल्लालाई पाँच वटा गाउँपालिका र पाँच वटा नगरपालिकामा विभाजन गरीएको छ । यस मध्ये मकालु गाउँपालिकाले सबै भन्दा बढी ११९४.४६३९ वर्ग कि.मी क्षेत्रफल ओगटेको छ र सबै भन्दा कम क्षेत्रफल चिचिला गाउँपालिकाले ८८.५३ वर्ग कि.मी. ओगटेको छ ।

यस जिल्लामा जम्मा जनसंख्या १५८२२० रहेको छ। यस मध्ये सबै भन्दा बढी जनसंख्या र जनघनत्व क्रमशः ३११७७ र २५४ खाँदवारी नगरपालिकामा रहेको छ भने सबै भन्दा कम जनसंख्या र जनघनत्व क्रमशः ६५७६ र १० भोटखोला गाउँपालिकामा रहेको छ (तालिका नं. ४)।

तालिका नं. ४ : गाउँपालिका तथा नगरपालिका अनुसार जनसंख्याको विवरण

क्र.सं.	गाउँपालिका/नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	जनसंख्या	जनघनत्व
				संख्या/वर्ग कि.मी.
१	भोटखोला गाउँपालिका	७३३.४६३२	६५७६	१०
२	चैनपुर नगरपालिका	२२३.६९४७	२७३०६	१२२
३	चिचिला गाउँपालिका	८८.५३८२	७०६५	८०
४	धर्मदेवी नगरपालिका	१३२.८२८	१८२३५	१३७
५	खाँदवारी नगरपालिका	१२२.७७५७	३११७७	२५४
६	मादी नगरपालिका	११०.१०३	१४४७०	१३१
७	मकालु गाउँपालिका	११९४.४६४	१३२०४	२५
८	पाँचखपन नगरपालिका	१४८.०३५९	१७५२१	११८
९	सभापोखरी गाउँपालिका	२२२.०८३३	१०४९२	४७
१०	सिलिचोड गाउँपालिका	२९३.२६	१२१७४	४२

(जि.स.स., २०७५)

१.१.५. प्रमुख जाति र भाषाहरु

यस जिल्लाको प्रमुख जातिहरु बाहुन, क्षेत्री, राई, याखा, लिम्बु, भोटे, मगर, गुरुङ्ग, आदि हुन् र भाषाहरु नेपाली, याखा, राई, गुरुङ्ग, मगर आदि लगायत विभिन्न भाषाहरु बोलिचालिमा रहेको पाईन्छ। यस जिल्लामा सबै भन्दा बढी (करिब १८.३४ प्रतिशत) क्षेत्रीको बाहुल्यता रहेको छ भने दोश्रो बढी जनसंख्या राई जातीको १०.६० प्रतिशत रहेको छ। जातजाति र भाषा-भाषिको आधारमा जनसांख्यिक विवरण **अनुसूचि-३** मा दिईएको छ।

१.१.६. भू-गर्भीय संरचना

यस जिल्लाको अरुण जलाधार क्षेत्रको उत्तरी भागको सानो क्षेत्र Igneous Rock मा खासगरी Granite पाईन्छ। अरुण जलाधार क्षेत्रको मध्य भाग (तुम्लिङ्गटार समेत) मा Argillaceous, Aronaceous र Calcareous Rock जस्ता Metasedimentary Rock

पाइन्छन् । Schist phyllite र Marble ले बनेका Gneiss र Metamorphic Rock समेत यस जिल्लामा पाइन्छन् ।

यस जिल्लाको माडतेवा क्षेत्रको नदी तटीय भागमा तामा खानी पाइएको छ भने सभापोखरी, चैनपुर र धुपु जस्ता विभिन्न स्थानहरूमा चुनढुङ्गा, वाह्रविसे र सभापोखरीमा इक्युमरिन, क्वार्ज, कुरिङ्ग ढुङ्गा, टुर्मालिन, शिशा, धुपुमा कोइला, वाना र खराङ्ग जस्ता विभिन्न स्थानहरूमा फलाम आदिको खानी रहेको तथ्यबाट देखिन्छ । तर यि कुनै पनि खानीहरू उत्खनन तथा सञ्चालन गरिएका छैनन् । यस जिल्लाका अन्य स्थानमा समेत भएका खानीहरू पत्ता लगाउन विस्तृत Geological survey गर्नु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

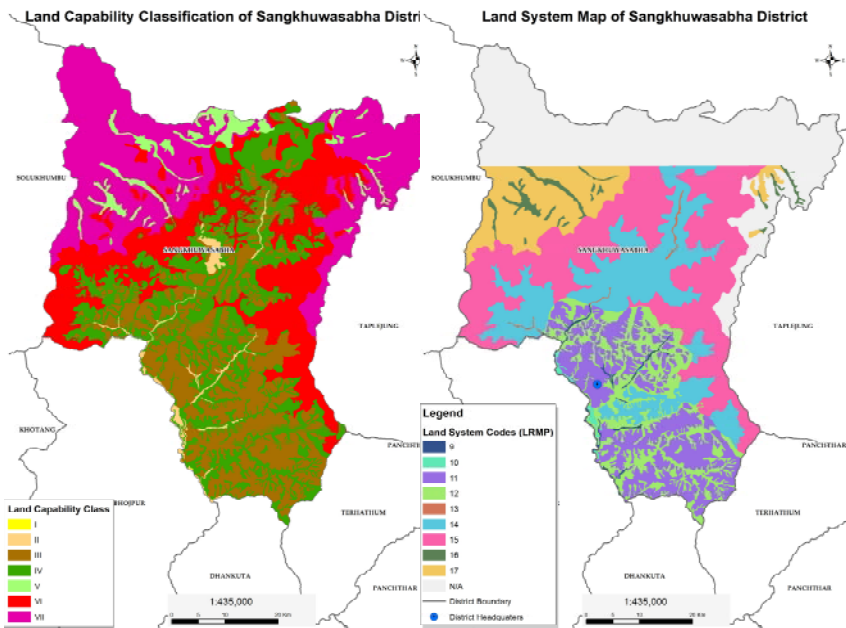
१.१.७ भू-उपयोग

यस जिल्लाको कूल क्षेत्रफल ३४६८.४ वर्ग कि.मी. भू-भागको ठूलो अंश (५३.९७ प्रतिशत) वन जंगल, भाडी बुट्यान र घाँसे मैदानले ओगटेको छ । बाँभो तथा खेर गएको जग्गा २७.७३ प्रतिशत र कृषीको लागि खेती योग्य जमिन करिब १७.०२ प्रतिशत रहेको छ । यस जिल्लाको भू-उपयोगको अवस्था निम्न तालिकामा दिइएको छ (तालिका नं. ५) । त्यसैगरी जिल्लाको जग्गाको क्षमता अनुसारको नक्सा फिगर २ मा देखाईएको छ ।

तालिका नं. ५ : भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	भू-उपयोगको किसिम	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	प्रतिशत
१.	हवाइ मैदान	०.३६	०.०१
२.	घर तथा निर्माण	०.०७	०
३.	हिँउ तथा चट्टान	६.३१	०.१८
४.	खेति योग्य जमिन	५९०.२५	१७.०२
५.	पहिरो	५.८१	०.१७
६.	बलौटे भाग	१३.४४	०.३९
७.	बाँभो तथा खेर गएको जग्गा	९६१.७५	२७.७३
८.	बुट्यान तथा भाडी	४८१.५	१३.८८
९.	जंगल	१२८०.२	३६.९१
१०.	घाँसे मैदान	११०.१७	३.१८
११.	पानीले ढाकिएको	१८.५१	०.५३
जिल्लाको कूल क्षेत्रफल		३४६८.४	१००

(जि.स.स., २०७५)

फिगर नं. २ : जिल्लाको जग्गाको क्षमता अनुसार वर्गीकरण

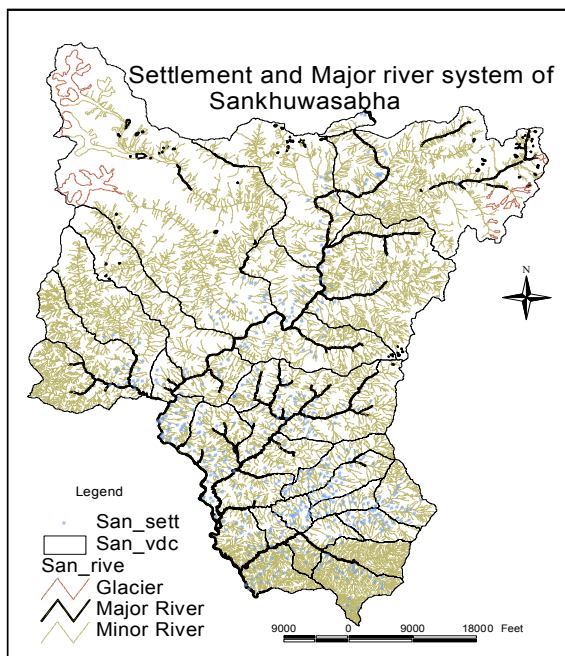
१.१.८. प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र

धार्मिक तिर्थाटन तथा पर्यटनको हिसाबले समेत यो जिल्ला निकै महत्वपूर्ण मानिन्छ । अरुण किनारमा रहेको मनकामना मन्दिर, चैनपुरको बानेश्वर महादेव मन्दिर, साविक सिद्धकाली गाविसमा पर्ने सिद्धकाली मन्दिर, बालेश्वर शिवलिङ्ग, सभापोखरी, खेम्पालुङ, शिवधारा, मत्स्यपोखरी, जौबारी महादेव गुफा, हुमुडमाई मन्दिर, गुठी गुम्बा आदी प्रमुख धार्मिक स्थलहरु रहेका छन् । त्यस्तै मकालु प्रथम, मकालु दोश्रो, वरुनत्से, चाम्लाङ्ग, हिमचुली, कुम्भकर्ण, मकालु जस्ता हिमालहरु र मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज, गुराँसको राजधानी मानिने लालीगुराँस संरक्षण क्षेत्र, मिल्के डाडाँ लगायत सम्पूर्ण अरुण उपत्यका पर्यटन र अध्ययन अनुसन्धानको हिसाबले निकै महत्वपूर्ण छन् ।

१.१.९. प्रमुख नदी, ताल, तलैया, सिमसार

यो जिल्ला जलश्रोतको दृष्टिकोणबाट निकै धनी मानिन्छ । यस जिल्लाका नदीहरु मध्ये हिमनदीबाट शुरु भएका अरुण र वरुण नदी मुख्य नदीहरु हुन् । अन्य नदीनालाहरुमा संखुवाखोला, सवाखोला, पिलुवाखोला, हेंवाखोला, इप्सुवाखोला, आप्सुवाखोला,

इखुवाखोला, कासुवाखोला, सिसुवाखोला आदी रहेका छन भने प्रमुख पोखरीहरुमा मत्स्यपोखरी, सिद्धपोखरी, पोप्तीपोखरी, लालपोखरी, मत्स्यपोखरी, बन्दुकेपोखरी, लक्ष्मीपोखरी, किपुपोखरी, फेलुङगापोखरी, मुलुङ्गापोखरी, छावापोखरी रहेका छन भने अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्वका सिमसार क्षेत्रमा सभापोखरी, दुध पोखरी, गुफा पोखरी आदि रहेका छन। उल्लेखित नदी, खोला र ताल/पोखरीहरुको आ-आफ्नै धार्मिक तथा पर्यटकिय महत्व रहि आएको छ। त्यस्तै छहरा/छांगाहरुमा नामासे, वतासे, तांलेवा, बैधे, शंखभीर, वोघा, वालिङ्ग र मेनवेन्या छहराहरु प्रमुख रहेका छन। (फिगर नं. ३)

फिगर नं. ३ : संखुवासभा जिल्लाको बसोवास क्षेत्र तथा प्रमूख नदी प्रणाली

१.१.१० अन्य प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरणहरु

यस जिल्लामा विशेषगरी राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरु जलविद्युत आयोजनाको निर्माण तथा संचालन, प्रवेश मार्ग र प्रशारण लाईन आयोजनाहरुको प्रयोजनका लागि गत विगत देखी नै राष्ट्रिय वन क्षेत्रको जग्गा राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजनालाई उपलब्ध गराउने कार्यविधी बमोजिम नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार जग्गा उपलब्ध गराएको पाईन्छ। कार्यालयमा रहेको अभिलेख बमोजिम संखुवासभा जिल्लामा हालसम्म

१० वटा विभिन्न आयोजनाहरूका लागि १०४.२५५ हेक्टर स्थायी र २०.७९६ अस्थायी गरी कूल १२४.९७१ हेक्टर राष्ट्रिय वन क्षेत्र अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराइएको छ (अनुसूची नं. ४) ।

१.१.११ सहयोगी संघ संस्थाहरू

यस जिल्लामा वन क्षेत्रको विकास र व्यवस्थापनका लागि विभिन्न संस्थाहरूले डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य गरिरहेका छन् । महत्वपूर्ण साभेदार संस्थाहरूमा जिल्ला समन्वय समिति, स्थानीय तहहरू, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला स्थित प्रहरी कार्यालयहरू, नेपाली सेना, कृषि ज्ञान केन्द्र, भेटेनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति, भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय (धनकुटा) आदि निकायहरू तथा उपभोक्ता समुहहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ, तिनजुरे-मिल्के-जलजले संरक्षण विकास आयोजना (TMJCCP), KTK-BELT, Sankhu-wasabha Learning Grounds (SLG), हिमवन्ती नेपाल आदि संघसंस्थाहरू रहेका छन् ।

माथि उल्लेखित निकाय र संघसंस्थाहरू बाहेक विभिन्न सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरू जस्तै दलित संघ, जनजाति संघ, उद्योग वाणिज्य महासंघ, काष्ठ व्यवशायी संघ, गैह्रकाष्ठ वन पैदावार संकलन गर्ने र ओसार पसारमा संलग्न संघसंस्था र मध्यस्थकर्ताहरू समेत वन क्षेत्रको विकासमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा संलग्न रहेको छन् ।

१.२. वन प्रजाति तथा वन्यजन्तुहरूको विवरण

१.२.१. वनको किसिम

संखुवासभा जिल्लामा परापूर्वकाल देखिनै वन जंगलहरू विभिन्न प्रकारको स्वामित्व तथा रेखदेखमा रहिआएको थियो । वन जंगल राष्ट्रियकरण हुनु अगावै अधिकांस वन क्षेत्रहरू विभिन्न परिवारहरूले विर्ता तथा खर्क आदिको रूपमा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै आएका थिए भने केही वनक्षेत्रहरू तत्कालिन जिम्मावाल, थरी, तालुकदारहरूबाट नियन्त्रण हुँदै आएको थियो । निजी वन राष्ट्रियकरण ऐन २०१३ लागु भए पश्चात यस्ता वनहरू सबै राष्ट्रियकरण गरी नेपाल सरकारको अधिनमा रहन पुग्यो । त्यसपछि यसको संरक्षणको दायित्व पुर्ण रूपमा नेपाल सरकारको हुन गयो । विक्रम सम्बत २०१८ सालसम्म धनकुटा गौडाबाट संरक्षण व्यवस्थापन हुँदै आएको यस जिल्लाको वनक्षेत्र २०१८ सालमा धनकुटा वन डिभिजन कार्यालय र २०३३ सालमा अरुण डिभिजन वन कार्यालयबाट हुँदै आएको थियो । विक्रम संवत २०४० सालमा देशको ७५ वटै जिल्लामा वन कार्यालयहरू

स्थापना गर्ने सरकारको निर्णय बमोजिम २०४२ सालमा यस जिल्लामा समेत जिल्ला वन कार्यालय स्थापना भई जिल्लाको वनजंगलको संरक्षण र व्यवस्थापन हुँदै आएको छ। संघीय गणतन्त्र नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भएपछि तात्कालिन जिल्ला वन कार्यालय प्रदेश नं. १ को प्रदेश सरकार मातहत डिभिजन वन कार्यालयको रुपमा रुपान्तरण भएको छ।

यस जिल्लामा पाइने वनलाई खासगरी निम्नानुसार वर्गिकरण गरिएको छ।

(अ) हावापानीको आधारमा

(आ) प्रजातीको आधारमा

(अ) हावापानीको आधारमा

यस जिल्लामा पाइने वनलाई उचाई, माटो तथा हावापानी र भौगोलिक अवस्थितिको हिसाबले निम्नानुसार वर्गिकरण गरिएको छ (डि.व.का., २०७५) (तालिका ६)।

(क) उष्ण र उपोष्ण प्रदेशिय वन (Tropical and Sub-Tropical Forest)

उष्ण प्रदेशिय वन अरुण र सभा खोलाको छेउछाउमा अवस्थित छ किनभने त्यस भेगमा उष्ण प्रदेशिय र उपोष्ण प्रदेशिय मनसुनी हावापानी पाइन्छ। त्यस क्षेत्रको मुख्य वनस्पति साल हो। अन्य मिश्रित प्रजातीहरूमा कर्मा, वोटधंगैरो, सिमल, सिरिष, खयर र टाँकीका प्रजातीहरू पाइन्छन। साल सरदर १२०० मी. सम्मको उचाई भएको भू-भागमा पाइन्छ। साल वन पूर्णतया खुला छन र यसको पुनरुत्पादन प्रशस्त छ। मिश्रित प्रजातिहरू रहेका यी वनहरू आगोवाट प्रभावित छन। बढ्दो जनसंख्याले घाँस दाउरा एवं कृषि भूमी विस्तारको लागि यस क्षेत्रको वनहरू विगतमा अतिक्रमण भएका पाइन्छ। यस जिल्लामा Sub-Tropical Forest मा खास गरी चिलाउने, कटुस प्रजातिको वन पाइन्छ। यस्तो वनक्षेत्रहरू चैनपुर, धर्मदेवी, खाँदवारी र पाँचखपन नगरपालिकाहरूको अरुण नदिको किनारमा अवस्थित छन।

(ख) तल्लो समसितोष्ण प्रदेशिय वन (Lower Temperate Forest)

यस्तो वन १६०० मी. देखि २४०० मि. सम्मको उचाइमा पाइन्छ। यस भन्दा तल कृषि भूमी र चरण भूमीमा वदल वन क्षेत्र प्रभावित भएको पाइन्छ। संखुवासभा जिल्लाको अरुण नदीको जलाधार क्षेत्रमा रहेको यस्तो वन Slash and Burn का कारण केही कमजोर अवस्थामा रहेको पाइन्छ।

(ग) माथिलो समशितोष्ण प्रदेशिय वन (Upper Temperate Forest)

यस्तो वनमा कोणधारी र चौडापाते दुवै किसिमका प्रजातिहरु पाइन्छन् । यस्तो वन २४०० देखि ३००० मी. उचाइ सम्मको पहाडी भेग सम्म पाइन्छ । अल्लो र मालिङ्गो प्रचुर मात्रामा पाइने यस्तो वनमा तीन किसिमका वनहरु पाइन्छन् ।

- I. Deciduous Forest dominated by *Acer cambellii*, *Magnolia cambelli*, *Sorus cuspidata* and *Araliacia*.
- II. Coniferous Forest dominated by *Tsuga dumosa*, *Pinus wallichiana*.
- III. Evergreen broad leaved Forest dominated by *Lithocarpus pachyphyla*, *Quercus semicarpifolia*, *cinnamomum*, *Rhododendron* and *Acer spp.*

(घ) लेकाली प्रदेशिय वन (Sub-Alpine Forest)

यस्तो किसिमको वन ३००० मि. देखि ३८०० मि. सम्म पाइन्छ । यस किसिमको वनमा ठिंगुरे सल्ला, धुपी सल्ला जस्ता प्रजातिहरु पाइन्छन् । यस्तो वन खासगरी *Even aged forest* पतभङ्ग रुखहरु संग मिश्रित रुपमा रहेको पाइन्छ । मिश्रित पतभङ्ग प्रजातिहरुमा *Acer spp.*, *Betula spp.*, *Populus spp.*, *Sorus cuspidata*, *Salix spp.*, *Quercus spp* आदि पर्दछन् ।

(ङ) हिमाली प्रदेशिय वन (Alpine Forest)

यस्तो वन ३८०० मि. भन्दा माथि पाइन्छ । गुराँसका विविध प्रजाति मध्ये यस क्षेत्रमा *Rhododendron setosum* को बाहुल्यता रहेको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा Alpine herbs प्रजाति अक्सर गरेर पाइन्छ । चिस्यानयुक्त चरण भूमीमा *Juniperus recurva*, *Lonicera potentilla* पाइन्छ । यस्तो वनमा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारहरु पनि प्रशस्त मात्रामा पाइन्छन् ।

तालिका ६ : हावापानीको आधारमा वनको प्रकार

सि.नं.	वनको किसिम	उचाई (मी.)	प्रमुख वनस्पती प्रजाति	वन्य जन्तु
१	उष्ण वन (Tropical Forest)	१००० मी सम्म	साल, कर्मा, धंगेरो, खयर, सिमल, शिरिस, टाँकि, आदी	चितुवा, भालु, दूम्सि, वाँदर, स्याल, गोहोरो
२	उपोष्ण वन (Sub-tropical Forest)	१०००-१८०० मी.	चिलाउने, पाल्ले, उत्तिस, टुनी, शिरिस, लाम्पाते, वाँदरे, भलायो, मलातो	चितुवा, भालु, असामी वाँदर, मृग

सि.नं.	बनको किसिम	उचाई (मी.)	प्रमुख वनस्पती प्रजाति	वन्य जन्तु
३	तल्लो समशितोष्ण वन (Lower temperate forest)	१८००-२४०० मी.	चिलाउने, चाँप, बाँभ, लौठ सल्ला, कालीकाठ	घोरल, मार्टिन, व्वाँसो, भारल, हिमाली कालो भालु, नाउर
४	माथिल्लो समशितोष्ण वन (Upper Temperate Forest)	२४००-३००० मी.	लालिगुराँस, गोब्रे सल्ला, कपासे, खसु,	कस्तुरी मृग, हाब्रे, हिउँ चितुवा, रातो भालु, थार
५	लेकाली वन (Sub-Alpine Forest)	३०००-३८०० मी.	धुपि सल्ला, ठिंगुरे सल्ला, भोजपत्र, वुकि, फिरफिरे, स्पुस	कस्तुरी मृग, हिउँ चितुवा, डाँफे, मुनाल
६	टुण्ड्रा वन (Alpine Forest)	३८०० मी. भन्दा माथि	जुनीपर, कारागना, घाँसे मैदान, वुकि	कस्तुरी मृग, हिउँ चितुवा

(आ) प्रजातिका आधारमा वनको किसिम

डिभिजन वन कार्यालय संखुवासभाको कार्यक्षेत्र भित्रको वनलाई प्रजातिको समिश्रण र विविधताको आधारमा साल, कटुस चिलाउने, सल्ला र पतभङ्ग वन गरी ४ भागमा विभाजन गरिएको छ जसले डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्रको कूल वनक्षेत्रको क्रमशः २.८६, ४४.६, ७.७१ र ४४.८३ प्रतिशत ओगटेको छ (तालिका नं. ७) ।

तालिका नं. ७ : प्रजातीको आधारमा वनको प्रकार

क्र.सं.	प्रजातीको आधारमा वनको प्रकार	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	साल वन (Sal Forest)	२१९९.४०	२.८५
२	कटुस-चिलाउने वन (Sub-Tropical Mixed Hard wood Forest)	३४४२०.६६	४४.६१
३	कोणधारी वन (Conifer Forest)	५९५३.८६	७.७१
४	पतभङ्ग वन (Deciduous Forest)	३४५९९.६९	४४.८३
	जम्मा	७७१६५.६१	१००

(श्रोत: पञ्चवर्षिय व.व्य.का.यो.संखुवासभा, २०७१)

१.२.२. वनको वर्तमान अवस्था

संखुवासभा जिल्लाको कूल क्षेत्रफल ३४६८३७ हेक्टर रहेको छ । जस मध्ये १२८०२० हेक्टर (३६.९१ प्रतिशत) भुभाग वन जंगलले ढाकेको छ । त्यस्तै ४८१५० हेक्टर (१३.८८ प्रतिशत) भाडी बुट्यान र ११०१७ हेक्टर (३.१७ प्रतिशत) चरण क्षेत्र (घाँसे मैदान) गरी जम्मा १८७१८४ हेक्टर (५३.९७ प्रतिशत) भुभाग वनक्षेत्रले ढाकेको छ (जि.स.स.,२०७५) । यस जिल्लाको कूल वनक्षेत्र मध्ये ७७६५.५९ हेक्टर (४१.२२ प्रतिशत) वनक्षेत्र डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ (डि.व.का. २०७५) ।

डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र संखुवासभा जिल्लामा आ.व. २०७५/०७६ को अन्तसम्ममा २८९ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन भई स्थानीय समुदायको पहुँच भित्रको ३१९३३.५२ (४१.३८ प्रतिशत) वनक्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भएको छ जस्मा २९१६४ (केही दोहोरिएका समेत) घरधुरी संलग्न रहेका छन् ।

संखुवासभा जिल्लामा विगत केही वर्षयता वन जंगलको हैसियतमा सुधार हुँदै आएको छ । विगतमा घाँस, दाउरा तथा चरिचरणको चापले गर्दा वनको हैसियत विग्रिदै गएको भएतापनि सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम लागु भए पश्चात स्थानीय उपभोक्ताहरूले वन जंगल संरक्षण तथा विकास गर्दै आएकोले वन जंगलको अवस्थामा क्रमशः सुधार हुँदै आएको देखिन्छ ।

(क) प्राकृतिक वनको अवस्था

यस जिल्लामा अधिकांश प्राकृतिक वन रहेको छ । यी प्राकृतिक वनहरू २०४८ साल यता क्रमशः सामुदायिक वनको रूपमा उपभोक्ता समूहहरूलाई हस्तान्तरण गरिएका छन् । यसरी हस्तान्तरण गरिएका वनहरू र बाँकी रहेका वनहरूको अवस्था क्रमशः सुधार भएको छ । जिल्लाको सबै प्राकृतिक वनमा प्राकृतिक पुनरुत्पादनको अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ ।

(ख) वृक्षारोपण गरिएको वनको अवस्था

यस जिल्लामा विगत धेरै वर्षदेखि खालि पर्ति स्थानहरू र पातलिँदै गएका प्राकृतिक वनहरूमा वृक्षारोपण गरिने कार्य हुँदै आएको छ । कार्यालयमा भएको अभिलेख अनुसार यस जिल्लामा वृक्षारोपणको शुरुआत आ.व. २०३७/०३८ देखि भएको देखिन्छ । आ.व. २०३७/०३८ देखि आ.व. २०४९/५० सम्ममा ६३९.३५ हे. क्षेत्रमा वृक्षारोपण

भएको पाइन्छ । आ.व. २०७०/०७१ देखि आ.व. २०७५/७६ सम्मको विगत पाँच वर्षको अवधिमा सामुदायिक वन क्षेत्रमा १४७.६ हेक्टर वृक्षारोपण भएको देखिन्छ । यसरी सामुदायिक वनहरुमा हरेक वर्ष भएका वृक्षारोपणहरुको स्थलगत अनुगमन गरी वृक्षारोपण सफल भएको वा नभएको अभिलेख राख्ने कार्य भएको नभएतापनि अधिकांस वृक्षारोपण सफल भएको देखिन्छ ।

१.२.३ मुख्य प्रजातिको वितरण तथा वृद्धि मौज्जात (Growing Stock) र वार्षिक वृद्धिदर

सामुदायिक वन श्रोत सर्भेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार संखुवासभा जिल्लामा सरदर वनको मौज्जात ८९.३८ घनमीटर प्रती हेक्टर रहेको छ । उक्त तथ्याङ्क अनुसार पाँचखपन नगरपालिका अन्तर्गतको वनमा अधिकतम १५६.३७ तथा धर्मदेवी नगरपालिका अन्तर्गतको वनमा न्यूनतम मौज्जात ४७.९५ घन मीटर प्रती हेक्टर रहेको छ (डि.व.का.२०७५) ।

(क) काष्ठ प्रजातिको वृद्धि मौज्जात

डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने विभिन्न स्थानीय तह बमोजिम कायम रहेको वनक्षेत्रको क्षेत्रफल, काठजन्य वन पैदावारको मौज्जात र संकलन गर्न सकिने परिमाण (तालिका नं.८) मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ८ : संखुवासभा जिल्लामा वनको प्रमुख प्रजाती मौज्जात तथा वृद्धिको विवरण

सि.नं.	स्थानिय तहको नाम	वनको क्षेत्रफल (हे.)	उत्पादनशिल क्षेत्रफल (हे.)	जम्मा मौज्जात (घ.मी.)	वार्षिक निकाल्न सकिने परिमाण (घ.मी.)
१	मकालु	१७९६२.४८	८९८१.२५	७४२७८८.२	२९७१.१५३
२	सभापोखरी	११२७९.६७	५६३९.८४	४५२७८०.१	१८११.१२
३	पाँचखपन	६७७४.९९	३६८२.३४	५२३३८३.३	२०९३.५३३
४	चैनपुर	५७८२.८	२८९१.४१	३६३८६४.४	१४५५.४५८
५	खाँदवारी	४९४०	२२३२	३९४०५२	१५७६.२०८
६	मादी	५०४०.५१	३४९५.२५	२२८८५९	९१५.४३६१
७	धर्मदेवी	७८२४.६३	६१८९	४५९७७८.८	१८३९.११५
८	भोटखोला	७२०९.५९	३६०४.८	४५२३००.७	१८०९.२०३

सि.नं.	स्थानिय तहको नाम	वनको क्षेत्रफल (हे.)	उत्पादनशिल क्षेत्रफल (हे.)	जम्मा मौज्दात (घ.मी.)	वार्षिक निकाल्न सकिने परिमाण (घ.मी.)
९	चिचिला	४८३५.९३	२६६३.९	२०८१९७.१	८३२.७८८५
१०	सिलिचोङ्ग	पुरै क्षेत्र मकालु वरुण रा.नि. अन्तरगत			

(ख) गैह्र काष्ठ वन पैदावार (मुख्य प्रजाति, फैलावट, सचिती)

संखुवासभा जिल्ला गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको दृष्टिले धेरै संवृद्ध रहेको छ । उचाईको हिसावले यो क्षेत्र करिब ४०० मी.देखि ८००० मी. सम्मको हिमश्रृंखला समेत भएकोले तल्लो भागमा पाइने अमला, हर्से, वर्रो देखि हिमालमा पाइने यासाँगुम्वा समेत यस जिल्लामा पाइन्छ । यस जिल्लाको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने गाउँपालिका एवं नगरपालिकाहरुमा निम्न प्रकारका जडिवुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु पाइन्छन् (तालिका नं. ९) ।

मुख्य रुपमा यस जिल्लामा हर्से, वर्रो, अमला, विषजरा, चिराईतो, सतुवा, सेतक चिनी, भ्याँउ, मजिठो, यासाँगुम्वा विभिन्न जातका सुनाखरी, टिमुर, चिम्फिङ्ग, बुकिफूल, वन लसुन, लघुपत्र, रिठ्ठा, लोक्ता, अल्लो जस्ता जडिवुटी र गैह्रकाष्ठ वन पैदावार पाइन्छन् (अनुसूची-५) । माथी उल्लेखित अधिकाँस जडिवुटी स्थानीय बासिन्दाहरुले संकलन गरी स्वदेश र भारत लगायतका अन्य राष्ट्रहरुमा समेत निकासी हुने गरेको पाइन्छ ।

तालिका नं. ९ : विभिन्न स्थानीय तह अन्तरगतका वन क्षेत्रमा पाइने गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको विवरण

सि.नं.	गाउँपालिका/नगरपालिका	पाइने गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु
१	भोटखोला गा.पा.	यासाँगुम्वा, विषजरा, सुनपाती, भैरुङ्गपाती, बुकि, चिराईतो, लोक्ता, पाँचऔले, जटामासी, पदमचाल, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भ्याँउ, टिमुर, सुगन्धवाल, भिर मौरीको मह, चावो, धुपी, निरमसी, कूठजरा, शिलाजित, सतुवा, सेतकचिनी ।

सि.नं.	गाउँपालिका/ नगरपालिका	पाइने गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु
२	चैनपुर न.पा.	यासांगुम्बा, कूटकी, सिलाजित, विषजरा, सुनपाती, भैरुङ्गपाती, वुकि, चिराइतो, लोक्ता, पाँचऔले, जटामासी, पदमचाल, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, भिर मौरीको मह, चावो, धुपी, सतुवा, सेतकचिनी ।
३	चिचिला गा.पा.	यासांगुम्बा, कूटकी, सिलाजित, विषजरा, सुनपाती, भैरुङ्गपाती, वुकि, चिराइतो, लोक्ता, पाँचऔले, जटामासी, पदमचाल, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सनुगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, भिर मौरीको मह, चावो, धुपी, सतुवा, सेतकचिनी ।
४	धर्मदेवी न.पा.	चिराइतो, लोक्ता, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, भिर मौरीको मह, चावो, सुगन्धकोकिला, अल्लो, भुतकेश, धुपी, सतुवा, सेतकचिनी ।
५	खाँदबारी न.पा.	चिराइतो, लोक्ता, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, मह, चावो, भुतकेस, वोभो, अल्लो, खानक्या, सिस्नो, गुजरगानो, ओखरको वोक्रा, नागवेलि, चुत्रो, काफल, चिउरी, ऐंसेलु, लप्सी, पाँग्रो
६	मादी न.पा.	चिराइतो, अर्गेली, लोक्ता, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, लौठ सल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, मह, चावो, भुतकेस, वोभो, अल्लो, खानक्या, सिस्नो, गुजरगानो, ओखरको वोक्रा, नागवेलि, चुत्रो, काफल, चिउरी, ऐंसेलु, लप्सी, पाँग्रो, सेतकचिनी ।
७	मकालु गा.पा.	चिराइतो, अर्गेली, लोक्ता, पाषाण वेद, हडचुर, खोकिम, चिम्फिङ्ग, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमु, सुगन्धवाल, मह, चावो, भुतकेस, वोभो, अल्लो, खानक्या, सिस्नो, गुजरगानो, ओखरको वोक्रा, नागवेलि, चुत्रो, काफल, चिउरी, ऐंसेलु, लप्सी, पाँग्रो, सेतकचिनी ।

सि.नं.	गाउँपालिका/ नगरपालिका	पाइने गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु
८	पांचखपन न.पा.	चिराइतो, अर्गेली, लोक्ता, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिमि फङ्ग, लौठ सल्ला, विविधप्रकारका सनुगाभाहरु, भयाँउ, टिमुर, सुगन्धवाल, मह, चावो, भुतकेस, वोभो, अल्लो, खानम्पा, सिस्नो, गुजरगानो, ओखरको वोक्रा, नागवेली, चुत्रो, काफल, चिउरी, ऐंसेलु, लप्सी, पाँगा ।
९	सभापोखरी गा.पा.	चिराइतो, लोक्ता, अर्गेली, पाषाणभेद, हडचुर, खोकिम, चिमि फङ्ग, लौठसल्ला, विविध प्रकारका सुनगाभाहरु, भयाँउ, टिमुर, सुगन्धवाल, मह, चावो, भुतकेस, वोभो, अल्लो, खानम्पा, सिस्नो, गुजरगानो, ओखरको वोक्रा, नागवेली, चुत्रो, काफल, चिउरी, ऐंसेलु, लप्सी, पाँगा, निगालो, वन लसुन, भुतकेस, भोजपत्र, सिल्टीमुर, सतुवा, सेतकचिनी ।
१०	सिलिचोड गा.पा.	हर्रो, वर्रो, अमला, रिट्टा, पानीअमला, रुद्राक्ष, वन घिरौंला, वोभो, नागवेली, वेल, कुरिलो, ध्युकुमारी, घोडताप्रे, निम, भ्याकुर, जामुन, तेजपात, मजिठो, पिपला, सुनगाभा, तेजपात, सेतकचिनी ।

माथि उल्लेख गरिए अनुसार यस जिल्लामा विभिन्न खालका महत्वपूर्ण गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु पाइन्छन तर चिराईतो, मजिठो, लोक्ता अर्गेली प्रजातीहरु अधिक मात्रामा पाइन्छन । यसकारण यहाँ केही व्यावसायीहरु यी प्रजातीका जडिबुटीहरु संकलन गरी विक्री वितरण गर्ने गर्दछन ।

१.२.४. स्वामित्वको आधारमा वनको विवरण

व्यवस्थापनको आधारमा यस जिल्लामा रहेको वनलाई निम्नानुसार ६ प्रकारका वनमा वर्गिकरण गरिएको छ । (तालिका नं. १०) ।

तालिका नं. १०: वन व्यवस्थापनको आधारमा वनको वर्गिकरण

सि. नं.	वनको वर्गिकरण	संख्या	घरधुरी संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	डि.व.का.को कार्यक्षेत्र अन्तरगतको वन क्षेत्रको प्रतिशत	कैफियत
१.	सामुदायिक वन	२८९	२९९६४	३९९३३३.५३	४९.३८%	२०७५/२०७६ सम्ममा
२.	कबुलियती वन (अन्य प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न भोगाधिकार दिईएको)	१०	-	१०४.२५५ (अस्थायी) २०.७९६ (स्थायी)	०.९६%	२०७५/२०७६ सम्ममा
३.	संरक्षित क्षेत्र (मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ति क्षेत्र)	-	-	२३३०००	-	सोलुखुम्बुको बुङ्ग गाउँको ८८३६ हे. र छेस्काम गाउँको ८८८५ हे. सहितको क्षेत्रफल
४.	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	-	-	४५३८९.६९	५८.८२%	-
५.	निजी वन	१२	-	१९.८३२	-	२०७५/०७६ सम्ममा
६.	धार्मिक वन	२	-	११.३०९	०.०९%	२०७५/०७६ सम्ममा

(डि.व.का., २०७६)

(क) सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

यस जिल्लामा गाउँ घरको नजिक पायक पर्ने वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरी जनसहभागिता मार्फत व्यवस्थापन कार्य भईरहेको छ। यस जिल्लाको विकट नुनढाकि गाउँमा किपट प्रथाको विवादले गर्दा पायक पर्ने सरकारी वन क्षेत्र समेत

उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गर्न सकिएको छैन । यस क्षेत्रको उत्तरी हिमाली क्षेत्रमा उच्च पहाडि वन (High Altitude Forest) हरु रहेका छन्, उक्त वन क्षेत्र मानव वस्तिबाट टाढा रहेकोले पायक पर्ने स्थानमा छैन । भौगोलिक विकटताको कारणले यसको सही संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । त्यसैगरी बस्तीको नजिकै पायक पर्ने स्थानमा रहेका वुट्यान (Shrublands) क्षेत्रहरु छुट्टै जग्गा दर्ता विवादले गर्दा त्यस्ता जमिन कसको हो भन्ने एकिन पहिचान हुन नसकेकोले उचित संरक्षण र व्यवस्थापनमा कठिनाई भएको हो । यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत सरकारद्वारा व्यवस्थित वन ४५७७.४९६८ हे. रहेको तथ्याङ्कबाट देखिन्छ ।

(ख) सामुदायिक वन

डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र संखुवासभा जिल्लामा आ.व. २०७५/०७६ को अन्तसम्ममा ६ वटा सब डिभिजन अन्तर्गत २८९ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन भई स्थानीय समुदायको पहुँच भित्रको ३९९३३.५२ (४९.३८ प्रतिशत) वनक्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भएको छ जसमा २९९६४ (केही दोहोरिएका समेत) घरधुरी संलग्न रहेका छन् ।

तालिका-११: सब डिभिजन वन कार्यालयको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत रहेका सामुदायिक वनहरुको विवरण

सब डिभिजन वन कार्यालय क्षेत्र	सा.व.उ.स. संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न घरधुरी संख्या
सभाखोला	६७	८८०४.३९	७९६९
चैनपुर	५८	३३७०.५७	५९९४
धर्मदेवी	३२	३४३९.८२	४०९७
खाँदवारी	५९	३२४९.७९	६०७८
अरुण	५५	९२२७.७७	४४६८
मादी	२६	८४९.३४	२२४६
जम्मा	२८९	३९९२३.५२	२९९६४

(ग) कबुलियती वन

वन विकास गुरुयोजना २०४५ को प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम मध्येको एक राष्ट्रिय तथा कबुलियती वन कार्यक्रम हो । यस जिल्लामा विपन्न जनताको लागि कबुलियती

वन कार्यक्रम लागु नभएपनि संगठित संस्था, उद्योग र जलविद्युत आयोजनाहरूलाई कबुलियती वन क्षेत्र हस्तान्तरण भएको अभिलेखबाट देखिन्छ । यसको विस्तृत विवरण अनुसूचि-४ मा दिईएको छ ।

(घ) धार्मिक वन

धार्मिक स्थलहरूको वरीपरी रहेको वन जंगलले त्यस क्षेत्रको महत्व र सौन्दर्य बढाउने भएकाले संगठित धार्मिक संस्थालाई त्यस्ता क्षेत्रहरू धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरिने प्रावधान रहेको छ । यस जिल्लामा आ.व. २०७५/०७६ सम्ममा २ वटा मात्र धार्मिक समुह/संस्थालाई ११.३०१ हेक्टर वनक्षेत्र धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण भएको छ (तालिका नं.१२) ।

तालिका नं. १२ : धार्मिक वनको विवरण

सि.नं.	धार्मिक वनको नाम	क्षेत्रफल (हे.)	स्थान
१.	जलपादेवी व्यासगंगा	४.३३४	सभापोखरी गा.पा. -१ (साविक धुपु गा.वि.स.-१)
२.	कप्ताने धार्मिक वन	६.९६७	चिचिला गा.पा.-४ (साविक मत्स्यपोखरी गा.वि.स.-५)
	जम्मा	११.३०१	

(ङ) निजी वन

यस जिल्लामा २०४९ सालमा भएको पछिल्लो जग्गा नापीको समयमा यस जिल्लाको धेरै वनजंगल भएको जग्गा समेत निजी जग्गाको रूपमा दर्ता भएको पाइन्छ । पूर्वका विभिन्न पहाडी जिल्लामा अलैंची खेतीको विस्तारसँगै यस जिल्लामा समेत चिस्यान भएको जग्गाहरूमा अलैंची लगाउने र सँगसँगै उत्तिस, मलातो, चिलाउने जस्ता प्रजातीका रुखहरू लगाउने वा हुर्काउने गरेको पाइन्छ । यातायातको सुविधा विस्तार सँगसँगै बजारमा विभिन्न वन पैदावारहरूको माग तथा मूल्य बढेको हुनाले कृषकहरूमा निजी वन विकासमा अभिरुची बढेको देखिन्छ । त्यसैगरी परम्परादेखि ग्रामिण क्षेत्रका निजी जग्गाहरूमा डालेघाँस प्रजातीका रुखहरू रोप्ने अभ्यास रहेको, ग्रामिण क्षेत्रबाट बजार क्षेत्रमा र बजार क्षेत्रबाट जिल्ला बाहिर बसाई सराई गर्ने र स्वदेश तथा वैदेशिक रोजगारीमा युवाहरूको संलग्नता बढ्दै गएपछि ग्रामिण क्षेत्रका जग्गाहरू बाँभो रहेकोले त्यस्ता जग्गाहरूमा वन पुनर्स्थापना भएको पाइन्छ । केही वर्षयता देखि व्यवसायिक

रुपमा उत्तिस, मलातो, चिलाउने आदि प्रजातिका रुखहरु रोप्ने र संरक्षण गर्ने क्रम बढेको पाइन्छ। यसरी निजी स्तरमा लगाइएका अधिकांस वनहरुको अवस्था राम्रो भएको भएता पनि केही जग्गा धनीहरुले मात्र निजी वनको रुपमा विधिवत दर्ता गर्ने कार्यमा रुची देखाउने गरेको पाईएको छ। यस जिल्लामा आ.व. २०७५/०७६ सम्ममा १२ गोटा निजी वन (कूल क्षेत्रफल १९.८३२ हेक्टर) दर्ता भएका छन् (अनुसूची नं. ६)। जिल्लामा निजी वन दर्ता गर्ने कार्यलाई बढावा दिनका लागि निजी वन बारे जनचेतना जगाउने तथा निजी वन धनीलाई प्रोत्साहन हुने कृयाकलापहरु सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ।

१.३ वन संरक्षणको अवस्था

यस जिल्लामा सामुदायिक वन कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकता दिइएकोले स्थानिय वन उपभोक्तालाई पायक पर्ने वनक्षेत्र हस्तान्तरण गरिदै लगिएको भए तापनि अभै पनि वनक्षेत्रको संरक्षणको जिम्मा डिभिजन वन कार्यालयमा निहित रहेको छ। यसको संरक्षणको लागि मौजुदा सरकारी जनशक्ति परिचालन गरी अबैध रुपमा हुने गरेको वन पैदावारको चोरी तस्करीलाई नियन्त्रण गर्ने कार्य भैरहेको छ। यदाकदा सामुदायिक वनहरुमा आउने चोरी निकासी तथा अतिक्रमण भएको अवस्थामा समूहको अनुरोधमा डिभिजन वन कार्यालयबाट कारवाही हुँदै आइरहेको छ।

यस जिल्लामा वन संरक्षणको विशेष गरी वन्यजन्तुको आखेटोपहार चोरी तस्करीको ट्रान्जिट प्वाइन्ट हुनु, राष्ट्रिय वन क्षेत्रबाट काठ, दाउरा चोरी निकासीको समस्या भए पनि समन्वयात्मक रुपले नियन्त्रण गरिदै आएको छ र कसुरदारलाई वन ऐन बमोजिम कारवाही हुँदै आएको छ। यदाकदा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको चोरी निकासी, एवं वन डढेलो नियन्त्रण नै कसरी गर्ने भन्ने समस्याहरु रहेको छ। तर पनि यस जिल्लामा प्राकृतिक प्रकोपहरु बाढी, पहिरोबाट पनि केही क्षति हुने गरेको छ त्यसको आकलन सहि तरिकाबाट गर्न सकिएको छैन।

१.३.१ प्राकृतिक प्रकोप

राष्ट्रिय वन क्षेत्रमा चोरी कटानी, अत्याधिक चरिचरण एवं परम्परागत पशुपालनले वन जङ्गलमा चाप बढ्न गई राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रभावित भएको छ। बाढी, पहिरो, भू-क्षय एवं उर्वरा माटो बग्न गई वन जङ्गलको उत्पादकत्वमा ह्रास आएको छ भने बाढीका कारण विभिन्न क्षेत्रहरुमा घरबास, धनजनका साथै खेतीयोग्य जमीनमा समेत क्षति पुग्न गएको छ। हावाहुरीबाट सुख्खा सिजनमा वन क्षेत्रका रुखहरुका हाँगाहरु भाँचिने, रुख

ढल्ने जस्ता कार्यले वन जङ्गलमा क्षति पुग्न जाने गर्दछ। जाडो याममा तुषारोका कारण स-साना विरुवा देखि बल्लावल्लीसम्मका रुखहरु समेत मरेको पाइन्छ।

बर्षायाममा नदी खोलाहरुबाट हुने वन क्षेत्रको कटान र पहाडी क्षेत्रमा हुने गरेको भू-क्षयका कारण वन क्षेत्रको नोक्सानीले समय समयमा प्रतिकूल प्रभाव पर्दै आएको छ। स्थानीय समुदाय, सरोकारवाला संस्थाहरु र डिभिजन वन कार्यालयको पहलमा चेतनामूलक, रोकथाम र नियन्त्रणका कार्यहरु हुँदै आएका छन।

१.३.२ वन सिमाङ्कन

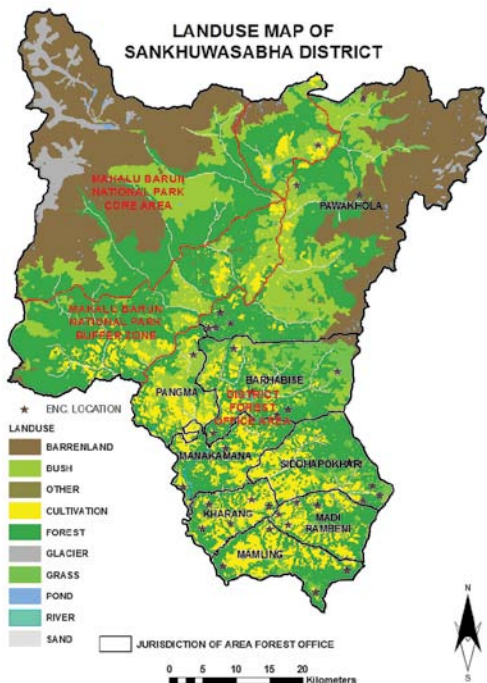
यस संखुवासभा जिल्लामा आर्थिक वर्ष २०२४/०२५ देखि वन सिमाङ्कन गर्ने कार्य शुरु गरिएको अभिलेखहरु पाइन्छ। वन सिमाङ्कन गरिएका अधिकांस स्थानहरुमा सिमाङ्कन गरिएका चिन्ह (काठका पोष्टहरु) सडिगली गएको हुनाले केही मात्रामा मात्र सिमाङ्कन चिन्हहरु पाइन्छन। प्राप्त अभिलेख अनुसार वन सिमाङ्कनको विवरण **अनुसूची-७** मा समावेस गरिएको छ।

१.३.३ वन अतिक्रमण

हाल केही बर्षयता यस जिल्लामा वनक्षेत्र अतिक्रमण भएको नभएतापनि विगतमा वन क्षेत्रको केही स्थानहरुमा अतिक्रमण भएको अभिलेखबाट देखिन्छ। देश संघीय संरचनामा गएपछि स्थापना भएका स्थानीय तहका केन्द्रहरु, जिल्ला सदरमुकाम र महत्वपूर्ण सडकका किनारमा बजार विस्तार भएसँगै जोडिएका वन क्षेत्र अतिक्रमण गरी संरचना निर्माण गर्ने संभावना रहेको देखिन्छ। जिल्लाको उत्तरी भेगका सरकारी वन जंगलमा विगत देखि रहेका चौरी तथा भेडाको गोठ राखिएको जग्गामा विभिन्न किसिमका जडिवुटी तथा अलैची रोपी अवैधरूपमा भोगचलन गर्ने गरेको समेत पाइन्छ। डिभिजन/जिल्ला वन कार्यालय संखुवासभाले विगत देखि नै अतिक्रमण नियन्त्रण रणनीति २०६८ बमोजिम कार्यदल गठन गरी सम्बन्धित सरोकारवालाहरु समेतको सहयोगमा अतिक्रमण नियन्त्रण गर्ने प्रयास गर्दै आएको छ। यस जिल्लामा रहेको अभिलेख अनुसार अतिक्रमणको विस्तृत विवरण **अनुसूची-८** मा र जिल्लाको वन क्षेत्र अतिक्रमण सम्बन्धी नक्सा **फिगर नं. ४** मा समावेस गरिएको छ।

तालिका नं. १३ : वन अतिक्रमणको विवरण

सि.नं	स्थानिय तह	अतिक्रमित क्षेत्रफल (हे.)	हटाएको क्षेत्रफल (हे.)	हटाउन बाँकी क्षेत्रफल (हे.)
१	सभापोखरी गाँउपालिका	३२.९	०	३२.९
२	मकालु गाँउपालिका	२.७७	०	२.७७
३	भोटखोला गाँउपालिका	६.२	०	६.२
४	चिचिला गाँउपालिका	६८.७	०	६८.७
५	चैनपुर नगरपालिका	१२.५९	३.२६	९.३३
६	मादी नगरपालिका	५	३	२
७	खाँदवारी नगरपालिका	१	०	१
८	पाँचखपन नगरपालिका	१.७५	०	१.७५
९	धमैदेवी नगरपालिका	१.१५	०.८	०.३५
जम्मा		१३२.०६	७.०६	१२५

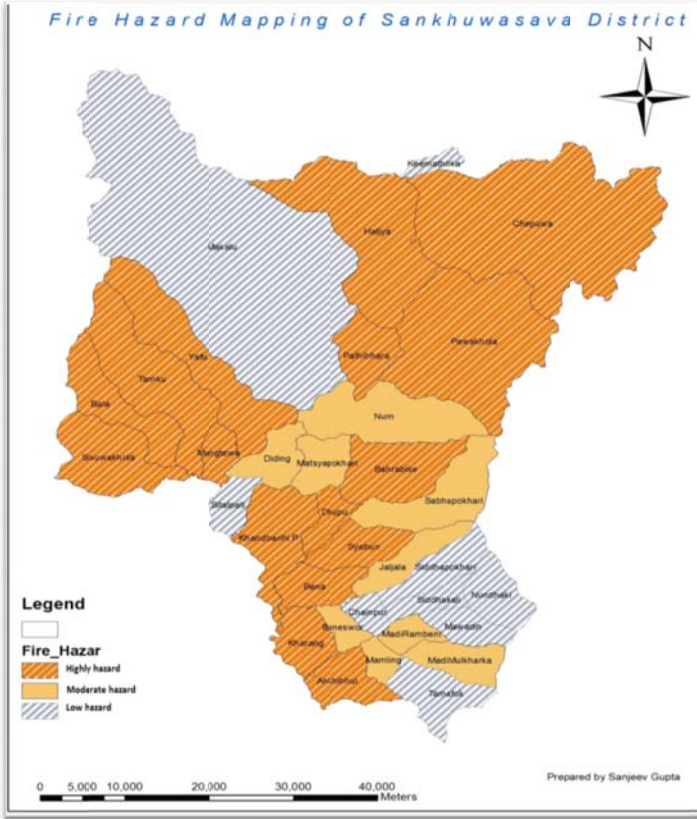

फिगर नं. ४ : वन अतिक्रमण क्षेत्र संकेत गरिएको नक्सा

१.३.४ वन डढेलो

यस जिल्लाको खासगरी उष्ण र उपोष्ण प्रदेशिय वनक्षेत्रमा सुख्खायाममा डढेलो लाग्ने गरेको पाइन्छ । जिल्लाको साविक स्याबुन, मत्स्यपोखरी, वाना, खराङ्ग, बाह्रबिसे, पावाखोला, नुम, सिद्धपोखरी, मादी रामवेनी, दिदिङ्ग र मादी मूलखर्क गा.वि.स. तथा खाँदवारी र चैनपुर नगरपालिका अन्तरगत अरुण नदी, सभाखोला, पिलुवा खोला किनारका वनक्षेत्रहरु आगलागिका दृष्टिकोणले सम्बेदनशिल क्षेत्रमा पर्दछन (फिगर नं. ५) । अधिकाँस वनमा लाग्ने डढेलो मानवीय कारणबाट हुने गरेको छ । वन डढेलोबाट वर्षेनी ठूलो मात्रामा धनजनको क्षती समेत हुने गरेको पाईन्छ । यसको नियन्त्रणका लागि विगत आर्थिक वर्षमा डिभिजन वन कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु, जिल्ला र सब-डिभिजन स्तरीय वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण भई प्रभावकारी रुपमा कार्य सञ्चालन हुँदै आएको छ । यसैगरी स्थानीय प्रहरी, प्रशासन, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, इकोक्लव, स्थानीय विद्यालय र विभिन्न संघसंस्थाहरु समेत डढेलो नियन्त्रणमा सहभागी हुँदै आएका छन । यस कार्यालयबाट स्थानीय पत्र-पत्रिका तथा एफ.एम. रेडियो, पर्चा, पम्पलेट, माइकिङ्ग आदिको माध्यमबाट वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी पूर्व सूचना प्रशारण गरिँदै आएको छ । साथै डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक परिमाणमा अग्नि नियन्त्रण सामग्री खरिद गरी स्थानीय समूह र सुरक्षा निकायलाई वितरण गरिएको छ ।

यस जिल्लामा सामुदायिक वन हस्तान्तरण भएपछि समूहको सक्रियतामा वन डढेलो नियन्त्रण गर्न सामुदायिक वन क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसार अग्नी नियन्त्रण रेखा निर्माण र सरसफाई गर्ने कार्य हुँदै आएको छ । निर्माण गरिएका कतिपय अग्नीरेखा वनपथको रुपमा समेत उपयोग गर्न सकिने अवस्थामा रहेका छन । यो कार्ययोजनाको अबधीमा अग्नी संरक्षण रेखा/वनपथ निर्माण र सफाई गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिन समूहलाई सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ ।

फिगर नं. ५ : वन डहेलोको आधारमा तयार गरिएको सम्बेदनशीलताको नक्सा

(ड) वन गस्ती

यस जिल्लाका सदरमुकाम आसपास र तिब्बत सिमानासम्म जोडिएका सामुदायिक वन र सरकारद्वारा व्यवस्थित वनक्षेत्रहरूमा यदाकदा वन पैदावार चोरी निकासी हुने गरेको सूचना प्राप्त हुने गरेको छ (फिगर नं. ६) । वन क्षेत्रवाट हुने वन पैदावार चोरी निकासीलाई नियन्त्रण गर्न स्थानीय उपभोक्ता समूह र प्रहरी समेतको सहयोगमा टुर गस्ती गर्ने, चोरीनिकासीमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई कानूनी कारवाही गर्ने तथा चोरी निकासी नियन्त्रण गर्न सहयोग गर्ने व्यक्तिहरूलाई प्रोत्साहन/पुरस्कृत गर्ने लगायतका संरक्षणका कार्यहरू हुँदै आएको छ । चोरी निकासी नियन्त्रण गर्नका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकाय, संघसंस्था र समूहसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि प्रचारप्रसार गरिएको छ ।

तालिका नं. १४ : विगत ५ वर्षमा काठ एवं दाउरा बिक्रिको परिमाण

वन पैदावार	विवरण	वन पैदावार उत्पादन र बिक्री बितरणको परिमाण				
		२०७०/ ०७१	२०७१/ ०७२	२०७२/ ०७३	२०७३/ ०७४	२०७४/ ०७५
काठ (क्यू.फि.)	सरकारद्वारा ब्यबस्थित वन	०	०	०	०	०
	सामुदायिक वन	५३४७२	५६२६३	४८२७२	५०२९०	१०७२९०
	निजि वन (आवादी जग्गा)	५७०८३५	८९९७६३	१३८५२४२	१६०४०००	१४५७७७७
दाउरा (चट्टा)	सरकारद्वारा ब्यबस्थित वन	२२१८	२१६७	२०७८	२११५	२३७२
	सामुदायिक वन	२२१८	२१६७	२०७८	२११५	२३७२
	निजि वन (आवादी जग्गा)	-	-	-	-	-

(ख) विगत ५ वर्षमा काठ दाउरा बिक्रीबाट प्राप्त भएको राजश्व

सरकारद्वारा ब्यबस्थित वनबाट काठ संकलन भई बिक्री बितरण हुने अवस्था नरहेको तथा सामुदायिक वनबाट विगत पाँच वर्षमा समूह बाहिर काठ बिक्री बितरण नभएको हुँदा राजश्व आम्दानी भएको देखिदैन। निजी (आवादी जग्गामा लगाई हुर्काएको) वनबाट उत्पादन भएको काठको स्थानान्तरण गर्दा सोबाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त भएको नियमानुसारको मूल्य अभिवृद्धि कर (VAT) वापतको आम्दानी रकम निम्नानुसार रहेको छ (तालिका नं. १५)।

तालिका नं. १५ : काठ एवं दाउरा बिक्रीबाट प्राप्त हुने राजश्व रकम

वन पैदावार	विवरण	वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त भएको मू.अ. कर रु.				
		२०७०/ ०७१	२०७१/ ०७२	२०७२/ ०७३	२०७३/ ०७४	२०७४/ ०७५
काठ बिक्रीबाट	सामुदायिक वन	०	०	०	०	०
	सरकारद्वारा ब्यबस्थित वन	०	०	०	०	०
	निजि वन (आवादी)	९१५१०७५	१२३६०६०५	१८६५८७०५	२१३१९४१६	१९४१६१०७

(ग) जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको संकलन र बिक्री परिमाण

गएको पाँच वर्षमा डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभा अन्तरगत रहेको सरकारद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रबाट मात्र विभिन्न प्रजातीको जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार संकलन र निकासी भएको अभिलेखबाट देखिन्छ । स्वीकृत कार्ययोजनामा जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार संकलन र निकासी सम्बन्धमा व्यवस्था नभएकोले विगतमा जिल्लाको सामुदायिक वनबाट संकलन र निकासी भएको पाइदैन । पछिल्लो वर्षहरूमा तयार भई स्वीकृत भएका कार्ययोजनाहरूमा सामुदायिक वनमा पाइने जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको श्रोत सर्भेक्षण गरी वार्षिक उत्पादन क्षमताको विश्लेषण गरी उल्लेख गर्ने गरिएको हुँदा यो पञ्चवर्षीय कार्ययोजनाको अवधिमा सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम उत्पादन हुने परिमाण संकलन र निकासी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस जिल्लाको सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट विगत ५ वर्षहरूमा विभिन्न प्रजातीको २३,०४४ के.जी. जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार संकलन तथा निकासी भएको देखिन्छ (तालिका नं. १६) । त्यसैगरी विगत ५ वर्षमा यस जिल्लाको निजी जग्गामा उत्पादन/संकलन र निकासी भएको जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको परिमाण (तालिका नं. १७) मा दिइएको छ ।

तालिका नं. १६ : सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट विगत पाँच वर्षमा संकलन र निकासी भएको जडिबुटीको परिमाण

जडिबुटी	जडिबुटी बिक्री भएको परिमाण (के.जी.)				
	२०७०/०७१	२०७१/०७२	२०७२/०७३	२०७३/०७४	२०७४/०७५
चिराइतो	४५५०	०	३०००	०	२०००
मजिठो	४५००	२२००	०	०	०
यासांगुम्बा	३	०	०	०	०
वन लसुन	०	६०००	०	०	०
हडचुर	०	२००	०	०	०
सतुवा	०	०	३२०	२२५	४६

तालिका नं. १७ : निजी आवादीबाट उत्पादन भई विगत पाँच वर्षमा बिक्री भएको जडिबुटी परिमाण

जडिबुटी	जडिबुटी बिक्री भएको परिमाण (के.जी.)				
	२०७०/०७१	२०७१/०७२	२०७२/०७३	२०७३/०७४	२०७४/०७५
चिराइतो	३९८००	३०६००	८४७१०	०	३५१९४
रुद्राक्ष	८४४९३०	१५९९७१५	५१५४८५	४१८६३९	३१७८८२
मजिठो	०	०	२१०५०	१०१००	३५००
सतुवा	०	०	२००	०	०
लौठसल्लाको पात		३०००	०	०	०
लोक्ता/अर्गेली			५८००	८३००	६५४२
अल्लो	०	०	०	०	५००

(घ) जडिबुटी तथा गैहकाष्ठ वन पैदावारबाट संकलन भएको राजश्व

विगत ५ वर्षमा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट संकलन भई निकासी भएको विभिन्न प्रजातीका जडिबुटीबाट राजश्व वापत जम्मा भएको रकमको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ (तालिका नं. १८) ।

तालिका नं. १८ : सरकारद्वारा व्यवस्थित वनबाट निकासी भएको जडिबुटीबाट प्राप्त राजश्व

जडिबुटी	राजश्व रु.				
	२०७०/०७१	२०७१/०७२	२०७२/०७३	२०७३/०७४	२०७४/०७५
चिराइतो	६८२५०	११०००	४५०००	०	३००००
मजिठो	२२५००	०	०	०	०
यार्सागुम्बा	३००००	०	०	०	०
वन लसुन	०	६००००	०	०	०
हडचुर	०	६००	०	०	०
सतुवा	०	०	४०००	४५००	९२०
जम्मा	१२०७५०	७१६००	४९०००	४५००	३०९२०

१.५. ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, ग्रावेल संकलन

जिल्ला समन्वय समिति संखुवासभाले यस जिल्लामा बग्ने खोलानालाहरुबाट विगत वर्ष देखिनै ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा अमानत तथा ठेक्का प्रणालीबाट संकलन र निकासीको इजाजत दिने गरेको छ । डिभिजन वन कार्यालय संखुवासभाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन तथा विक्रि गरिएको छैन । विकास निर्माणको नाममा अनियमित रूपमा दोहन गरि नियम विपरित संकलन र निकासी गर्नेलाई प्रक्रियाको दायरामा ल्याई नियमित गराउनु पर्ने देखिन्छ ।

१.६. कृत्रिम तथा प्राकृतिक पुनरुत्पादन कार्यक्रम

यस जिल्लाको वनको विकासका लागि वनको किसिम, प्रजाती र स्थान विशेष अनुसार कृत्रिम तथा प्राकृतिक दुवै किसिमका पुनरुत्पादनमा जोड दिनु पर्दछ । चरिचरनलाई घुम्ति चरिचरन वा पूर्ण बन्देज लगाउनु पर्ने आवश्यकता देखिएको छ । वनको हैषियतमा सुधार ल्याउन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूसँग सो को लागि समूहहरुको वनको

अवस्थाको परिवेश अनुसार छलफल तथा निर्णय गराई कार्ययोजनामा समावेश गरी लागू गराउने गरिएको छ । विभिन्न खाली, पर्ति, सार्वजनिक स्थानहरूमा वृक्षारोपण गरी वनको विकास गर्नु पर्ने अपरिहार्यता देखिएको छ, सो को लागि निम्न बमोजिमका कार्यहरू गरिने छ ।

१.६.१. नर्सरी सञ्चालन र विरुवा उत्पादन कार्यक्रम

(क) डिभिजन तथा सब डिभिजन स्तरीय नर्सरी

जिल्लामा सामुदायिक, सरकारी तथा निजी गरी ३ किसिमका नर्सरीहरू संचालन हुँदै आएका छन । डिभिजन वन कार्यालय संखुवासभा अन्तर्गत डिभिजन तथा सब डिभिजन स्तरीय नर्सरीहरू सञ्चालनमा रहेका छन । डिभिजन वन कार्यालयको कम्पाउण्डमा १ वटा र खाँदवारी न.पा. ७ (जिल्ला सदरमुकाम) स्थित डिभिजन वन कार्यालयको जग्गामा १ वटा गरी जम्मा २ वटा कम्तिमा ३०/३० हजार विरुवा उत्पादन क्षमता रहेको स्थायी तथा धर्मदेवी सब-डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत १ वटा र मादी सब-डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत २ वटा छोटो अवधिको करार संझौता गरी निजी जग्गामा कम्तिमा ३०/३० हजार विरुवा क्षमताको ३ वटा अस्थायी नर्सरीहरू निर्माण गरी चालु आ.व.मा डिभिजन वन कार्यालयको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत काष्ठजन्य र डालेघाँस प्रजाती, जडिबुटी र गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको विरुवा उत्पादन गर्ने कार्य भएको छ । यस वर्ष संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान अर्न्तगतको वृक्ष सुधार, वृक्षरोपण तथा निजी वन कार्यक्रम तर्फको २० हजार पाँच सय र जडीबुटी विकास कार्यक्रम तर्फको एक लाख २५ सय गरी कूल एक लाख २३ हजार विरुवा उत्पादन गरिएको छ । यस आ.व. २०७५/०७६ मा विरुवा उत्पादनको विवरण **अनुसूचि ९** मा दिईएको छ । उल्लेखित नर्सरीहरूबाट स्थानिय जनताको माँग बमोजिम विभिन्न काठ, डालेघाँस, बहुउपयोगी प्रजाति, जडीबुटी तथा गैह्रकाष्ठ प्रजातिका विरुवाहरू उत्पादन गरी व्यक्ति, उपभोक्ता समुह, विद्यालय, सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघ संस्थाहरूलाई निःशुल्क विरुवा वितरण गरिदै आएको छ । नर्सरीमा विरुवाको रेखदेख तथा स्याहार सम्भार गर्नको लागि नर्सरी नाईकेको ज्यालाको रकम वार्षिक रूपमा विनियोजन नहुनाले विरुवाको संरक्षण र व्यवस्थापनमा कठिनाई महसुस गरिएको छ ।

१.६.२. वृक्षारोपण कार्यक्रम

स्थानिय स्तरमा हरियाली बढाउन, भू-क्षयको नियन्त्रण गर्न, कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउन, वन पैदावारको परनिर्भरता कम गर्न, विभिन्न कारणबाट कटान भएका वन

क्षेत्रलाई पुनः हराभरा बनाउन तथा खाली, नाङ्गो आवादी जग्गाहरूमा हरियाली बढाउन वृक्षारोपणको अति नै आवश्यकता पर्दछ। सोहि अनुरूप यस आ.व.मा विभिन्न सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा निजी वन धनीले आ-आफ्नो सामुदायिक वनहरूमा तथा निजी जग्गामा वृक्षारोपण गरेका छन्। वार्षिक रूपमा मनाइने विभिन्न दिवश समारोहको उपलक्ष्यमा विभिन्न निकाय, संघसंस्था र समूहहरूले गर्ने वृक्षारोपणको लागि पनि विरुवाको माग वर्षेनी बढ्दै गएको छ। यो आ.व.मा विभिन्न सामुदायिक वनमा ४ हेक्टरमा वृक्षारोपण गरियो।

१.७. मौजुदा संगठन तथा कार्यरत कर्मचारीको विवरण

मिति २०७५ सालको आषाढ ३२ मा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संगठन संरचना अनुसार साविकको जिल्ला वन कार्यालयलाई खारेज गरी यस जिल्लामा डिभिजन वन कार्यालय र मातहतमा ६ वटा सब-डिभिजन वन कार्यालय रहने व्यवस्था गरेको छ। डिभिजन वन कार्यालय र मातहतका सब-डिभिजन वन कार्यालयमा विभिन्न तहका जम्मा ४४ जना कर्मचारीहरूको दरबन्दी रहेको छ। (तालिका नं. १९, अनुसूची नं. १०)।

तालिका नं. १९ : डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभाको स्विकृत दरबन्दी विवरण

सि.नं.	स्वीकृत पद अनुसारको दरबन्दी	परिपुर्ति	रिक्त	कैफियत
१.	डिभिजनल वन अधिकृत - १	१	-	
२.	सहायक वन अधिकृत - ८	८	-	
३.	रेञ्जर - १	१	-	थप १ जना काजमा
४.	नायब सुब्बा - १	१	-	
५.	लेखापाल - १	१	-	
६.	खरिदार - १	१	-	
७.	फरेष्टर - २	२	-	५ जना फाजिल
८.	वन रक्षक - २५	१७	८	
९.	कार्यालय सहयोगी - २	-	२	२ जना करारमा भर्ना
१०.	सवारी चालक - १	-	१	करारमा भर्ना
११.	चौकिदार - १	-	१	करारमा भर्ना
	जम्मा - ४४	३२	१२	

कार्यक्रम तथा प्रगति

यस डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन निर्देशनालय, १ नं. प्रदेश मार्फत २ किसिमका कार्यक्रमहरू (संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम, सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम, जडीबुटी विकास कार्यक्रम, वृक्ष सुधार वृक्षारेपण तथा निजि वन कार्यक्रम, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना, नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५ सहयोग र प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमको सञ्चालित छन । सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू नेपाल सरकारको आन्तरिक बजेटबाट सञ्चालित कार्यक्रम हुन । आ.व २०७५/०७६ को कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण अनुसूचि १४ मा दिईएको छ ।

१.१. संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान

१.१.१ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम

नेपाल सरकारको बजेट तथा कार्यक्रम अन्तर्गत राष्ट्रिय वनको संरक्षण, व्यवस्थापन र विकासको लागि वन विभाग मार्फत संचालन हुने यस कार्यक्रमले सबैभन्दा बढि कार्यक्षेत्र ओगटेको छ । आ. व. २०६८।०६९ सम्म देशको ४७ जिल्लामा संचालन हुँदै आएको यो कार्यक्रम आ.व. २०६८।०६९ देखि साविक ७४ वटै जिल्ला वन कार्यालय, केन्द्र तथा सशस्त्र वन रक्षक तालिम केन्द्रमा समेत संचालन हुँदै आएको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, साभेदारी वन, व्लक फरेष्ट (चकला वन), धार्मिक वन, संरक्षित वन, सार्वजनिक जग्गामा वन विकास, अग्नि नियन्त्रण (वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन), वनमा हुने अतिक्रमण, चोरी कटान तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण, वन तथा वन्यजन्तु अपराधको सूचना संकलन जस्ता विषयहरूलाई समेटेको छ भने कर्मचारी दक्षता अभिवृद्धि तालिम र जिल्ला वन कार्यालयहरूको भौतिक संरचना विकासमा समेत जोड दिएको छ ।

कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य

- १) वनको हैसियतमा सुधार ल्याउन सघन वैज्ञानिक व्यवस्थापन प्रकृया अपनाई वनको संरक्षण, सम्बर्धन एवं सदुपयोग गर्नु,
- २) जनताका आवश्यकता पूर्ति गर्दै वनमा आधारित उद्योगलाई वन पैदावार उपलब्ध गराउनुका साथै रोजगारी एवं राजश्व वृद्धि गर्दै लैजानु,
- ३) वनको दिगो व्यवस्थापन गरी वातावरणमा सुधार ल्याउनु,
- ४) वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु,
- ५) ऐतिहासिक एवं वातावरणीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण एवं संवेदनशील ठानिएका जैविक मार्ग, जैविक विविधता लगायतका स्थलहरूको विशेष व्यवस्थापन गरी पर्यावरण संरक्षण सम्बर्धन एवं पर्यापर्यटनको विकास गर्नु,
- ६) वन सम्बन्धी विद्यमान ऐन कानूनको नियमन (Law Enforcement) बाट वनसम्बन्धी अपराध नियन्त्रण गर्नु,

- ७) वन संरक्षणमा खटिने सशस्त्र वन रक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी संरक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- ८) वृक्षारोपणका लागि आवश्यक पर्ने विरुवा उपलब्ध गराई निजी तथा सार्वजनिक वनको प्रवर्धन एवं विकासमा समेत सहयोग पुऱ्याउनु,
- ९) कर्मचारीहरूलाई विभिन्न तालिम दिई दक्ष बनाउनु,
- १०) वन व्यवस्थापनको सबै कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा जनसहभागिता जुटाउनु ।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित क्रियालापहरू

२.१.१.२ अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धि सामाग्री, उपकरण तथा सामान खरीद एवं वितरण (पूँजिगत)

वार्षिक लक्ष्य: सेट २	उपलब्धि: सेट २
बिनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,००,००० ।-

२.१.१.३. वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन (पूँजिगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा १	उपलब्धि: वटा २
बिनियोजित बजेट रु.: १,५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४६,००० ।-

डिभिजन वन कार्यालयबाट वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयार गरिएको छ । कार्ययोजना अनुसार सरकारी/सामुदायिक वनहरूमा वन डढेलोबाट जोगाउनको लागि ६ वटा नै सव डिभिजन वन कार्यालयहरूमा पर्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह सम्मिलित वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल गठन तथा पुर्नगठन गरी डढेलो लाग्ने मौसममा जनशक्ति परिचालन गरी प्रहरी तथा प्रशासन समेतको सहयोग लिई वनमा आगलागी हुनबाट नियन्त्रण गर्ने गरिएको छ । यस अर्न्तगत डढेलो लाग्न सक्ने संवेदनशील क्षेत्रहरूमा स्थानिय समुदायलाई क्रियाशिल बनाउनका लागि गोष्ठी संचालन, डढेलो लाग्ने समय शुरु हुनु पूर्व स्थानिय पत्र-पत्रिका तथा FM रेडियोबाट डढेलो सम्बन्धी सूचना सम्प्रेषण, पर्चा/फ्लेक्स छपाई र वितरण गरिएको छ । यसै गरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, इकोक्लव, स्थानिय विद्यालय र विभिन्न संघ संस्थाहरू समेतलाई अग्नि नियन्त्रणको लागि सहभागि गराई सो कार्यलाई प्रभावकारी बनाइएको छ । चैत्र १ देखी ७ सम्म जिल्लाव्यापि डढेलो सप्ताह समेत भव्यताका साथ मनाइएको थियो ।

२.१.१.४. मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा वन्यजन्तु उद्धार (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का १	उपलब्धि: डि.व.का १
विनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ।-

यो आकस्मिक रूपमा आईपर्ने प्रकृतिको कार्यक्रम हुनाले यस वर्ष यस विषयलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने समस्या थप नभएको हुँदा बजेट खर्च नभएको हो ।

२.१.१.५. समन्वय बैठक (अतिक्रमण नियन्त्रण समन्वय समिति वन क्षेत्र समन्वय समिति + WCCB समन्वय बैठक र संस्थागत विकास गर्ने) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. २
विनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४६,०००।-

जिल्ला भित्र हुने वनको संरक्षण र विकास सँग सम्बन्धित नियमित काम तथा स्वीकृत वार्षिक कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा जिल्लाका सबै सरोकारवालाहरूलाई समेत आमन्त्रित गरी जिल्ला वन क्षेत्र समन्वय समितिको बैठक बसि कार्यक्रमको योजना तर्जुमा, क्षेत्र निर्धारण र प्राथमिकिकरण गरिन्छ । तोकिएका कार्यक्रमहरू वन विभागको स्वीकृत कार्यविधि अनुसार कार्यान्वयन गरी हरेक चौमासिकमा सो को समिक्षा र सिकाई आदान प्रदान गरिन्छ । २०७४/७/२६ को बैठकमा कार्यक्रम वारेमा जानकारी गराई कार्यान्वयन क्षेत्रको प्राथमिकिकरण भयो । प्राप्त सुझाव र कार्यविधि अनुरूप सम्पादित कामहरूको समिक्षा, सिकाई आदान प्रदान र कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौति समस्याहरूको समिक्षा साथ २०७५/३/१८ मा अर्को बैठक सम्पन्न भयो । विनियोजित बजेट बैठक सञ्चालन, अनुगमन र समितिको सचिवालय व्यवस्थान तथा संस्थागत सुदृढिकरण अन्तर्गत कार्यालय लाई आवश्यक फर्निचर लगायतमा खर्च गरिएको छ ।

२.१.१.६. वन अपराधको सुचना संकलन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि:
बिनियोजित बजेट रु.: ४०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ०।-

२.१.१.७. पञ्चवर्षिय योजना तयारी IEE समेत (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. १
बिनियोजित बजेट रु.: ३,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३,००,०००।-

२.१.१.८ वाँसमा आधारित उद्योग (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: १
बिनियोजित बजेट रु.: ५,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५,००,०००।-

सभापोखरी वेतवाँस तथा हस्तकला उद्योग, सभापोखरी गा.पा.- ६ संग वाँसमा आधारित उद्योग संचालन गर्न सम्झौता गरी सिपमूलक तालिम संचालन, उद्योग स्थापना तथा उत्पादित सामाग्रीको भण्डारण तथा बिक्री कक्ष व्यवस्थापन गरिएको ।

२.१.१.९. वन तथा वन्यजन्तु सम्बन्धि मुद्दाको अनुसन्धान तहकिकात र मुद्दाको दायरी (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. १
विनियोजित बजेट रु.: ८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ८०,०००।-

यो आकस्मिक हुने कार्यक्रम हो । जुनसुकै समयमा वन सम्बन्धि कसुर गर्ने अभियुक्तलाई पक्राउ, मुद्दा अभियोजन, अनुसन्धान तहकिकात तथा दायरी गर्नुपर्ने हुन्छ । डिभिजन वन कार्यालयको आफ्नो हिरासत नहुनाले पक्राउ परेको मानिस जिल्ला प्रहरी कार्यालय खाँदवारीमा राखिन्छ । सदरमुकाम खाँदवारीबाट जिल्ला अदालत लगभग ५० कि.मि.को दुरीमा चैनपुरमा रहेकाले मुद्दाको अनुसन्धान तथा दायरीको कार्यमा कठिनाई महसुस भएको छ । पक्राउ परेको मानिस सुरक्षा साथ म्याद थपको लागि पटक पटक अदालत लैजानु पर्दा कार्यालयबाट कर्मचारीलाई तथा अनुसन्धान कार्यमा सहयोग गर्ने व्यक्तिलाई सवारी लगायत सुरक्षा प्रयोजनको लागि लगायत अनुसन्धान र दायरी गर्ने काममा विनियोजित बजेट खर्च हुने गरेको छ । वन तथा वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित ५ वटा मुद्दाको अनुसन्धान तहकिकात र मुद्दा दायरी खर्च र भुक्तानी । मुद्दा सम्बन्धि विवरण अनुसूचि-१२ मा दिईएको छ ।

२.१.१.१०. अनुगमन मूल्यांकन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. १
विनियोजित बजेट रु.: ८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ८०,०००।-

२.१.१.११. सहभागितामूलक अतिक्रमण, चोरीकटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. १
विनियोजित बजेट रु.: ८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ८०,०००।-

वन, वन्यजन्तु एवम तिनका वासस्थानको संरक्षण, व्यवस्थापन, चोरी कटानी तथा चोरी शिकारी नियन्त्रणका लागि यस अघि अथक प्रयास हुँदै आएका छन । साविकमा अपेक्षाकृत उपलब्धि हुन नसकेको महसुस गरी गत विगतका प्रयासहरूको अलावा सबै सरोकारवालाहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने महसुस गरिएको छ । अतिक्रमण नियन्त्रण, चोरी कटानी तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि कर्मचारी परिचालन मात्र पर्याप्त नभएकोले स्थानिय तहका प्रतिनिधि, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहका पदाधिकारी,

स्थानिय सुरक्षाकर्मी, लगायतका सरोकारवालाहरुको सहभागितामा ६ वटा सव डिभिजन वन कार्यालयबाट छुट्टाछुट्टै अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि गोष्ठी तथा प्रचार प्रसार समेत हुने गरेको छ । डिभिजन वन कार्यालयबाट सो सम्बन्धमा सरोकारवाला तथा सुरक्षा निकायहरु समेतको सहभागितामा बैठक संचालन गरी अतिक्रमण नियन्त्रण सम्बन्धि कार्ययोजना समेत स्वीकृत भई कार्यान्वयनको अवस्थामा रहेको छ । यस आर्थिक वर्षमा खाँदवारी सव डिभिजन अन्तर्गतको ५ हेक्टर अतिक्रमण नियन्त्रण गरिएको छ ।

२.१.१.१२. कार्यक्रम सञ्चालनको लागि कार्यालय सञ्चालन खर्च(धारा, टेलिफोन, इन्धन, मर्मत, मसलन्द सामाग्री, भैपरी आदी) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डि.व.का. १	उपलब्धि: डि.व.का. १
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गतको समग्र प्रगति निम्नानुसार रहेको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	स्वीकृत बजेट(रु हजारमा)			खर्च बजेट(रु.हजारमा)			वित्तिय प्रगति प्रतिशत	भारित प्रगति प्रतिशत
		पुँजीगत	चालु	जम्मा	पुँजीगत	चालु	जम्मा		
१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन	२५०	१२३०	१४८०	१४६	१११९	१२६४।४	८५।४३	८५।४६

२.१.२. सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम

नेपाल सरकारको बजेट तथा कार्यक्रम अर्न्तगत संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम सालबसाली सञ्चालन हुने कार्यक्रम हो । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ देखि “समृद्धिका लागि वन” भन्ने दुरदृष्टीलाई आत्मसात गर्दै सोही अनुरूपका विषयवस्तु समेट्ने प्रयास यस कार्यक्रमले गरेको छ । विगतमा संचालित कार्यक्रमहरूलाई यस आर्थिक वर्षमा समेत निरन्तरता दिईएको छ ।

सामुदायिक वनका कार्यक्रमहरूलाई एकिकृत, सन्तुलित तथा समन्वयकारी गतिविधिहरूको माध्यमले संचालन प्रकृत्यालाई थप जनमुखी बनाई, जनसहभागिता अभिवृद्धि गरी कार्यक्रमलाई दिगो बनाउन, स्थानिय निकायलाई सरोकारवालाहरूको रूपमा पहिचान गरी सहयोग तथा साभेदारीका क्षेत्र विस्तार गर्न जरुरी छ । सामुदायिक वन विकास कार्यक्रममा साभेदारहरूको तर्फबाट थप सहयोग जुटाई सामुदायिक वन व्यवस्थापनको प्राविधिक तथा सामाजिक पक्षहरूलाई सुदृढ गर्दै संरक्षण, सदुपयोग, रोजगारी एवं आयमूलक उपलब्धिहरू मार्फत वन विकासको लक्ष्य हासिल गर्नको लागि योगदान पुऱ्याउन सहयोग पुग्ने उद्येश्य यस कार्यक्रमको रहेको छ । त्यस अनुरूप चालु आ.व. २०७१/०७२ मा स्वीकृत भएका तपसील बमोजिमका कार्यक्रमहरू सामुदायिक वन व्यवस्थापनका प्राविधिक तथा सामाजिक पक्षलाई सुदृढ गर्दै संरक्षण, सदुपयोग तथा रोजगारी एवम आयमूलक उपलब्धिहरू मार्फत वन विकासको लक्ष्य हाँसिल गर्नको लागि योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

२.१.२.१. सामुदायिक वनमा उच्चमशिलता अभिवृद्धि (पूजैगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा ३	उपलब्धि: वटा २
बिनियोजित बजेट रु.: ४५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४,५०,०००।-

देउराली तित्रे सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, सभापोखरी गा.पा.वडा नं. १, संखुवासभालाई पातबाट दुना टपरी सामग्री उत्पादन सम्बन्धि उद्योग सञ्चालन गर्न सम्भौता गरी शिपमूलक तालिम सञ्चालन, उद्योग स्थापना तथा उत्पादित सामाग्रीको

भण्डारण तथा बजारीकरणको व्यवस्थापन गरिएको । साथै हिमालय अर्ग्यानिक् सिस्नु प्याकेजिङ्ग उद्योग सञ्चालन, भण्डारण र बजारीकरणको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

२.१.२.२. सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कार्ययोजना नविकरणमा सहयोग (गरि व,महिला र दलित लक्षित जलवायु परिवर्तन अनुकूल योजना (पूजैगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा १२	उपलब्धि: वटा १०
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४०,०००।-

यो नियमित क्रियाकलाप अन्तर्गत १२ वटा समुहको कार्ययोजना नविकरण सहयोग गर्ने लक्ष्य रहेकोमा गरिब , महिला, र दलित लक्षित जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका सवालहरुलाई समेत सम्बोधन हुनेगरी १० वटा मात्र समूहमा नविकरण सहयोग उपलब्ध गराई कार्यक्रम सम्पादन गरिएको छ । कार्ययोजना नवीकरण भएका सामुदायिक वनहरुको विवरण अनुसूचि-१३ मा समावेश छ ।

२.१.२.३. कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा कार्यालय सञ्चालन खर्च (पूजैगत)

वार्षिक लक्ष्य: १	उपलब्धि: १
बिनियोजित बजेट रु.: ४,२०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४,१८,०००।-

२.१.२.४. उत्कृष्ट सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह पुरस्कार (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डिभिजन १	उपलब्धि: डिभिजन १
बिनियोजित बजेट रु.: २१,०००।-	खर्च बजेट रु.: २१,०००।-

आ.व.२०७५।०७६ सम्मको जम्मा २८९ सामुदायिक वनहरु मध्ये डिभिजन वन कार्यालयबाट मूल्याङ्कनको लागि तयार गरिएका सूचकहरुको आधारमा (सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुले गरेको वन व्यवस्थापन, संरक्षण, सम्बर्द्धन/विकास, वन पैदावार सदुपयोग, दलित, आदिवासी, जनजाती, महिला तथा विपन्न वर्गको लागि सहूलियत, जीविकोपार्जन, समावेशीकरण, संस्थागत विकास, कोष परिचालन स्थिति आदि कार्यहरु) हरेक सव डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट पुरस्कारको लागि छनौट भई आएका निम्नानुसारका ३ वटा समुहहरुलाई मूल्याङ्कन समितिको निर्णय अनुसार छनौट भएका सबै उत्कृष्ट समुहहरुलाई प्रोत्साहन स्वरुप तपसिलको तालिका २० मा उल्लेख भए बमोजिम नगद पुरस्कार तथा प्रमाण-पत्र सहित पुरस्कार वितरण गरिएको छ ।

तालिका-२० : पुरस्कृत समूहहरुको विवरण

सि.नं.	सब डिभिजन	पुरस्कृत स्थान	सा.व.उ.स.को नाम र ठेगाना	२५ प्रतिशत पर कट्टा गरी समुहलाई दिइएको पुरस्कारको राशि रु.
१.	सभापोखरी	प्रथम	श्री देउराली तित्रे सा.व.उ.स., सभापोखरी गा.पा. ३	६,०००/-
२.	चैनपुर	द्वितीय	श्री च्यानेडाँडा सा.व.उ.स., चैनपुर न.पा. ३	४,५००/-
३.	अरुण	तृतीय	श्री हिमशिखर सा.व.उ.स., भोटखोला गा.पा. ४	३,०००/-

२.१.२.५. अनुगमन मूल्यांकन तथा भ्रमण खर्च

वार्षिक लक्ष्य: १	उपलब्धि: १
बिनियोजित बजेट रु.: १३३,०००/-	खर्च बजेट रु.: १३३,०००/-

सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको समग्र प्रगति निम्नानुसार रहयो ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	स्वीकृत वजेट (रु हजारमा)			खर्च वजेट (रु.हजारमा)			वित्तिय प्रगति	भारित प्रगति
		पुँजीगत	चालु	जम्मा	चालु	पुँजीगत	जम्मा		
१	सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास	९९०	१५४	११४४	९६८	१५४	११२२४	९८११	९८११

२.१.३. वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को बजेट व्यक्तव्य मार्फत वन दशक कार्यक्रम घोषणा गरेको छ । युवाहरूलाई वन संरक्षण तथा विकासमा सरिक गराउन २०७१ देखि २०८० को दशकलाई वन दशकको रूपमा मनाउन वन संरक्षण, विकास र सदुपयोगलाई राष्ट्रिय अभियानका रूपमा संचालन गर्न लागिएको छ । वनक्षेत्रबाट टाढा रहेका ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदायको दैनिक जीवनयापनका लागि अत्यावश्यक घाँस-दाउरा-काठ, जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार र वातावरणीय सेवा जस्ता अत्यावश्यक वस्तु एवं सेवा उपलब्ध गराउने साथै शहरी क्षेत्रमा समेत हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने उद्देश्यले यो कार्यक्रम सुरु गरिएको हो ।

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको दीर्घकालीन सोच “समृद्धिका लागि वन” प्राप्तिका लागि यो कार्यक्रमले टेवा पुऱ्याउनेछ । यसै क्रममा आ. व. २०७५/०७६ को वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका निम्नानुसारका क्रियाकलापहरू संचालन गर्न यो कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि तयार गरिएको हो । वन दशक कार्यक्रमले मुख्यतया निम्न अनुसारका क्षेत्रलाई समेट्ने लक्ष्य लिइएको छ ।

क) एक घर एक रुख

ख) एक गाउँ एक वन

ग) एक नगर अनेक उद्यान

घ) निजी वन विकास तथा दर्ता प्रोत्साहन

आ. व. २०७५/०७६ को वृक्ष सुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम अन्तर्गत तपसिल बमोजिमका कृयाकलाप वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

२.१.३.१. विरुवा उत्पादन (विभिन्न प्रकारका रुख, काष्ठ तथा बहुउपयोगी प्रजाति (स्थानिय मांग र अनुकुलता बमोजिम) (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: संख्या २०,०००	उपलब्धि: संख्या २०,०००
बिनियोजित बजेट रु.: १८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: १८०,०००।-

यस कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्ला स्थित निम्न नर्सरीहरुमा विभिन्न प्रकारका डालेघाँस, रुख, काष्ठ तथा बहुउपयोगी प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन गरी स्थानियस्तरमा उपभोक्ता/कृषक/सरकारी तथा गैह्रसरकारी संस्था/विद्यालय लगायतका विरुवा माँग गर्ने सबै सरोकारवालाहरुलाई विरुवा वितरण कार्य जारी रहेको छ ।

तालिका- २१ : आ.व. २०७५/७६ मा उत्पादन भएको विरुवाहरुको विवरण

सि.नं.	नर्सरीको विवरण	विरुवाको जात	विरुवा संख्या
१.	डिभिजन वन कार्यालय नर्सरी (खा.न.पा.-७)	तेजपात, ईपिल-ईपिल, मसला, किम्बु	१५,५००
२.	धर्मदेवी सव डि.व.का. नर्सरी (ध.न.पा.-४)	टिक, मसला	५०००
		जम्मा	२०,५००

डिभिजन वन नर्सरी

२.१.३.२. नर्सरी मर्मत/सुधार/स्तरोन्नति (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा १	उपलब्धि: वटा ३
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहत सब डिभिजन वन कार्यालयमा विगतका आ. व. देखि नै संचालनमा रहेका नर्सरीमा हुने सामान्य मर्मत तथा त्यस नर्सरीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने प्रयोजनका लागि यस आ.व.मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत तपसील बमोजिमको स्थानमा रहेको नर्सरीहरुको मर्मत सम्भार गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिएको छ ।

तपसील

तालिका-२२ : नर्सरीहरुको विवरण

सि.नं.	नर्सरीको नाम	ठेगाना	नर्सरी क्षमता (विरुवा)	कैफियत
१.	डिभिजन वन नर्सरी	खा.न.पा.-०७	३००००	स्थाई
२.	खाँदवारी सब डिभिजन वन नर्सरी	खा.न.पा.-०७	५००००	स्थाई
३.	धर्मदेवी सब डिभिजन वन नर्सरी	माम्लिङ्ग	५००००	अस्थाई

२.१.३.३. कृषि वन प्रणली प्रवर्धन कार्यक्रम (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
विनियोजित बजेट रु.: २,००,०००/-	खर्च बजेट रु.: १,९०,०००/-

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

निजी क्षेत्रमा कृषि वन प्रवर्धन र विकास गरी स्थानिय जनता/उपभोक्ताहरुको वन पैदावारको आवश्यकता परिपूर्ति तथा आयआर्जन गरी स्थानिय उपभोक्ताहरु/स्थानिय कृषकहरुको आयआर्जन र वन विकासमा मार्ग प्रसस्त गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य हो । कृषिमा निर्भर रहेको देशको अर्थतन्त्रलाई अझ प्रभावकारी र वनको माध्यमबाट जिविकोपार्जनमा टेवा पुऱ्याउन यो कृषिकलाप संचालन गरिएको हो ।

उपरोक्त क्रियाकलाप संचालनको लागि डिभिजन वन कार्यालयले जिल्लाको मातहतका सब डिभिजन वन कार्यालयहरुको सहायता लिई अवश्यकता महसुस गरी डमरु प्रसाद दाहाल, साविक मादी राम्बेनी ६ हाल मादी न.पा. ६ को कित्ता नं. २३१ को क्षेत्रफल ५४१८ व.मि.(०.७५ हे.) (१० रोपनी) र कमल नारायण लिङ्गथेप, साविक मावादीन १, हाल मादी न.पा. ७ को कित्ता नं. ५९२ को क्षेत्रफल ३६,६०० व.मि.(७२ रोपनी) जग्गामा डालेघाँस, जडिवुटी प्रजातिका विरुवा तथा बहुवर्षिय रुखहरु तेजपात, अमला, लप्सि, वेल, आदि, आँप, लिचि, कटहर जस्ता फलफूल विरुवा साथै अम्रिसो, एवोकाडो आदिका विरुवा रोपण गरी कृषि वन विकास तथा व्यवस्थापनको लागि सहयोग गरिएको छ ।

२.१.३.४. निजी नर्सरी स्थापनाको लागि अनुदान (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा २	उपलब्धि: वटा ३
विनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,००,०००।-

महेस राज दाहाल, मादी न.पा. ४, राम कुमार जिमी(संखुवासभा आधुनिक कृषि कम्पनि प्रा.लि.) मादी मूलखर्क ८, महा हिमालय कृषि तथा जडिवुटी प्रा.लि., मादी न.पा. २ लाई ५० हजार, २५ हजार र १० हजार विरुवा क्रमसः उत्पादन क्षमताको नर्सरी निर्माणको लागि अनुदान दिइएको छ ।

२.१.३.५. वृक्षारोपण(वृक्षारोपण, वारवेरा, गोडमेल र संरक्षण अनुदान समेत) (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: हेक्टर ४	उपलब्धि: हेक्टर ४
बिनियोजित बजेट रु.: ४,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३,००,०००।-

यस कार्यक्रमबाट मादी न.पा. १ स्थित धनसिङ्गे ठूलोभोर सा.व.उ.स. लाई २ हेक्टर क्षेत्रफलमा जैविक वार सहितको अर्गेली कटिङ्गको गैह्रकाष्ठ प्रजातिको वृक्षारोपणको लागि अनुदान दिइएको र नेपाली सेना, बराहदल गुल्मलाई खाँदवारी न.पा. ९ स्थित सुटिङ रेञ्जको जग्गामा मनकामना सा.व.उ.स. समेतको सहकार्यमा १.२५ हेक्टर क्षेत्रफल काँटे तारबार सहित वृक्षारोपणको लागि सामाग्री प्रदान गरिएको छ ।

२.१.३.६. निजी वन दर्ता गर्न लाग्ने राजश्व खर्च अनुदान (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा २०	उपलब्धि: वटा ०
बिनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ०।-

२.१.३.७. स्थानिय वन समूह र सा.व.उ.स.मार्फत विरुवा उत्पादन सहयोग र अनुदान (वस्तुगत र नगद) (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: संख्या २०	उपलब्धि: संख्या ०
बिनियोजित बजेट रु.: १,६०,०००।-	खर्च बजेट रु.:१०,०००।-

चालु अर्थिक वर्षमा समूहहरु मार्फत विरुवा उत्पादनको १ लाख ६० हजार लक्ष्य रहेकोमा लक्ष्य अनुरुप प्रगति हुन सकेन । पछिल्लो समयमा सामुदायिक वनको संरक्षण बाट नै वनक्षेत्रमा भएको वृद्धिले खाली क्षेत्रको संरक्षणमा विशेष जोड दिइएको छ । सामुदायिक वन क्षेत्र भित्र वृक्षारोपण योग्य स्थानको पर्याप्तता नरहेकोले समेत यसको प्रगति नहुन गएको हो । २०७६।०३।१० को निर्णय बमोजिम जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई उपलब्ध गराउने गरी खरिद गरिएको विभिन्न प्रजातिका ५० थान फलफूलको विरुवा वितरण गरिएको छ ।

२.१.३.८. हरियाली प्रवर्धन कार्यक्रम(स्वच्छ वातावरण महाअभियान)(पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: १,७५,०००।-	खर्च बजेट रु.:१,७५,०००।-

यस अन्तर्गत खाँदवारी नगरपालिका स्थित मंगलादेवी मा.वि., महेन्द्र मा.वि. र हिमालय मा.वि.मा Eco-club गठन गरी सामाग्री(डस्टबिन, बोर्ड, बाकस) हस्तान्तरण

गरिएको छ । साथै महेन्द्र मा.वि.मा ६० वटा आँप र ४० वटा लिचिको विरुवाको वृक्षारोपण गरिएको छ ।

२.१.३.९. कृषि वन विकास तथा विस्तार कार्यक्रम (चालु)

बार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज ०
बिनियोजित बजेट रु.: ३,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ०।-

चालु अर्थिक वर्षमा उक्त कार्यक्रमको प्रगति हुन सकेन ।

उपरोक्त अनुसार वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रमको समग्र प्रगति निम्नानुसार रहयो ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	स्वीकृत वजेट (रु हजारमा)			खर्च वजेट (रु. हजारमा)			वित्तिय प्रगति %	भारित प्रगति %
		पूँजीगत	चालु	जम्मा	पूँजीगत	चालु	जम्मा		
१	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन	१३६५	३००	१६६५	११०२	०	११०२	६६.१७	६६.१७

२.१.४. जडीबुटी विकास कार्यक्रम

संखुवासभा जिल्लामा विगत २ वर्ष देखि कार्यान्वयनमा आएको यस कार्यक्रमले महत्वपूर्ण उपलब्धि हासिल गरेको छ। उष्ण प्रदेश देखि टुण्ड्रा क्षेत्र समेत समेटिएको संखुवासभा जिल्ला जैविक विविधतामा धेरै धनि मान्न सकिन्छ। उष्ण प्रदेशिय हावापानीमा हुने देखि हिमाली क्षेत्रमा पाईने यासाँगुम्वा जस्ता विभिन्न महत्वपूर्ण जडीबुटी र गैह्रकाष्ठ प्रजातिहरु यस जिल्लामा प्रसस्त मात्रामा पाईन्छन्। पछिल्लो समयमा निजी क्षेत्रमा समेत चिराईतो, सतुवा, लौठसल्ला जस्ता प्रजातिको व्यवसायिक र संगठित रुपमा खेति गरी कृषकहरुले पर्याप्त आयआर्जन समेत गरिरहेका छन्। साविकको नुनढाकी, मादीराम्बेनी, मादीमूलखर्क, मावादिन, पावाखोला, नुम, हटिया, चेपुवा, सभापोखरी, मत्स्यपोखरी आदी गा.वि.स. क्षेत्रहरु मुख्य पकेटको रुपमा रहेका छन्। त्यस्तै यस जिल्लामा अर्को व्यवसायिक रुपमा गरिने गैह्रकाष्ठ खेति रुद्राक्ष हो। जिल्लाका तल्लो भू-भागहरु वाना, स्यावुन, धुपु, खाँदवारी, चैनपुर, खराङ्ग, सित्तलपाटी आदी क्षेत्रहरु रुद्राक्ष खेतिवाट भरिभराउ छन्। जिल्ला वाट निकासी हुने जडीबुटी र गैह्रकाष्ठको परिमाणले समेत यसलाई पुष्टि गर्दछ। जडीबुटी खेति प्रणालीलाई वैज्ञानिकिकरण गरी व्यवस्थित खेति गरेमा यस जिल्लावाट प्रसस्त मात्रामा विदेशी मुद्रा आर्जन गर्न सकिने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरुवाट प्रष्ट भएको छ। सम्भाव्यताको आधारमा जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठजन्य पैदावारहरुको व्यवसायीकरणवाट प्राकृतिक श्रोतको दिगो विकास एवं श्रोत उपयोग गरी गरिवी न्यूनीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य हो। यस कार्यक्रम अन्तर्गतका विभिन्न क्रियाकलापहरुको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार रहेको छ।

२.१.४.१ जडीबुटी विरुवा उत्पादन (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: हजार १००	उपलब्धि: हजार १२५
बिनियोजित बजेट रु.: १०,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १०,००,०००।-

जडीबुटी विरुवा उत्पादनमा यस वर्ष १ लाख विरुवाको लक्ष्य तोकिएकोमा जिल्लामा संभाव्यता रहेका क्षेत्र र फोकल टिम तथा पकेट क्षेत्रका सरोकारवालाहरुको चाहना

अनुसार तपसिलका नर्सरीहरुमा निम्नानुसार विभिन्न जातका बहुउपयोगी जडिवुटी तथा गैह्रकाष्ठ जातका विरुवाहरु उत्पादन गरियो ।

तालिका २३ : जडीबुटी विकास कार्यक्रम अन्तर्गत उत्पादन गरिएको विरुवाको जात र संख्या

धर्मदेवी सव डिभिजन वन नर्सरी, धर्मदेवी न.पा.			
क्र.सं.	विरुवाको जात	उत्पादन विरुवा संख्या	विरुवाको किसिम
१	लौठसल्ला	१७०००	बहुउपयोगी/जडीबुटी प्रजाति
२	तेजपात	३०००	बहुउपयोगी/जडीबुटी प्रजाति
जम्मा		२००००	
मादी सव डिभिजन वन नर्सरी, मादी न.पा. ४, ओखरबोटे			
१	अमला	११५००	बहुउपयोगी/जडीबुटी प्रजाति
२	तेजपात	२८००	बहुउपयोगी/जडीबुटी प्रजाति
३	बेल	२७००	बहुउपयोगी/जडीबुटी प्रजाति
जम्मा		१७०००	
मंगलबारे नर्सरी			
१	लौठसल्ला	१५०००	जडीबुटी प्रजाति
जम्मा		१५०००	
खाँदवारी सव डिभिजन वन नर्सरी			
१	तेजपात	५०००	जडीबुटी प्रजाति
जम्मा		५०००	
महेश राज दाहाल, मादी न.पा. ४			
१	टाकी	४५००	डाले घाँस
२	इपिल इपिल	२०००	डाले घाँस
३	किम्बु	१७०००	डाले घाँस
४	कुरिलो	२०००	जडीबुटी प्रजाति
जम्मा		२५५००	

महाहिमालय कृषि तथा जडिबुटी प्रा.लि., मादी न.पा. २			
१	सतुवा	५०००	जडीबुटी प्रजाति
२	लौठसल्ला	५०००	जडीबुटी प्रजाति
	जम्मा	१००००	
संखुवासभा आधुनिक कृषि कम्पनी प्रा. लि., मादी न.पा. २			
१	सतुवा	५०००	जडीबुटी प्रजाति
२	लौठसल्ला	५०००	जडीबुटी प्रजाति
	जम्मा	१००००	
	कुल जम्मा	१०२५००	

डि.व.का. नर्सरी

सतुवाको निजि नर्सरी

२.१.४.२. नर्सरी मर्मत (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: वटा १	उपलब्धि: वटा १
बिनियोजित बजेट रु.: ३०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३०,०००।-

डिभिजन वन कार्यालय तथा मातहत सब डिभिजन वन कार्यालयमा विगतका आ.व. देखि नै संचालनमा रहेका नर्सरीमा हुने सामान्य मर्मत तथा त्यस नर्सरीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने प्रयोजनका लागि यस आ.व.मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत तपसील बमोजिमको स्थानमा रहेको नर्सरीको मर्मत सम्भार गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिएको छ ।

तपसील

तालिका-२४ : नर्सरीको विवरण

सि.नं.	नर्सरीको नाम	ठेगाना	नर्सरी क्षमता (विरुवा)	कैफियत
१.	मादी सव डिभिजन वन नर्सरी	मादी	३००००	अस्थायी

२.१.४.३. पकेट क्षेत्रमा जडिबुटी खेती विस्तार (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ६,२५,०००/-	खर्च बजेट रु.: ६,२५,०००/-

कृषि वनमा आधारित यस परियोजना यो जिल्लामा भएका जडिबुटी र औषधिजन्य वनस्पतिलाई जोगाएर पानीको संरक्षण सम्बर्द्धन गर्न, जैविक विविधताले भरिएको तिनजुरे मिल्के जलजले भेगमा स्व-रोजगारीको सृजना गर्दै, आज औषधिय बजारमा माग हुने विभिन्न विशेष जडिबुटीहरुको संरक्षणको साथै व्यवसायिक रुपमा खेती गरी उत्पादन गर्ने हेतुले यो परियोजना तय भएको हो ।

उक्त कार्यक्रम अन्तर्गत संखुवासभा आधुनिक कृषि कम्पनि प्रा.लि., साविक मादी मूलखर्क ८, हाल मादी न.पा. २ मा ३.५ हेक्टर क्षेत्रफलमा निजी नर्सरी निर्माण गरी लौठसल्ला ५००० र सतुवा ५००० को जडिबुटी विरुवा उत्पादन कार्य गरेको छ । र आफ्नै निजी नर्सरीमा उत्पादन गरी लौठसल्ला, टिम्बुर, सतुवा र अर्गेली लगायतका १८ हजार १ सय २५ वटा विरुवा रोपण गरेको छ ।

२.१.४.४. जडीबुटी भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना विरुवा उत्पादन (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ७,५०,०००/-	खर्च बजेट रु.: ७,५०,०००/-

उत्पादन भएको वस्तुको गुणस्तर अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता अनुसार एवं बजारको माँग अनुरूप गुणस्तर कायम रहनु अनिवार्य हुन्छ । गुणस्तरलाई सुरक्षित राख्न संकलन भएका जडीबुटी तथा गैह्रकाष्ठको प्रशोधन र भण्डारणको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । सोहि तथ्यलाई मध्यनजर गरी संकलित जडीबुटीहरुको सुरक्षित भण्डारण र प्रारंभिक प्रशोधन गरी गुणस्तरमा ह्रास आउन नदिन यो कार्यक्रम अति महत्वपूर्ण छ । स्वीकृत कार्यविधि अनुसार सूचना प्रकाशन गरी पर्न आएको प्रस्ताव मूल्याङ्कन गरी जिल्लाको जडीबुटी फोकल टिमको निर्णय अनुसार यो क्रियाकलाप कार्यान्वयन गरिएको छ । श्री

महाहिमालय कृषि तथा जडिबुटी प्रा.लि., मादी न.पा. २ ले भण्डारण गृह निर्माण गरेको छ । साथै सतुवा ५००० र लौठसल्ला ५००० विरुवा उत्पादन गरेको छ ।

२.१.४.५.जडीबुटी उत्पादक संकलक तथा व्यापारीविच अन्तरकृया गोष्ठी (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: वटा १	उपलब्धि: वटा १
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

मादी न.पा. २, मंगलबारेमा २०७६।०२।२० गतेको दिन २९ जना व्यापारी, संकलक र सहभागीको उपस्थिति र मादी सब डिभिजन वन कार्यालयका सहायक वन अधिकृतको सम्मनता अन्तरकृया गोष्ठी सञ्चालन गरी जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठजन्य पैदावारहरुको व्यवसायीकरणबाट प्राकृतिक श्रोतको दिगो विकास एवं श्रोत उपयोग गरी गरिबी न्यूनीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने बारे वृस्तृत छलफल गरियो ।

२.१.४.६.फोकल टिम बैठक (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: वटा ३	उपलब्धि: वटा ३
बिनियोजित बजेट रु.: ९०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ८९,०००।-

जडिबुटी फोकल टिमका अध्यक्ष तथा डिभिजनल वन अधिकृत सहित जडिबुटी विकास कार्यक्रमसंग सम्बन्धित विभिन्न समितिमा रहने सदस्यहरुको सहभागितामा विभिन्न मितिमा बैठक बसी कार्यक्रमको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि आवश्यक निर्णयहरु गरिएको थियो ।

२.१.४.७. जडिबुटी उत्पादन, खेतिविस्तार, भण्डारण (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
विनियोजित बजेट रु.: १२,००,०००/-	खर्च बजेट रु.: १२,००,०००/-

मिति २०७५।११।१७ र २०७५।१२।०५ मा प्रकाशित सार्वजनिक सूचना बमोजिम प्राप्त प्रस्तावहरु मध्येबाट छनौट भएको TMJ जडिबुटी उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनी, मादी न.पा. १ ले पेश गरेको व्यवसायिक योजना बमोजिम सम्पन्न सम्झौता अनुसारको कार्य सञ्चालनका लागि अनुगमन खर्च बाहेक ११ लाख ७० हजार भुक्तानी गरिएको छ ।

जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र

२.१.४.८. सहकारी मार्फत जडिबुटीको उत्पादन खेति विस्तार भण्डारण प्रशोधन र वजारीकरण (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्यकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
विनियोजित बजेट रु.: १८,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १८,००,०००।-

फोकल टिम र सहकारी संग सहकार्य गरी मादी नगरपालिका, वार्ड नं. १ को इच्छाराम मंगलबारे कृषक तथा जडिबुटी समुहलाई जडिबुटी खेती र प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्नको लागि अनुगमन खर्च वाहेक रु. १७,५०,०००।- सहयोग गरिएको छ। वन तथा भू-संरक्षण विभागबाट स्वीकृत वन विभागद्वारा सञ्चालन हुने कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७५ तथा कार्यालयबाट प्रकाशित सूचनामा उल्लेखित शर्तहरु, आर्थिक प्रशासन ऐन तथा नियमावली र सम्बन्धित अन्य निति, ऐन, नियम, निर्देशिकाहरुको अधिनमा रही समुहले कार्य सम्पादन गरेको छ।

उपरोक्त अनुसार जडीबुटी विकास कार्यक्रमको समग्र प्रगति निम्नानुसर रहयो ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	स्वीकृत वजेट(रु हजारमा)			खर्च वजेट(रु.हजारमा)			वित्तिय प्रगति %	भारित प्रगति %
		पुँजीगत	चालु	जम्मा	पुँजीगत	चालु	जम्मा		
१	जडीबुटी विकास कार्यक्रम	२४०५	३१४०	५५४५	२४०५	३१४९	५५४४.२	९९.९९	९९.९९

२.१.५. वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रिय सहयोग प्रबर्द्धन कार्यक्रम

संखुवासभा जिल्लामा यो कार्यक्रम विगत ३ वर्ष देखि कार्यान्वयनमा आएको हो । जनसंख्या वृद्धिले बढ्दै गएको वस्तीको चापको कारण वनक्षेत्रमा परेको प्रभावको कारण वन्यजन्तुको वासस्थानमा प्रतिकूल प्रभाव बढ्दै गएको छ । यसरी वन्यजन्तु र मानव विच बढेको द्वन्द न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन, घाईते वन्यजन्तुको उद्धार, वन्यजन्तुको शिकार र चोरी शिकारी आखेटोपहार तस्करी नियन्त्रण, वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण व्यूरो बैठक, वन्यजन्तु सम्बन्धि अध्ययन अनुसन्धान र संरक्षणमुखी प्रचार प्रसार आदि जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका छन । यस आ.व.मा स्वीकृत क्रियाकलापहरूको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१.५.१ मनव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन तथा वन्यजन्तु उद्धार (पूँजीगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्यकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: १००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १००,०००।-

यो आकस्मिक रूपमा आईपर्ने प्रकृतिको कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत यस आ.व.मा कुनै पनि समस्या आई नपरेको हुँदा भावी दिनमा वन्यजन्तु उद्धारका लागि ३६"X२३"X२५" इन्च र ५'X४'X४' फिटको दुई वटा फलामे केज निर्माण गरिएको छ । यसको साथै अरुण सव-डिभिजन, मादी सव-डिभिजन र धर्मदेवी सव-डिभिजनमा सरोकारवालाहरु संग वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन तथा उद्धार सम्बन्धि छलफल गरिएको थियो ।

२.१.५.२ सरोकारवालाहरुको बैठक (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक २	उपलब्धि: पटक १
बिनियोजित बजेट रु.: ३०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३०,०००।-

२०७६।०३।२७ का दिन डिभिजन वन कार्यालयको तालिम हलमा जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायका प्रतिनिधिहरु सहित फिल्डमा कार्यरत कर्मचारीहरु संग समन्वय बैठक सम्पन्न गरिएको थियो ।

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

२.१.५.३. वन्यजन्तु सम्बन्धि प्रचार प्रसार (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ३०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३०,०००।-

वनस्पति र वन्यजन्तु संरक्षणमा जनचेतना अभिवृद्धि र तिनहरूको पहिचानको लागि प्रचार प्रसार सामग्री निर्माण गरी ७'x४' फिट र ६'x४' फिटको डिस्प्ले बोर्डमा डिभिजन वन कार्यालयमा राखिएको छ ।

२.१.५.४ वन्यजन्तु संरक्षणका लागि प्यापिड रेस्पान्स टीम परिचालन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: स्थान १	उपलब्धि:
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

यस कार्यक्रम अन्तर्गत वन्यजन्तु संरक्षणका लागि फिल्ड स्तरमा खट्ने कर्मचारीहरूको लागि १६ सेट ब्याग र १६ सेट टर्च लाइट वितरण गरिएको छ ।

उपरोक्त अनुसार वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना अन्तर्गतको समग्र प्रगति निम्नानुसार रहेको छ ।

कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	स्वीकृत वजेट (रु.हजारमा)			खर्च वजेट (रु.हजारमा)			वित्तिय प्रगति %	भारित प्रगति %
	पुँजीगत	चालु	जम्मा	पुँजीगत	चालु	जम्मा		
वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	१००	११०	२१०	१००	११०	२१०	१००	१००

१.१.६. नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान

२०७५ सहयोग, कार्यक्रम

श्री उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश नं. १ विराटनगरको चालु आ.व. २०७५/७६ तर्फ स्वीकृत संघीय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फको यो कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि प्राप्त हुन आएको । विश्व सरसफाई दिवस २०७५ को अवसरमा नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५ मिति २०७५ भाद्र २४ गते देखी भाद्र ३० गते सम्म जिल्लाका सरकारी गैह्रसरकारी कार्यालय/संघ/संस्था/विद्यालय/स्थानिय तह/सञ्चारमा आवद्ध संस्था तथा पेशाकर्मी लगायतका सबै सरोकारवालाहरुको सहभागिता र समन्वयमा साविक जिल्ला वन कार्यालय र जिल्लाका साविक ८ वटा ईलाका वन कार्यालय माफत संखुवासभा जिल्लाका सबै १० वटा स्थानिय तह वन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धि प्रचार प्रसार कार्यक्रमको साथ निम्न कार्यक्रमहरु सप्ताह व्यापी सञ्चालन गरियो ।

कार्यक्रमहरु

- भाद्र २४ गते :** हरेक नागरिकहरुले आ-आफ्नो घर आगन परिसर विशेष सरसफाई गरिएको,
- भाद्र २४ गते :** सबै शैक्षिक संस्थाहरुमा व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकहरुको सहभागितामा विशेष सरसफाई गरिएको,
- भाद्र २६ गते :** जिल्लाका सबै सार्वजनिक, सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघ संस्थाहरुले आआफ्नो कार्यालय परिसर सरसफाई गरिएको,
- भाद्र २७ गते :** १) संखुवासभा स्थित सबै धार्मिक स्थलहरु(मठ, मन्दिर, गुम्वा, मस्जिद, चर्च आदी संस्थाका व्यवस्थापन समितिको अगुवाईमा विशेष सरसफाई गरिएको,
- २) जिल्लाका सबै सरकारी कर्मचारीहरु, सुरक्षा निकायहरु, स्थानिय वासिन्दा लगायत सबै सरोकारवालाहरु विहान ७ वजे मनकामना मन्दिर परिसरमा भेला जम्मा भई मनकामना मन्दिरको विशेष सरसफाई गरिएको,

भाद्र २८ गते : संखुवासभा स्थित सवै स्थानिय तह अन्तर्गत रहेका पानी मुहानहरुको, स्थानिय जनसहभागितामा विशेष सरसफाई गरिएको,

भाद्र २९ गते : स्थानिय सहभागितामा सार्वजनिक सडक, वाटो र वजार क्षेत्रको विशेष सरसफाई गरिएको,

भाद्र ३० गते : १) सवै स्थानिय तहहरुले आ-आफ्नो न.पा./गा.पा. को केन्द्रमा वृहत कार्यक्रम तय गरी सरसफाई दिवश मनाइएको,

२) खाँदवारी नगरपालिकाको संयोजकत्वमा, सदरमुकाम स्थित सवै सरकारी कर्मचारी, सुरक्षा निकाय लगायत सवै सरोकारवालाहरुको सहभागितामा विहान ७:३० वजे हुलाक चोकमा भेला जम्मा भई प्रभातफेरी गर्ने र पोखरी वजारमा मञ्चको कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।

१.१ प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान

यो कार्यक्रम आ.व. २०७५/०७६ मा पहिलो पटक प्रदेश सरकारबाट प्राप्त भएको कार्यक्रम हो। यो कार्यक्रम प्रदेश नं. १ अन्तर्गतको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वनक्षेत्रसँग सम्बन्धित महत्वपूर्ण कार्यक्रमको रूपमा रहेको छ। संघीय सरकारद्वारा हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फका विभिन्न कार्यक्रमहरू अन्तर्गतका विभिन्न थप कृयाकलापहरूको साथै यस कार्यक्रम अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधार निर्माण, खरिद र मर्मत संभार, वन संरक्षण र व्यवस्थापन, अतिक्रमण नियन्त्रण, योजना तर्जुमा र समिक्षा, वन र वन्यजन्तु संरक्षणमा सरोकारवाला निकाय, संघसंस्था र समुहसँग समन्वय र सहकार्य तथा प्रचार प्रसार आदि जस्ता कृयाकलापहरू संचालन गरिएको छ।

२.२.१.प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम

२.२.१.१ वन संरक्षण र गस्ति परिचालनको लागि सवारी साधन खरिद (साइकल, मोटरसाइकल)(पूजिँगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज २	उपलब्धि: प्याकेज २
बिनियोजित बजेट रु.: ७५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ७२०,०००।-

१ व २३६६ नम्बरको Yamaha Motorcycle थान १ र को १ व २३६७ नम्बरको Honda Motorcycle खरिद गरिएको छ।

२.२.१.२ वन व्यवस्थापन सामग्री खरिद तथा वितरण (पूजिँगत)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ४७५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४७४,०००।-

वन व्यवस्थापनको ९ सेट सामग्री खरिद गरि वितरण गरिएको छ।

२.२.१.३ निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार (कार्यालय, आवाश, इलाका, स.व.र. क्याम्प) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: डिभिजन १	उपलब्धि: डिभिजन
बिनियोजित बजेट रु.: १४,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १४,००,०००।-

यस अन्तर्गत डिभिजनल वन अधिकृतको आवास गृह र चमेना गृह निर्माण गरिएको र चैनपुर सव डिक्काको भवन मर्मत र अन्य भौतिक संरचनाहरूको मर्मत संभार गरि कार्य सम्पन्न गरियो।

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

२.२.१.४ दिवश, समारोह, सप्ताह(वातावरण दिवस, जैविक विविधता दिवस, वन महोत्सव, वन्यजन्तु सप्ताह, वन डहेलो सप्ताह, सिमसार दिवस, चुरे दिवस समेत) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्यकेज १	उपलब्धि: प्यकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४०,०००।-

वर्ष भरिमा पर्ने विभिन्न वन, वन्यजन्तु तथा वातावरण संरक्षण सँग सम्बन्धित विभिन्न दिवश, महोत्सव तथा समारोहहरु मनाईए । यस कार्यक्रममा विनियोजन भएको वजेट मुलरुपमा जुन ५ तदनुसार ज्येष्ठ २२, २०७६ का दिन विश्व वातावरण दिवसको अवसरमा डिभिजन वन कार्यालयको आयोजनामा जिल्ला स्थित सरकारी कार्यालयहरु, संघ संस्थाहरु, राजनैतिक व्यक्तित्वहरु तथा नागरिक समाजका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुको सहभागिता र सहयोगमा खाँदवारी नगरपालिका वडा नं. ९ स्थित गुम्बाडाँडा अवस्थित बराहदल गुल्मको सुटिङ्ग रेञ्जमा रुद्राक्ष, रिठ्ठा, अमला, रुद्राक्ष लगायतको १३० भन्दा बढि विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरियो । सरसफाई तथा वातावरण संरक्षण सँग सम्बन्धित सन्देशमूलक सूचनाहरु स्थानिय एफ.एम. वाट समेत वजाईएको थियो । त्यसैगरी चैत्र १-७ सम्म जिल्लाव्यापि डहेलो सप्ताह समेत भव्यताका साथ मनाइएको थियो । र डहेलो सप्ताहको अन्तिम दिन चैत्र ७ मा सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघको सहयोगमा अन्तरराष्ट्रिय वन दिवश भव्यताको साथ मनाईएको थियो ।

विश्व वातावरण दिवस

अन्तरराष्ट्रिय वन दिवस

डढेलो सप्ताह

सिमसार दिवस

२.२.१.५ वन जन्य उद्यम विकास सहयोग(गा. पा. /न.पा. को सहकार्यमा) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ५,००,०००/-	खर्च बजेट रु.: ५,००,०००/-

यस कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानिय स्तरमा कच्चा पदार्थको उपलब्धतालाई विशेष महत्व दिई रोजगारीमुलक वनजन्य उद्यमको स्थापना र स्तरोन्नति गर्नु हो । वनजन्य उद्यम गर्न चाहने स्थानिय उपभोक्ताहरु, संघ संस्था तथा समुहहरुलाई गा.पा./न.पा.संगको समन्वय तथा सहकार्यमा र सब डिभिजन वन कार्यालयको सिफारिसमा डिभिजन वन कार्यालयले खाँदवारी नगरपालिका वडा नं. १ स्थित खाँदवारी ठेकी भाँडा उद्योगलाई काठवाट घरायसी तथा सजावट र फर्निचर सामग्रीहरु उत्पादनको लागि २०७६।०१।१६ को सम्झौता बमोजिम १ लाख रुपैया सहयोग गरिएको छ ।

त्यसैगरी खाँदवारी न.पा. स्थित दुना टपरी उद्योगलाई दुना टपरी बनाउने तालिम र विभिन्न आकार प्रकारको दुना, टपरी , बोता तयार गर्न डाई समेतको मेसिन खरिद गर्न २ लाख रुपैया सहयोग गरिएको । साथै घरेलु तथा साना उद्योग विकास

समिति,संखुवासभाको मिति २०७६।०३।२० गतेको निर्णयानुसार प्रस्ताव स्वीकृत गरी खाँदवारी स्थित संखुवासभा कोशेली घर संचालन गरी अल्लोको कोट र अन्य सामग्री, चैनपुरे करुवा, रुद्राक्षको माला, ग्रीन टि जस्ता कोशेलीहरुको विक्रि वितरण गर्नलाई सहयोग स्वरुप २ लाख रुपैया अनुदान प्रदान गरिएको थियो ।

दुना टपरी तालिमका सहभागीहरु

दुना, टपरी, बोता तयार गर्न डाई समेतको मेसिनको उद्घाटन गर्दै खा.न.पा. मेयर र उपमेयर

दुना टपरी तालिमको उद्घाटन गर्दै माननिय सांसद श्री राजेन्द्र गौतम

तालिम समापन र प्रमाण पत्र वितरण

संखुवासभा कोशेली घर

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

२.२.१.६ प्रस्तावित संरक्षित वन प्रवर्द्धन कार्यक्रम (तेह्रथुम, ताप्लेजुङ्ग, संखुवासभा) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
विनियोजित बजेट रु.: ११,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ९,६६,०००।-

संखुवासभा जिल्ला भौगोलिक, धार्मिक, साँस्कृतिक र जैविक विविधता, वनजङ्गल तथा महत्वपूर्ण जलाधार, मनोरम प्राकृतिक दृष्यहरु, चरण क्षेत्र, ताल तलैयाहरु, पर्यापर्यटन तथा जलविद्युतको लागि अति नै संभावना बोकको तथा विश्वमा गुराँसको राजधानी भनेर प्रख्यात तिनजुरे-मिल्के-जलजले (TMJ) जस्तो महत्वपूर्ण क्षेत्रको आधा भन्दा बढी भु-भाग आगटेको मनोरम हिमाली जिल्लाको रुपमा रहेको छ। विगतमा नेपाल सरकारले लालीगुराँस संरक्षण क्षेत्रको रुपमा घोषणा गरेको तिनजुरे-मिल्के-जलजले (TMJ) क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागि कुनै आधिकारिक गरुयोजना नभएतापनि यस क्षेत्रको महत्वलाई आत्मसात गरी प्रदेश सरकारबाट यस कार्यालयको चालु आ.व. २०७५।०७६ को लागि स्वीकृत प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गत प्रस्तावित संरक्षित क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रममा विनियोजित रकम कार्यक्रमको उद्देश्य र लक्ष्य, स्थानीय आवश्यकता तथा माग र प्राथमिकताको आधारमा विभिन्न कृयाकलापहरुमा बाँडफाँड गरी योजनाबद्ध तथा प्रभावकारी रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

क) गुराँस प्रजातिहरुको संरक्षणका लागि सचेतना अभिवृद्धि

अ)समन्वय बैठक(जिल्ला र स्थानिय स्तर): मादी न.पा. २ मा २०७६।०२।१८ मा ३३ जना र धर्मदेवी १ मा २०७६।०२।२१ मा ६९ जनाको सहभागितामा सव डिभिजन स्तरिय स्थानियतह समेतको सरोकारवालाहरुको समन्वय बैठक सम्पन्न गरियो ।

आ) स्थानिय समुदायका लागि गुराँसको महत्व तथा उपयोगिता सम्बन्धि चेतनामूलक गोष्ठी: मादी न.पा. २ मा २०७६।०२।२३ मा ३६ जना र धर्मदेवी १ मा २०७६।०२।१८ र २०७६।०२।१९ मा ६९ जनाको सहभागितामा चेतनामूलक गोष्ठी सम्पन्न गरियो ।

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

ई) गुराँस संरक्षण सम्बन्धि एक दिने विद्यालय सचेतना कार्यक्रम : मादी न.पा. २ मा २०७६।०२।२३ मा ३६ जना विद्यार्थी र श्री कालिका आधारभूत विद्यालय, महाभिर, धर्मदेवी १ मा २०७६।०२।२३ मा १०४ जना विद्यार्थीको सहभागितामा सचेतना कार्यक्रम सम्पन्न गरियो ।

ख) गुराँस प्रजातिको स्वस्थानिय संरक्षण (In- situ Conservation)

अ) गुराँसको प्राकृतिक पूनरुत्पादन संरक्षण तथा व्यवस्थापन :रैथाने गुराँस प्रजातीको वंशाणु श्रोत संरक्षणको लागि गुराँस प्रजातीको स्व-स्थानीय संरक्षण (In Situ Conservation) गर्ने उद्देश्यले पाथिभरा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, धर्मदेवी नगरपालिका, वार्ड नं. १ मा ४ हेक्टर क्षेत्रफलमा गुराँसको प्राकृतिक पूनरुत्पादन संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न सहयोग गरियो । संरक्षण र व्यवस्थापनमा सा.व.उ.स.लाई सहज हुनको लागि १ दिने अभिमुखीकरण कार्य गरियो । त्यसैगरी सभै तथा रेखांकन गरी नक्सा तयार गर्ने र इन्भेन्ट्री गरी तथ्यांक विश्लेषण गरियो । २ ५X३ वर्गफिट साईजको स्टिल पातमा प्रदर्शन बोर्ड १ वटा तथा अन्य आवश्यक स-साना डिस्प्ले बोर्ड ३ वटा तयार गरी फलामे फ्रेममा राखिएको छ ।

गुराँस संरक्षण सम्बन्धि उपभोक्ता समुहलाई दिईएको १ दिने अभिमुखीकरण तालिम

पथिभरा सा.व.उ.स.मा गुराँस प्रजातिको तारबार सहित वृक्षारोपण ५*३ वर्गफिट साईजको प्रदर्शन बोर्ड

आ) संरक्षण पोखरी निर्माण/मर्मत : वन्यजन्तुको लागि पानीको श्रोत तथा Run off Water Harvest गरी Under Ground Water Recharge गर्ने उद्देश्यले गुराँस संरक्षण क्षेत्रमा रहेको मादी न.पा. वार्ड नं. १ स्थित धनसिङ्गे ठूलोभोर सा.व.उ.समा धनसिङ्गे भनि चिनिने एक पानी मुहान संरक्षण सहित संरक्षण पोखरी निर्माण गर्न ३ लाख रुपैया सहयोग गरियो ।

ग) वन डढेलो र वन अतिक्रमण नियन्त्रण

अ) प्रचारप्रसार तथा सचेतना अभिवृद्धि गर्ने

आ) नियमित अनुगमन(अनुगमन खर्च, सवारी इनधन तथा मर्मत)

घ) विविध खर्च

अ) कार्यालय सामग्री खरिद

२.२.१.७ वन डढेलो सम्बन्धि प्रचार प्रसार (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ७५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ६५,०००।-

डिभिजन वन कार्यालयबाट वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयार गरिएको छ । कार्ययोजना अनुसार सरकारी/सामुदायिक वनहरुमा वन डढेलोबाट जोगाउनको लागि ६ वटै सव डिभिजन वन कार्यालयमा पर्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह सम्मिलित वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल गठन तथा पुर्नगठन गरी डढेलो लाग्ने मौसममा जनशक्ति परिचालन गरी प्रहरी तथा प्रशासन समेतको सहयोग लिई वनमा आगलागी हुनबाट

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

नियन्त्रण गर्ने गरिएको छ । यस अर्न्तगत डढेलो लाग्न सक्ने संवेदनशील क्षेत्रहरूमा स्थानिय समुदायलाई क्रियाशिल बनाउनका लागि गोष्ठी संचालन, डढेलो लाग्ने समय शुरु हुनु पूर्व स्थानिय पत्र-पत्रिका तथा FM रेडियोबाट डढेलो सम्बन्धी सूचना सम्प्रेषण, पर्चा/फ्लेक्स छपाई र वितरण गरिएको छ । यसै गरी सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, इकोक्लव, स्थानिय विद्यालय र विभिन्न संघ संस्थाहरू समेतलाई अग्नि नियन्त्रणको लागि सहभागि गराई सो कार्यलाई प्रभावकारी बनाइएको छ । चैत्र १ देखि ७ सम्म जिल्लाव्यापि डढेलो सप्ताह समेत भव्यताका साथ मनाइएको थियो ।

२.२.१.८ सुराकी परिचालन तथा व्यवस्थापन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

२.२.१.९ वन अपराध अनुसन्धान तथा मुद्दा दायरी तालिम(चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक १	उपलब्धि: पटक १
बिनियोजित बजेट रु.: १,५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,५०,०००।-

वन अतिक्रमण, वनपैदावार तथा वन्यजन्तुको संरक्षण सबै डिभिजन वन कार्यालयहरूको लागि चुनैतिको विषय हो । ठूलो तथा बिकट भूगोल, अपर्याप्त भौतिक साधन र कर्मचारी यसका अन्य चुनैतिहरू रहेका छन् । समस्या र चुनैतिको वावजुद जिल्ला वन कार्यालयले वन अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि काम तदारुकताका साथ गर्दै आएको छ । नियमन तथा कानुनी कार्यवाही गर्ने सन्दर्भमा मुद्दाको अनुसन्धान तथ तहकिकात गर्ने क्रममा पुर्नताजगी तथा समय सापेक्ष कानुनी कार्यविधि अनुसार मिसिल तयार गर्न आवश्यक विषयस्तुहरू समेति जिल्लाका माननिय न्यायाधिस, सरकारी वकिल र अदालतका श्रेस्तेदारको सहजीकरणमा मातहतका सबै सव डिभिजनका कर्मचारीहरूलाई समावेश गराई वन अपराध अनुसन्धान तथा मुद्दा दायरी सम्बन्धि ३ दिने तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरियो । माननिय जिल्ला न्यायाधिस समेतको सहजिकरणमा सम्पादन गरिएको यस तालिमले कर्मचारीहरूलाई मुद्दाको अनुसन्धान र तहकिकात गर्न धेरै मद्दत पुऱ्याएको छ ।

माननीय न्यायाधिस प्रकास राउत सहजिकरण गर्दै

२.२.१.१० कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि तालिम (टीम बिल्डिङ्ग गोष्ठी) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक १	उपलब्धि: पटक १
विनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,००,०००।-

कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गराउने लक्ष्यको साथ सहजकर्ताको सहजीकरणमा डिभिजन वन कार्यालय र मातहतका सबै सब डिभिजनका कर्मचारीहरूलाई समावेश गराई वन २ दिने तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरियो ।

२.२.१.११ सूचना प्रवाह तथा पारदर्शिता सवलिकरण रेडियो एफ.एम., टि.भि. मार्फत प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
विनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३५,०००।-

यस कार्यक्रम अन्तर्गत सूचना प्रवाह गर्ने विभिन्न स्थानिय रेडियो, एफ.एम., पत्र-पत्रिकालाई भुक्तानी गरियो ।

वार्षिक प्रगति पुस्तिका, २०७५/०७६

२.२.१.१२ वन वन्यजन्तु संरक्षणको लागि गस्ति परिचालन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: ४०,०००।-

२.२.१.१३ अतिक्रमण हटाउने, नियन्त्रण र व्यवस्थापन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: ७५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ३०,०००।-

२.२.१.१४ वन र वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धि प्रचार प्रसार होर्डिङ्ग बोर्ड, पम्पलेट, पुस्तिका, ब्रोसर आदि (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनियोजित बजेट रु.: २,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: २,००,०००।-

उक्त कार्यक्रम अन्तर्गत संखुवासभा जिल्लामा पाईने महत्वपूर्ण वनस्पति र वन्यजन्तु र तिनिहरूको आखेटोपहार पहिचान गर्न सहजको लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, पम्पलेट र ब्रोसर लगायतका सामाग्री प्रकाशन गरि वितरण गरिएको छ ।

२.२.१.१५ सामुदायिक वन समूहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग (गरीव, महिला र दलित लक्षित जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: संख्या २०	उपलब्धि: संख्या १८
बिनियोजित बजेट रु.: २,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,९०,०००।-

यो नियमित क्रियाकलाप अन्तर्गत २० वटा समूहको कार्ययोजना नवीकरण सहयोग गर्ने लक्ष्य रहेकोमा गरिव, महिला, र दलित लक्षित जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका सवालहरूलाई समेत सम्बोधन हुनेगरी १८ वटा समूहमा नवीकरण सहयोग उपलब्ध गराई कार्यक्रम सम्पादन गरिएको छ । कार्ययोजना नवीकरण भएका सामुदायिक वनहरूको विवरण अनुसूचि-१३ मा समावेश छ ।

२.२.१.१६ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन, दर्ता, कार्ययोजना तयारी र हस्तान्तरण (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: संख्या १	उपलब्धि: संख्या १
बिनियोजित बजेट रु.: १५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ०।-

यो नियमित क्रियाकलापमा यस वर्ष एउटा समुह गठन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा निम्न विवरणको सामुदायिक वन गठन र दर्ता भयो तर सामुदायिक वन समूहको कार्ययोजना नविकरणमा सहयोग (गरीव, महिला र दलित लक्षित जलवायू परिवर्तन अनुकुलन योजना) कार्यक्रममा नै यो समावेश गरिएको हुनाले यस शिर्षकको बजेट खर्च नगरिएको हो ।

समुह/सामुदायिक वनको नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल	उपभोक्ता घरधुरी संख्या	लाभान्वीत जनसंख्या	कार्यसमितिमा		अध्यक्षको नाम
					महिला	पुरुष	
भालुसिंह भेडाखोप	सा.मादीमुलखर्क ८ हाल मादी न.पा. २	५३.५५० हे	६७	३७१	४	३	तिल ब. गुरुङ्ग

२.२.१.१७ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको लागि रेकर्ड किपिङ्ग, लेखा व्यवस्थापन तालिम (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक २	उपलब्धि: पटक ३
बिनियोजित बजेट रु.: १,००,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,००,०००।-

सा.व.उ.स.का उपभोक्ताहरूले लेखा सुदृढीकरण तथा रेकर्ड किपिङ्ग (Record keeping), अभिलेख व्यवस्थापन व्यवस्थित आदि जस्ता कार्यहरूमा पछाडि परेको हुँदा वन प्राविधिकले समूहको रेकर्ड किपिङ्ग र लेखा व्यवस्थापन गर्न सहजिकरण गर्नु यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य हो ।

तालिका २५ : रेकर्ड किपिङ्ग, लेखा व्यवस्थापन तालिममा सम्लग्न समूहहरू

सि.नं.	सब डिभिजन	सहभागी समूहको नाम	स्थान	सहभागी समूह संख्या	सहभागी संख्या	
					महिला	पुरुष
१	अरुण	दारे ढुङ्गा, महाभिर, हिँके डाँडा अरुण, मूलखर्क पाप्ला, खोपखर्क, अलैंचीवारी, गैरीखोप	सामुदायिक भवन, दिदिङ्ग	७	१३	१५

सि.नं.	सव डिभिजन	सहभागी समूहको नाम	स्थान	सहभागी समूह संख्या	सहभागी संख्या	
					महिला	पुरुष
२	सभाखोला	वायुथान, माल्टेजामुने, होक्से, सिद्ध दुङ्गा, खप्तुवा, चण्डेश्वरी, कार्तिके अम्फे, सानो आहाले, गडि सिरुवानी, हुम्लीङ्ग पिप्ले, खप्तुवा, चिडखुवा कुभिर, अर्चले	सामुदायिक भवन, सभापोखरी	१३	१२	२०
३	धर्मदेवी	चिसापानी, वनपाला, कामीडाँडा, जुरीथुम्की, काँडे, हरियाली, जंघारे सल्लेरी, भण्डारे सोलावन, आहाले, ओदाने निगाले, सल्ले	सामुदायिक भवन, माम्लिङ्ग	११	८	१९

२.२.१.१८ सामुदायिक वन (अनुगमन तथा निरिक्षण अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन समेत)
(चालु)

वार्षिक लक्ष्य: वटा २८८	उपलब्धि: वटा २८०
बिनियोजित बजेट रु.: २,५२,०००।-	खर्च बजेट रु.: २,४८,०००।-

वन विकास कार्यक्रमको सबैभन्दा महत्वपूर्ण र सफल कार्यक्रमको रूपमा सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमलाई लिईन्छ। सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम यस अवस्थासम्म आईपुग्नुमा कार्यान्वयनका विभिन्न चरणमा गरिएका अनुगमन मूल्यांकनबाट प्राप्त नतिजाहरुको आधारमा गरिएको सुधार एवं परिवर्तनले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइन्छ। अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याउने र निरन्तरता दिदै प्राप्त अनुभवको आधारमा सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन, २०७१ को परिच्छेद-६ क्रमाङ्क ६.७ को “अनुगमन तथा अभिलेखीकरण” अन्तर्गत समावेश भएको छ। निरीक्षण एवं अनुगमन कार्यको विश्लेषणको लागि सूचना एवं तथ्याङ्क संकलन गर्न अनुगमन एवं मूल्याङ्कन फाराम प्रत्येक सव डिभिजन वन कार्यालयलाई उपलब्ध गराई सव-डिभिजन वन कार्यालयहरुबाट प्राप्त समूहहरुको सङ्कलित सूचना एवं तथ्याङ्कहरुलाई विश्लेषण गरी प्राप्त नतिजालाई समेत उल्लेख गरिएको छ। मूल्याङ्कनबाट देखिएका त्रुटीहरु तथा समस्याहरु नयाँ योजना वा कार्यक्रम तयारका आधारशील पनि हुन्। सोही अनुरूप यस जिल्लामा आ.व. २०७५/७६ सम्म हस्तान्तरण भएको २८९ सामुदायिक वन मध्य २८० सामुदायिक वनहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य भएको छ। र सोहि बमोजिम सामुदायिक वन अनुगमन पुस्तिका प्रकाशन गरिएको छ।

२.२.१.१९ सामुदायिक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: वटा ६	उपलब्धि: वटा ६
बिनियोजित बजेट रु.: १,८०,०००।-	खर्च बजेट रु.: १,८०,००० ।-

यो नियमित कार्यक्रम जिल्ला स्थित रहेका तपसिलका सामुदायिक वनहरुमा नजिकका समुह सदस्यहरुलाई समेत समावेश गराई वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास गराई वन व्यवस्थापन, संरक्षण, सदुपयोग, सम्बर्द्धन आदि बारे सचेतना गराई कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

तलिका-२६ : वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास गरिएका समूहहरु

सि.नं.	सहभागी समूहको नाम	स्थान	सव डिभिजन
१	गोपेनी बाँसघारी वनपाला, मुलुवा केवा	धर्मदेवी ९	धर्मदेवी
२	देवीथान सितले	पाँचखपन ३	सभाखोला
३	आहाले सिस्ने, सल्लेरी	चैनपुर ६	चैनपुर

सि.नं.	सहभागी समूहको नाम	स्थान	सव डिभिजन
४	अधेरी काभ्रे, अधेरी रयले, कात्तिके बतासे	खाँदवारी १०	खाँदवारी
५	मकर, मालथुम्की, राम्चे, ठूलोपाखा धुसुने	खाँदवारी १	
६	सातविशे आहाले,बडहरे मुजुरे,कालिका थान,पिरिमा,मालवाशे खोप,अधेरी भजना,भस्मे,ओडारे सिंहदेवी, मङ्गलादेवी थान,लहरी गुफा,मालवासे	महेन्द्र मा.वि., खाँदवारी ३, मानेभञ्ज्याङ्ग	
७	मुलखर्क पाप्ला, गैरीखोप	दिदिङ्ग २	अरुण
८	पूलडुग राम्बेनी	मादी ५	मादी

२.२.१.२० जिल्लाबाट सञ्चालन भएका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकासन (प्रचार प्रसार सामग्री उत्पादन तथा प्रकाशन र वितरण) (कबुलियति वन समुह समेत) (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज १	उपलब्धि: प्याकेज १
बिनीयोजित बजेट रु.: ७५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ७५,०००।-

आ.व. २०७५/०७६ मा सम्पन्न भएका सम्पूर्ण लक्ष तोकिएका र नतोकिएका कार्यक्रमहरूको समिक्षा गरी यो प्रगति पुस्तिका तयार गरिएको छ। कार्यालयका कर्मचारी, सरोकारवाला संघ संस्थाहरु, जिल्ला स्थित कार्यालयहरु, वन निर्देशनालय, विभाग, नागरिक समाज, शिक्षक, विद्यार्थी, अनुसन्धानकर्ता तथा अन्य सरोकारवालाहरु लगायत वन व्यवस्थापन प्रति अभिरुचि राख्ने सबैलाई यसले मद्दत पुऱ्याउने विश्वास गरिएको छ।

२.२.१.२१ सव डिभिजन स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: वटा ६	उपलब्धि: वटा ६
बिनीयोजित बजेट रु.: ९०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ९०,०००।-

सव-डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र पर्ने सबै समुहहरु तथा सव-डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरु, स्थानिय अन्य सरोकारवालाहरुको सहभागितामा अन्तरक्रिया गरी आगामी आर्थिक वर्षको लागि कार्यक्रम तयार गर्न यो गोष्ठी संचालन गर्ने गरिएको

छ। यस गोष्ठीबाट योजनाहरुको प्राथमिकिकरण लगायत विकास गतिविधिमा देखापरेका समस्याहरुको पहिचान र समाधान, समन्वयमा वृद्धि तथा आपसी सहयोग बढाउन यसको महत्वपूर्ण भूमिका रहि आएको छ। आ.व. २०७५/०७६ मा तपसिल बमोजिम गोष्ठी सञ्चालन गरी लक्ष्य हाँसिल गरिएको छ।

तालिका-२७ : योजना तर्जुमा गोष्ठीहरुको विवरण

सि. नं.	सव-डिभिजनको नाम	गोष्ठी सञ्चालन भएको स्थान	सहभागी संख्या	
			महिला	पुरुष
१.	मादी सव-डिभिजन	मादी न.पा. ४, ओखरबोटे	५	४६
२.	धर्मदेवी सव-डिभिजन	माम्लिङ्ग	२	३९
३.	चैनपुर सव-डिभिजन	चैनपुर	२	३४
४.	खाँदवारी सव-डिभिजन	डि.व.का.को तालिम हल	११	२६
५.	अरुण सव-डिभिजन	चिचिला गा.पा. १	१२	२५
६.	सभाखोला सव-डिभिजन	वायुथान सा.व.उ.स., लिडलिड	४	१८

२.२.१.२२ डिभिजन स्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठी (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक १	उपलब्धि: पटक १
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

Bottom-Up Planning को अवधारणा अनुसार सब-डिभिजन स्तरमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको साधारणसभा देखि स्थानिय सरोकारवालाहरु (उपभोक्ता समुह, साविक गा.वि.स. स्तरीय हाल स्थानिय तहको वडा तथा गाउँपरिषद, स्थानिय अन्य सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघ संस्था, क्लव आदी) सब-डिभिजन वन कार्यालयबाट प्राप्त प्राथमिकरण लगायत विकास गतिविधिमा देखापरेका समस्या र आवश्यकताहरु पहिचान गरी ल्याईएको जानकारीको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको लागि कार्यक्रमहरुको छनोट गरिएको छ । सबै सब-डिभिजनका प्रमुख, सब-डिभिजनमा कार्यरत फरेष्टर लगायतका कर्मचारी, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघका प्रतिनिधि र डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुको सहभागितामा आगामी आ.व. को लागि योजना तर्जुमा गोष्ठी सम्पन्न गरियो ।

२.२.१.२३ वार्षिक समिक्षा गोष्ठी (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: पटक १	उपलब्धि: पटक १
बिनियोजित बजेट रु.: ५०,०००।-	खर्च बजेट रु.: ५०,०००।-

जिल्लाका ६ वटै सब डिभिजन वन कार्यालयहरुको उपस्थितिमा चालु आर्थिक वर्षको २०७५/०७६ को संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान र प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रममा सम्पादन भएका गतिविधिहरुको प्रगति विवरण बारे विस्तृत छलफल र समिक्षा गरिएको । साथै कार्यक्रम कार्यन्वयनको क्रममा अनुभव गरिएका

सकारात्मक सिकाईहरूलाई निरन्तरता दिने र सुधार गर्नुपर्ने भनि अनुभव गरिएका सिकाईहरूलाई आगामी दिनहरूमा सुधार गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता जनाइएको थियो ।

२.२.१.२४ सामुदायिक वन भित्र कबुलियति वन प्रबर्द्धन (चालु)

वार्षिक लक्ष्य: प्याकेज ३	उपलब्धि: ०
बिनियोजित बजेट रु.: १,३५,०००।-	खर्च बजेट रु.: ०।-

यस अन्तर्गतको कार्यक्रमको प्रगति हुन नसकेको ।

उपसंहार

सम्बृद्धिको लागि वन भन्ने मूल लक्ष्यका साथ वनबाट प्राप्तहुने वस्तु तथा सेवाहरुलाई बढोत्तरी गरी वातावरण संरक्षण, जनताको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक विकास गर्दै जीविकोपार्जन तथा खाद्य सुरक्षामा टेवा पुऱ्याउन र गरिवी न्यूनीकरणको राष्ट्रिय लक्ष्य हाँसिल गर्ने अभिप्रायका साथ जिल्लाको मौजुदा वन सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन, सदुपयोग गर्ने र न्यायोचित वितरण प्रणाली आत्मसात गरी दिगो वन व्यवस्थापनको माध्यमबाट पर्यावरणीय सन्तुलन समेत बनाई राख्न सबै सरोकारवालाहरुको समेत संलग्नतामा डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभाले सहभागितामूलक वन व्यवस्थापनको अवधारण अनुरुप कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी प्रभावकारी ढंगले त्यसको कार्यान्वयनमा प्रयत्नशील रहि आएको छ । यसै सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा यस संखुवासभा डिभिजन वन कार्यालयबाट संचालित संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन, सामुदायिक तथा कवुलियति वन विकास, वृक्ष सुधार, वृक्षरोपण तथा निजी वन, जडीवुटी विकास, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रिय सहयोग प्रवर्धन आयोजना, नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५ सहयोग र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त अनुदान तर्फको स्वीकृत कार्यक्रम तर्फको समग्रमा ९९.७०% भारत प्रगति र ९२.०३% वित्तिय प्रगति हाँसिल भएको छ, जसबाट वन क्षेत्रको अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न सहयोगी हुने विश्वास लिईएको छ ।

यो प्रगति हासिल गर्नमा योगदान गर्ने डिभिजन वन कार्यालय मात्र नभई मातहतका सब-डिभिजन वन कार्यालय, जिल्लास्थित सरकारी तथा गैह्रसरकारी कार्यालयहरु, स्थानिय तह, नागरिक समाज, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह लगायत धेरै सरोकारवालाहरुको महत्वपूर्ण सहयोग र भूमिका रहेको छ । लक्ष्य हासिल गर्न प्रत्यक्ष र परोक्ष रुपमा सहयोग गर्नु हुने सबै प्रति डिभिजन वन कार्यालय हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछ ।

तालिका- २८ : सक्षिप्त प्रगति विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम:	स्वीकृत बजेट(रु हजारमा)		खर्च बजेट(रु.हजारमा)		भारित प्रगति%		वित्तिय प्रगति%	
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत
सधिय सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त कार्यक्रम तर्फ									
१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (P1)	१२३०	२५०	१४८०	११८१५४	१४५१८५	१२६४१०	८५.६०	८५.४३
२	सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास	१५४	९९०	११४४	१५४	९६८	११२२	९८.१०	९८.०८
३	बृक्ष सुधार बृक्षरोपण तथा निजी वन	३००	१३६५	१६६५	०	११०२	११०२	६६.२०	६६.१९
४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम	३१४०	२४०५	५५४५	३१३९१२४	२४०५	५५४४१२४	१००	९९.१९
५	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रिय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	११०	१००	२१०	११०	१००	२१०	१००	१००
६	नेपाल स्वच्छ वातावरण महा(अभियान २०७५ सहयोग कार्यक्रम	३०	०	३०	३०	०	३०	१००	१००
प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरित सशर्त कार्यक्रम तर्फ									
७	प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन वन कार्यक्रम	५०२७	१२२५	६२५२	४५५८८६९	११९३९७५	५७५२८७	९२	९२.०२
जम्मा		९९९१	६३३५	१६३२६	९११०.६८१	५९१४.८३३	१५०२५.५	९१.७०	९२.०३

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखिएका केहि समस्या तथा समाधानका उपायहरु

समस्या/चुनौति

- ❖ डिभिजन तथा सब-डिभिजन वन कार्यालयहरुको भौतिक संरचना जिर्ण तथा अपर्याप्त रहेको, पुरानो सवारी साधन मर्मत खर्च धेरै लाग्ने,
- ❖ अपर्याप्त जनशक्ति,
- ❖ कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सहभागीको लागि सेवासुविधाको कमी,
- ❖ भौगोलिक विकटताको कारण सहभागीहरु जुटाउन कठिनाई,
- ❖ वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका ढिलोगरी प्राप्त भएकोले प्रभावकारी कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समय अभाव भएको,
- ❖ समय सापेक्ष कर्मचारीहरुको क्षमता/दक्षता अभिवृद्धिमा कमी,
- ❖ बजेटको अपर्याप्तता,
- ❖ वन संरक्षणमा राजनितिक प्रतिवद्धता र सहयोगमा कमी,
- ❖ वन क्षेत्र भित्र अनियन्त्रित/अनियमित भौतिक विकास ।

समाधानका उपाय

- ❖ वन संरक्षण जस्तो सम्वेदनशील विषयको जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्ने हुनाले नयाँ साधन र पर्याप्त मर्मत संभार र ईन्धनको व्यवस्था,
- ❖ दरबन्दी अनुसारको कर्मचारीको पदपूर्ति,
- ❖ कर्मचारीहरुलाई समय सापेक्ष प्राविधिक, प्रशासनिक र कानुनी ज्ञान, शिप र दक्षता सँग कार्यक्रम सञ्चालन,
- ❖ अतिक्रमण हटाउने जस्तो संवेदनशील विषय सम्बोधन गर्न र हटाउन राजनितिक दलहरुलाई पुनर्ताजगी र अनिवार्य कानुनी जिम्मेवारीको प्रावधान
- ❖ कार्यालयको लागि आवश्यक र योजना तर्जुमा गर्दा तय भए अनुसारको बजेट व्यवस्था

- ❖ वन क्षेत्र प्रयोग गरी सञ्चालन हुने विकास निर्माणका काममा अनिवार्य स्वीकृति लिने व्यवस्था र राजनितिक प्रतिवद्धता

सामुदायिक वनको कार्ययोजना कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरु तथा सुझावहरु :

समस्याहरु

- क) आमभेला तथा नियमित बैठकहरुमा महिलाका तथा प्रभावित समुदाय सदस्यहरुको सहभागिता न्यून हुनु ।
- ख) कार्य समितिमा महिलाको प्रतिनिधित्व निर्देशिकाको तोकिए भन्दा कम हुनु ।
- ग) समूहको विधान तथा वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएका प्रावधान तथा नियमहरुबारे सम्पूर्ण उपभोक्तामा जानकारी नहुनु ।
- घ) समूह-समूह बीच सिमाना विवाद रहनु ।
- ङ) वन विकास कार्य सञ्चालनको लागि समूहले कार्ययोजनामा उल्लेखित कृषाकलापहरु सम्पादन गर्न नसक्नु ।
- च) आवादी र वन सिमाना क्षेत्रको सिमाना तथा वन क्षेत्र भित्र समेत अतिक्रमणको समस्या हुनु ।
- छ) कार्य अवधि समाप्त भएका सामुदायिक वनका कार्ययोजनाहरुको नवीकरण गर्न समूह अग्रसर नहुनु ।
- ज) वन पैदावारको अवैध चोरी निकासी पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गर्न नसक्नु ।
- झ) मार्गदर्शनमा उल्लेखित प्रतिवेदन (वार्षिक, लेखा परिक्षण आदी) पेश गर्न ध्यान नदिनु ।
- ञ) आमदानीको अधिकांस खर्च सामाजिक विकास गर्नमा अभिप्रेरित ।

समाधानका लागि सुझावहरु :

- क) परिमार्जन हुने सामुदायिक वनहरुको कार्ययोजना वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार गरी वन व्यवस्थापन गर्नु पर्ने र आमदानीको अधिकांश हिस्सा वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा खर्च गर्नु पर्ने ।
- ख) वन समूह, समितिले विभिन्न कार्यक्रम गरी विधान, कार्ययोजना र सामुदायिक वन सम्बन्धि नीति नियम बारे जानकारी दिई वन विकास र व्यवस्थापनमा खर्च गर्नु पर्ने ।

- ग) समूहको भेलामा सहभागिता बढाउन अग्रिम सूचना दिने, महिला, दलित लगायत प्रभावित परिवारको सहभागिता र निर्णय तहमा पहुँचको लागि विशेष ध्यान दिनु पर्ने ।
- घ) समूहले अनिवार्य रूपमा लेखापरीक्षण गरी वार्षिक प्रतिवेदन सहित डिभिजन वन कार्यालयमा तोकिएको समयमा बुझाउनु पर्ने ।
- ङ) वन सिमाना विवाद डिभिजन वन कार्यालयको सहयोग तथा सुझाव अनुसार समाधान गर्ने ।
- च) डिभिजन वन कार्यालय समेतको सहयोग तथा सुझावमा अतिक्रमण नियन्त्रणको कार्य प्रभावकारी बनाउने ।

अनुसूचीहरु

अनुसूचि-१

संखुवासभा जिल्लाका गाउँपालिका/नगरपालिकाहरुको विवरण

हाल		साविक		हाल		साविक	
गा.पा./न.पा.	वडा नं.	गा.वि.स./न.पा.	वडा नं.	गा.पा./न.पा.	वडा नं.	गा.वि.स./न.पा.	वडा नं.
चैनपुर नगरपालिका	१	नुनढाकी गा.वि.स.	१-९	पाँचखपन नगरपालिका	१	स्याबुन गा.वि.स.	४-७
	२	चैनपुर न.पा.	६-७		२	स्याबुन गा.वि.स.	८,९
	३	चैनपुर न.पा.	४-५		३	स्याबुन गा.वि.स.	१-३
	४	चैनपुर न.पा.	१-२		४	वाना गा.वि.स.	७-९
	५	चैनपुर न.पा.	३		५	वाना गा.वि.स.	४-६
	६	चैनपुर न.पा.	९-१०		६	वाना गा.वि.स.	१-३
	७	चैनपुर न.पा.	८,११		७	जलजला गा.वि.स.	७-९
	८	चैनपुर न.पा.	१२, १३		८	जलजला गा.वि.स.	४-६
	९	चैनपुर न.पा.	१४, १५		९	जलजला गा.वि.स.	१-३
	१०	चैनपुर न.पा.	१६, १७		१	किमाथाँका गा.वि.स.	१-९
	११	चैनपुर न.पा.	१८, १९		२	चेपुवा गा.वि.स.	१-९
धर्मदेवी नगरपालिका	१	तामाफोक गा.वि.स.	१-४	भोटेखोला गाउँपालिका	३	हटिया गा.वि.स.	१-४
	२	तामाफोक गा.वि.स.	५,६		४	हटिया गा.वि.स.	५-९
	३	तामाफोक गा.वि.स.	७-९		५	पावाखोला गा.वि.स.	१-३
	४	माम्दीङ्ग गा.वि.स.	१-५	विचिला गाउँपालिका	१	मत्स्यपोखरी गा.वि.स.	१,२
	५	माम्दीङ्ग गा.वि.स.	६-९			दिदिङ्ग गा.वि.स.	६
	६	आँखीभुईँ गा.वि.स.	१-२		२	दिदिङ्ग गा.वि.स.	१-५
	७	आँखीभुईँ गा.वि.स.	३, ४		३	दिदिङ्ग गा.वि.स.	७-९
	८	आँखीभुईँ गा.वि.स.	५-७		४	मत्स्यपोखरी गा.वि.स.	३-५
	९	आँखीभुईँ गा.वि.स.	८,९		५	मत्स्यपोखरी गा.वि.स.	६-९
खाँदवारी नगरपालिका	१	खाँदवारी न.पा.	१	मकालु गाउँपालिका	१	मकालु गा.वि.स.	८,९
	२	खाँदवारी न.पा.	२		२	मकालु गा.वि.स.	१-७
	३	खाँदवारी न.पा.	३		३	पाधिभरा गा.वि.स.	१-९
	४	खाँदवारी न.पा.	४, ५		४	पावाखोला गा.वि.स.	४-९
	५	खाँदवारी न.पा.	६, ७		५	नुम गा.वि.स.	१-९
	६	खाँदवारी न.पा.	८, ९		६	याफु गा.वि.स.	५-८
	७	खाँदवारी न.पा.	१०	१	धुपु गा.वि.स.	१-४	
	८	खाँदवारी न.पा.	११	२	धुपु गा.वि.स.	५-९	
	९	खाँदवारी न.पा.	१२, १३	३	बाह्रविसे गा.वि.स.	१-६	
	१०	सित्तलपाटी गा.वि.स.	१-५, ९	४	बाह्रविसे गा.वि.स.	७-९	
	११	सित्तलपाटी गा.वि.स.	६-८	५	सभापोखरी गा.वि.स.	७-९	
मादी नगरपालिका	१	मादी न.पा.	१	६	सभापोखरी गा.वि.स.	१-६	
	२	मादी न.पा.	२	१	सिसुवाखोला गा.वि.स.	१-९	
	३	मादी न.पा.	३,४	२	बाला गा.वि.स.	१-९	
	४	मादी न.पा.	५,६	३	ताम्कु गा.वि.स.	१-९	
	५	मादी न.पा.	७, ९	४	मातेवा गा.वि.स.	१-९	
	६	मादी न.पा.	८	५	याफु गा.वि.स.	१-४, ९	
	७	मादी न.पा.	१०				
	८	मादी न.पा.	११				
	९	मादी न.पा.	१२,१३				

अनुसूचि-२

गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूमा रहेको वन जङ्गलको विवरण

Local Level	DoF Forest (Sqkm)	DoF Non-Forest (Sqkm)	DoF Total	DoF Forest %	DNPWC Forest (Sqkm)	DNPWC Non-Forest (Sqkm)	DNPWC Total
Bhotkhola Rural Municipality	201.2	258.8	460.0	43.7	187.8	83.2	271
Chainpur Municipality	119.9	103.1	223.0	53.8			
Chichila Rural Municipality	63.5	24.8	88.3	71.9			
Dharmadevi Municipality	76.8	55.6	132.4	58.0			
Khandbari Municipality	49.4	73.0	122.4	40.4			
Madi Municipality	63.8	45.9	109.7	58.2			
Makalu Rural Municipality	234.5	110.6	345.1	68.0	331.5	514.2	846
Panchakhapan Municipality	87.3	60.3	147.6	59.1			
Sabhapokhari Rural Municipality	158.0	63.4	221.4	71.4			
Silichong Rural Municipality					340.7	159.8	500
	1054.3	795.5	1849.8		860.0	757.2	1617

अनुसूचि-३
जातजाति र भाषाभाषिको आधारमा जनसांख्यिक विवरण

सि.नं.	जात	जनसंख्या	पुरुष	महिला	प्रतिशत	कैफियत
१	क्षेत्री	२९१२५	१३७११	१५४११	१८.३४	
२	राई	१६८२८	८११३	८८१५	१०.६०	
३	तामाङ्ग	१६५७४	७८८३	८६९१	१०.४४	
४	कुलुङ्ग	९७५५	४७४२	५०१३	६.१४	
५	शेर्पा	९२५७	४४६४	४७९३	५.८३	
६	लिम्बु	८६८२	४०८९	४५९३	५.४६	
७	गुरुङ्ग	८६२३	४००३	४६२०	५.४३	
८	ब्राह्मण (पहाड)	८४७९	३९६४	४५१५	५.३४	
९	नेवार	७५३७	३५९९	३९३८	४.७४	
१०	कामी	७५२१	३४६२	४०५९	४.७३	
११	याख्वा	७,१८९	३३११	३८७८	४.५२	
१२	मगर	५२९८	२५०५	२७९३	३.३३	
१३	याम्फु	४२६२	२०७७	२१८५	२.६८	
१४	भोटे	३४८८	१६८३	१८०५	२.१९	
१५	दमईढोली	३४७९	१५८१	१८९८	२.१९	
१६	मेवाहाङ्ग	२२६१	१०९१	११७०	१.४२	
१७	सार्की	२०१८	९१२	११०६	१.२७	
१८	दसनाम / सन्यासी	१०५१	४९४	५५७	०.६६	
१९	लोहारुङ्ग	९५८	४७६	४८२	०.६०	
२०	कुमाल	८९६	४०१	४९५	०.५६	
२१	ल्होमी	८६९	४१२	४५७	०.५४	
२२	घर्ती । भुजेल	८५०	३८९	४६१	०.५३	
२३	थुलुङ्ग	६५८	३३६	३२२	०.४१	
२४	खालिङ्ग	४६३	२१६	२४७	०.२९	
२५	चामलिङ्ग	३३२	१५५	१७७	०.२०	
२६	कायस्थ	२०६	१११	९५	०.१२	
२७	नाछिरिङ्ग	१७६	८२	९४	०.११	
२८	माभ्नी	१६३	७७	८६	०.१०	
२९	ठकुरी	१०७	५५	५२	०.०६	

सि.नं.	जात	जनसंख्या	पुरुष	महिला	प्रतिशत	कैफियत
३०	थारु	१०४	८१	२३	०.०६	
३१	मारवाडी	८३	३८	४५	०.०५	
३२	सम्पङ्ग	७८	४३	३५	०.०४	
३३	झादव	७६	५४	२२	०.०४	
३४	तोपफेगोला	६९	३७	३२	०.०४	
३५	बादी	६४	२५	३९	०.०४	
३६	वान्तवा	६१	३३	२८	०.०३	
३७	घले	५६	३२	२४	०.०३	
३८	सुनुवार	५५	२६	२९	०.०३	
३९	हजाम/ठाकुर	५१	३२	१९	०.०३	
४०	बाहिङ्ग	५१	२४	२७	०.०३	
४१	मुसलमान	४१	२५	१६	०.२५	
४२	पत्थरकट्टा/कुसवाडिया	३५	१६	१९	०.०२	
४३	तेली	३३	२५	८	०.०२	
४४	बोटे	३२	१६	१६	०.०२	
४४	कठवनियाँ	२७	१२	१५	०.०१	
४५	ब्राह्मण (तराई)	२३	१४	९	०.०१	
४६	माली	२१	११	१०	०.०१	
४७	खवास	२१	१०	११	०.०१	
४८	हाँडी	२०	८	१२	०.०१	
४९	राजवंसी	१५	१०	५	०.००९	
५०	धानुक	१४	९	५	०.००९	
५१	चमार/हरिजन/राम	१३	४	९	०.००९	
५२	दुसाध/पासवान/पासी	१३	९	४	०.००९	
५३	कोईरी/कुशवाहा	१२	९	३	०.००९	
५४	कलवार	१२	५	७	०.००९	
५५	दनुवार	११	६	५	०.००९	
५६	अन्य	१४८	७२	७६	०.०९	
५७	दलित अन्य	५२	३०	२२	०.०३२	
५८	तराई अन्य	६३	३३	३०	०.०३२	
५९	अपरिभाषित अन्य	१८३	८२	१०१	०.११	
	जम्मा :	१५८७४२	७५२२५	८३५१७	१००	

(Source: CBS 2011)

अनुसूचि-४

अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराईएको राष्ट्रिय वनको विवरण

सि. नं.	आयोजना/कम्पनीको नाम	उपलब्ध गराएको जग्गाको क्षेत्रफल (हे.)		नेपाल सरकारको निर्णय मिति	प्रयोजन	समयावधी
		स्थायी	अस्थायी			
१	पिलुवाखोला अरुण भ्याली हाईड्रोपावर	३.०६०	०	२०५७/०८/०६	विद्युत उत्पादन	२०५७/०८/०६ देखि २०९७ श्रावण मसान्त
२	वरुण हाईड्रोपावर कं. प्रा.लि.	०.६९३	०	२०६५/१०/०२	विद्युत उत्पादन	४० वर्ष
३	तल्लो पिलुवा खोला साना जलविद्युत आयोजना	०.५००	०	२०६५/१२/०५	विद्युत उत्पादन	३० वर्ष
४	अरुण ३ जलविद्युत आयोजना (९०० मेगा वाट)/अरुण ३ प्रवेश मार्ग	५.०१०	०	२०७२/०६/१४, २०७३/०८/१४	प्रवेश मार्ग	
५	अरुण ३ जलविद्युत आयोजना (९०० मेगावाट)	७९.०४०		२०७४/०४/३१	विद्युत उत्पादन	२५ वर्ष
७	डाउन पिलुवाखोला साना जलविद्युत आयोजना (९.५० मेगावाट)	४.६७४	०.६६०	२०७४/०१/०७	विद्युत उत्पादन	३२ वर्ष

सि. नं.	आयोजना/कम्पनीको नाम	उपलब्ध गराएको जग्गाको क्षेत्रफल (हे.)		नेपाल सरकारको नियम मिति	प्रयोजन	समयावधी
		स्थायी	अस्थायी			
८	माथिल्लो पिलुवा खोला-२, जलविद्युत आयोजना (४.७२ मेगावाट)	०.८९६२	१.७००	२०७३/०८/२६	विद्युत उत्पादन	स्थाई ३३ वर्ष, अस्थाई ५ वर्ष
९	अपर हेवाखाला जलविद्युत आयोजना (८.५० मेगावाट)	२.३७०	०	२०७३/११/२५	विद्युत उत्पादन	३२ वर्ष
१०	मायाखोला जलविद्युत आयोजना (१४.९ मेगावाट)	३.६४१६	०	२०७४/१२/२७	विद्युत उत्पादन	३० वर्ष
१०	कोशी कोरिडोर २२० के.भी. प्रशासन लाईन आयोजना (प्रशासन लाईन तथा टावर निर्माण)	४.३७५	१८.३५६	२०७४/१२/२७	विद्युत उत्पादन	२२ वर्ष
कुल जम्मा		१०४.२५५	२०.७९६			

अनुसूचि-५
संखुवासभा जिल्लामा पाईने जडिवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावारहरु

सि.नं.	प्रजातीहरु	वैज्ञानिक नाम
१.	चिराइतो	<i>Swertia chirayita</i>
२.	अर्किड (सुनाखरी, जिवन्ती, गामाडोल, सुनगाभा)	<i>Various: Orchid species</i>
३.	मजिठो	<i>Rubia manjith</i>
४.	भ्याउ	<i>Permelia nepalensis</i>
५.	काउलो	<i>Machilus vilosa</i>
६.	पाषणवेद	<i>Bergenia ciliata</i>
७.	ठूलो ओखती	<i>Astilbe rivularis</i>
८.	सतुवा	<i>Paris polyphylla</i>
९.	धसिङ्गरे / मछिनो	<i>Gaultheria fragrantissima</i>
१०.	हडचुर	<i>Viscum album</i>
११.	लौठ सल्ला	<i>Taxus baccata</i>
१२.	अल्लो	<i>Girardinia diversifolia</i>
१३.	गुराँस	<i>Rhododendron spp.</i>
१४.	सुनपाती	<i>Rhododendron anthopogan</i>
१५.	अमला	<i>Phyllanthus emblica</i>
१६.	हर्रो	<i>Terminalia chebula</i>
१७.	बरो	<i>Terminalia bellerica</i>
१८.	नागवेली	<i>Lycopodium clavatum</i>
१९.	टिमु	<i>Zanthoxylum armatum</i>
२०.	कुरिलो	<i>Asparagus recemosus</i>
२१.	पिप्ला	<i>Piper longum</i>
२२.	लोक्ता	<i>Daphne bholua/ D.papyracea</i>
२३.	रिङ्गा	<i>Sapindius mukorossi</i>
२४.	विषजरा	<i>Aconitum spp.</i>

सि.नं.	प्रजातीहरु	वैज्ञानिक नाम
२५.	अम्रिसो	<i>Thysanolaena maxima</i>
२६.	लप्सी	<i>Choerospondias oblonga/C. axillaris</i>
२७.	कुटकी	<i>Neopicrorhiza scrophularifolia</i>
२८.	यासागुम्वा	<i>Cordyceps sinensis</i>
२९.	भ्याकुर	<i>Dioscorea spp.</i>
३०.	सुगन्धवाल	<i>Valeriana jatamansi</i>
३१.	जटामसी	<i>Nardostachys grandiflora</i>
३२.	वोभो	<i>Acorus calamus</i>
३३.	विष	<i>Aconitum palmatum</i>
३४.	सल्लाको खोटो	<i>Pinus roxburghii</i>
३५.	सजिवन	<i>Jatropha curcas</i>
३६.	काउसो	<i>Mucuna prurita</i>
३७.	अत्तिस	<i>Aconitum heterophyllum</i>
३८.	वन लसुन	<i>Allium walichii</i>
३९.	मह	<i>Bee honey</i>
४०.	ओखर	<i>Juglans regia</i>
४१.	अलैची	<i>Elettaria cardamomum</i>
४२.	चुत्रो	<i>Berberis aristata</i>
४३.	सर्पगन्धा	<i>Rauwolfia serpentina</i>
४४.	रुद्राक्ष	<i>Elaeocarpus sphaericus</i>
४५.	पाँचऔले	<i>Dactylorhiza hatagirea</i>
४६.	पदमचाल/अमलवेद	<i>Rheum australe</i>
४७.	अर्गेली	<i>Edgeworthia gardneri</i>
४८.	बेल	<i>Aegle marmelos</i>
४९.	बयर	<i>Ziziphus jujuba</i>
५०.	खयर	<i>Acacia catechu</i>

अनुसूचि-६
दर्ता भएका निजी वनहरुको विवरण

दर्ता नं.	जग्गा धनिको नाम थर र ठेगाना	दर्ता मिति	कित्ता नं.	वनको क्षेत्रफल हेक्टर
१	श्री खेमनाथ भट्टराई, साविक मनकामना गा.वि.स. वडा नं. १, संखुवासभा	२०४४।४।१८	५०३	०.७८८
२	श्री प्रेम कुमार अधिकारी, माल्टा गा.वि.स. वडा नं. ८, संखुवासभा	२०४५।०।२।२५	८	०.६४
३	श्री शिव कुमार गौली, मनकामना गा.वि.स. वडा नं. ५, संखुवासभा	२०४६।३।११		१.२४
४	श्री लक्ष्मी प्रसाद दाहाल, खाँदबारी न.पा. १० (साविक सित्तलपाटी गा.वि.स.-५) संखुवासभासा	२०४६।३।१६		१.१४
५	श्री संखुवासभा बहुमुखी क्याम्पस, चैनपुर न.पा. ६साविक चैनपुर गा.वि.स.-९), संखुवासभा	२०४६।८।२३	९९५	२.८४
६	श्री बल बहादुर श्रेष्ठ, पाँचखपन न.पा.-६ (साविक वाना गा.वि.स.- १), संखुवासभा	२०४६।१।१४		१.३२
७	श्री सिता कटुवाल, खाँदबारी न.पा.-८ (साविक खाँदबारी न.पा.-११), संखुवासभा	२०५७।४।१०	११०१, १०८५	०.९७३
८	श्री श्याम सुन्दर उदास, खाँदबारी न.पा.- १, संखुवासभा	२०५७।४।२२	६२५	०.४२५

दर्ता नं.	जग्गा धनिको नाम थर र ठेगाना	दर्ता मिति	कित्ता नं.	वनको क्षेत्रफल हेक्टर
९	श्री नेत्र प्रसाद अधिकारी, खाँदवारी न.पा.- १, संखुवासभा	२०५९।१।२६	९१२, ९२३	०.८०८
१०	श्री केवलमान गुरुङ्ग, धर्मदेवी न.पा.- ३ (साबिक तामाफोक गा.वि.स.- ९),संखुवासभा	२०६६।५।९	७३५, ७४०, ४४७, ८५९, ८५८, ८५३, ५७७, ८५१, ८५४, ७५५	६.५१
११	राजेश थापा, खाँदवारी न.पा. -१२, संखुवासभा	२०७१।९।०१	७६६	०.३३३
१२	शिवधारा एग्रीकल्चर फर्म प्रा.लि. को संस्थापक शोभा श्रेष्ठ, खाँदवारी न.पा.- १, संखुवासभा	२०७२।३।२७	९, २९९, ३२१, ५७१	२.८१५९

अनुसूचि-७
वन सिमाङ्कन सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	विवरण	अवधि (आ.व.)	परिमाण (कि.मी.)	कैफियत
१.	खाँदवारी नगरपालिका (मनकामना गाउँ)	०२४/२५	४.५	सडिगली गएको
		०२५/२६	१३.३	
		०२६/२७	६.०	
		०२७/२८	२०.०	
		०२८/२९	४०.०	
		०४३/४४	८.४	
२.	खाँदवारी नगरपालिका (पाङ्गमा गाउँ)	०२५/२६	७.४	सडिगली गएको
		०२६/२७	१०.९	
३.	सभापोखरी गा.पा. (धुपू गाउँ)	०२४/२५	३०.०	सडिगली गएको
		०२५/२६	१.०	
		०२६/२७	४.०	
		०३०/३१	२५.०	
		०४३/४४	१०.०	
४.	खाँदवारी नगरपालिका (सित्तलपाटी गाउँ)	०२६/२७	२०.०	सडिगली गएको
		०४६/४७	४.०	
५.	पाँचखपन नगरपालिका (वाना गाउँ)	०२८/२९	१०.१	सडिगली गएको
		०२९/३०	२५.०	
६.	सिलिचोड गा.पा. (मा.तेवा गाउँ)	०४०/४१	९.०	सडिगली गएको
७.	चैनपुर नगरपालिका (चैनपुर गाउँ)	०२६/२७	१०.०	सडिगली गएको
८.	चैनपुर नगरपालिका (वानेश्वर गाउँ)	०४३/४४	१०.०	सडिगली गएको
९.	चिचिला गा.पा. (मत्स्यपोखरी गाउँ)	०४४/४५	१०.०	सडिगली गएको
		०४६/४७	२.०	

क्र.सं.	विवरण	अवधि (आ.व.)	परिमाण (कि.मी.)	कैफियत
१०.	खाँदवारी नगरपालिका (माल्टा गाउँ)	०४५/४६	९.८	सडिगली गएको
११.	चैनपुर नगरपालिका (सिद्धपोखरी गाउँ)	०४५/४६	६.८	सडिगली गएको
१२.	सिलिचोड गा.पा. (ताम्कु गाउँ)	०४८/४९	१०.०	सडिगली गएको
१३.	मकालु गा.पा. (पाथीभरा गाउँ)	०४८/४९	५.०	सडिगली गएको
१४.	पाँचखपन नगरपालिका (स्यावुन गाउँ)	०४८/४९	१०.०	सडिगली गएको
जम्मा			३२२.२०	

अनुसूचि-८
संखुवासभामा भएको वन अतिक्रमणको विवरण (स्थानीय तह अनुसार)

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको वर्ष	साविक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	के.
सभापोखरी गाँउपालिका											
आवादी, वसोवास	१	२०५७/०५८	धूपु -१	सभापोखरी गा.पा. १	बन्दुके	०.२		जारी		०.२	
	२	२०५९	बाह्रविसे -५	सभापोखरी गा.पा. ३	कढडंबरी गाँउ	१५		जारी		१५	
	६५	२०५६	सभापोखरी -९	सभापोखरी ५	डाँडाखर्क	५.०८		जारी		५.०८	
	७३	२०५६	सभापोखरी -६	सभापोखरी ६	तोरीवारी	७.६२		जारी		७.६२	
	१८	२०५७	सभापोखरी -५	सभापोखरी ६	देउराली	५		जारी		५	
जम्मा						३२.९०				३२.९०	
सकालु गाँउपालिका											
	२	२०५५-०५६	नूम -८, ९	सकालु गा.पा. ५	सोलाखानी, देउराली	०.२५		प्रयास जारी		०.२५	
	१	२०५१	नूम -७	सकालु गा.पा. ५	जिरिवर फेल्बिन (जहरे पानी ब्यक नं.३)	१.०१		प्रयास जारी		१.०१	

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको वर्ष	साबिक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
	४	२०५१	नूम -४	मकालु गा.पा. ५	लांगलिंग सा.व.को ब्यक्त नं.२	१.०१		प्रयास जारी		१.०१	
	२	२०५१	नूम -४	मकालु गा.पा. ५	सुकेपातल सा.व.को ब्यक्त नं.१	०.५		प्रयास जारी		०.५	
जम्मा						२.७७				२.७७	
भोटखोला गाँउपालिका											
	३	२०५५	पावाखोला -३	भोटखोला गा.पा. ५	मेरेगामा ब्यक्त नं. १ मा	०.३५		प्रयास जारी		०.३५	
	३	०५८ र ०६२	हटिया -९	भोटखोला गा.पा. ४	धूवा तोगस	०.५		प्रयास जारी		०.५	
खोरिया फडानी (निज अनाज र अलैची खेती)		०६४ र ०६६	हटिया -९	भोटखोला गा.पा. ४	नमासे हिमशिखर सा.व.क्षेत्र	५		प्रयास जारी		५	
	४	२०६४	चेपूवा -३, ८	भोटखोला गा.पा. २	छोगरी हूमजुमा	०.३५		प्रयास जारी		०.३५	

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको बर्ष	साविक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमण क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	के.
जम्मा											
चैनपुर नगरपालिका											
खोरिया फडानी	२	२०५०/०५१	चैनपुर -१८	चैनपुर ११	खरांग	०.६६	छैन	सा.व.संग छलफल	०.६६		
व्यवसायिक	१	२०५०/०५१	चैनपुर -१९	चैनपुर ११	खरांग	०.१०	छैन	सा.व.संग छलफल	०.१०		
व्यवसायिक	२	२०५०/०५१	चैनपुर -१६	चैनपुर १०	खरांग	०.६१	छैन	सा.व.संग छलफल	०.६१		
आवादी	५	२०५५/०५६	चैनपुर -१८	चैनपुर ११	खरांग	०.७६	छैन	द्वन्द्व रुपान्तरण संस्थाबाट पहल जारी जारी	०.५१	०.२५	
पुरानो अतिक्रमण (बसपार्क), खलंगा रानी वन सा.व., वलक नं.१		२०५८/०५९	चैनपुर -११	चैनपुर ७	चैनपुर	०.२५		जारी		०.२५	

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको वर्ष	साबिक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
निजी (अलैची खेती)	१	२०६०/०६१	चैनपुर -८	चैनपुर ७	खराड	०.२०	छैन	सा.व.सँग छलफल		०.२	
	१५	२०५८/०५९	नूनढाकी -८	चैनपुर १	याडसिजुंग	५.०		जारी		५	
	८	२०५८/०५९	नूनढाकी -९	चैनपुर १	भित्रे	२.०		जारी		२	
	६	२०५८/०५९	नूनढाकी -७	चैनपुर १	मिल्कडांडा	१.०		जारी	१	०	२०७४/७५ मा हटाईएको
	९	२०५८/०५९	नूनढाकी -३	चैनपुर १	पोक्लावांग	२.०		जारी	२	०	सिद्धपोखरी ई.व. का.को च.नं. ५२९ मिति २०७४।२।२१ को पत्र अनुसार लगत कट्टा ।
जम्मा						१२.५९			३.२५	९.३३	
मादी नगरपालिका											
सिमाना मिचेको (सोतीसा.व.)	५	२०६५/०६६	मादीराम्बेनी -१	मादी न.पा. ५	सोती आबादी	१	छैन	जारी		१	व्याक्तले मिचेको

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको बर्ष	साबिक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/ टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
सिमाना मिचेको (लकतक सा.वा.)	४	२०६१/०६२	मावादिन -२	मादी न.पा. ७	लकतक	१	छैन	ई.व.का.को च.नं. ५१३ ३७२ मिति २०७५/२/५को पत्र अनुसार ई.व.का. र समूहको प्रयासमा ०.५ हे. हटाईएको	१	०	ई.व.का.को च.नं. ५१३ मिति २०७५/२/१३ मा प्राप्त फोटो सहित जिपिएस लोकेशन र समूहको निर्णय प्राप्त भई २०७४/७ मा ०.५ हे. हटेको ।
वागाखोलाको सिमाना विवाद	३	२०६२/०६३	मादीराखेनी-३	मादी न.पा. ५	वागाखोला	२	छैन	ई.व.का.को च.नं. ३७२ मिति २०७५/२/५को पत्र अनुसार ई.व.का. र समूहको प्रयासमा १.५ हे. हटाईएको	२	०	ई.व.का.को च.नं. ५१३ मिति २०७५/२/१३ मा प्राप्त फोटो सहित जिपिएस लोकेशन र समूहको निर्णय प्राप्त भई २०७४/७ मा ०.५ हे. हटेको ।
उम्रिगा सा.वन	५	२०६२/०६३	मादीराखेनी -७	मादीराखेनी ४	उम्रिगा	१	छैन	प्रयास जारी		१	व्यक्तिगतले मिचेको
जम्मा						५.००				३.००	२.००

वन अतिक्रमणको किसिम	वन संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको बर्ष	साबिक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/ टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
खाँदवारी नगरपालिका											
बसोबास	७	२०५८	खा.न.पा. -१३	खा.न.पा. ९	अरणसभा सा.व.उ.स.	१	७	पटक पटक खाली गर्न प्रयास गरिएको	०	१	
जम्मा											
पाँचखपन नगरपालिका											
खोडिया फडाानी	३	२०६०	स्याबुन -१, वडेनी	पाचखपन न.पा.३	मासुवा सा.व., स्याबुन-१	१.७५	३ घर	सा.व.उ.स. मार्फत पटक पटक पहल भएको		१.७५	
जम्मा											
धर्मदेवी नगरपालिका											
आबाद गरी बसोबास	३	२०५६	तामाफोक -९	धर्मदेवी न.पा. ३	गिदे	०.०५	३		०.०५	०	इ.व.का.को च.नं. १८३ मिति २०७२/१२/३ को पत्र अनुसार अतिक्रमण हटाईएको जानकारी प्राप्त

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको बर्ष	साविक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/ टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
आबाद गरी बसोबास	२१	२०५६	आखिभूई -५	धमदेवी न.पा. ८	नागढुंगा	०.५	३१		०.५	०	" "
आबाद गरी बसोबास	३	२०६२	माम्लिंग -२	धमदेवी न.पा. ४	माम्लिंग	०.०५	३	जनचेतना		०.०५	
आबाद गरी बसोबास	१४	२०५९	तामाफोक -१	धमदेवी न.पा. १	पांचपोखरी	०.२५	१४		०.२५	०	" "
आबाद गरी बसोबास	१६	२०५९	तामाफोक -९	धमदेवी न.पा. ३	टूटे देउराली	०.३	१६	जनचेतना		०.३	
जम्मा						१.१५			०.८०	०.३५	
चिचिला गाँउपालिका											
आबादी, बसोबास	६	२०५७/०५८	मत्स्यपोखरी- ७	चिचिला गा.पा. ५	वाह्रबिसे	०.४		जारी		०.४	
	१	२०५६	विदिग -६	चिचिला गा.पा. १	भोटेनी डांडा	४		प्रयास जारी		४	
	१	२०५२			मसानघाट	३.७५		प्रयास जारी		३.७५	
	१	२०५५			मस्यांगपानी	२		प्रयास जारी		२	
	१	२०५२			तूनीखर्क	३		प्रयास जारी		३	

वन अतिक्रमणको किसिम	संलग्न घरधुरी संख्या	अतिक्रमण भएको वर्ष	साबिक ठेगाना	हालको ठेगाना	स्थान	अतिक्रमित क्षेत्रफल (अ.हे.)	घर/टहरा संख्या	नियन्त्रण गर्न गरिएको प्रयास	हटाएको (हे.)	हटाउन बाँकी (हे.)	कै.
	१	२०५३			सिगाने	३.१५		प्रयास जारी		३.१५	
	१	२०५४			ऐसलूखर्क	२.७५		प्रयास जारी		२.७५	
	१	२०५५			डभेचौर	८.१५		प्रयास जारी		८.१५	
	१	२०५३			भयाउ पोखरी	१.५		प्रयास जारी		१.५	
	२	२०५७			छिप्लुंगमा	३७.५		प्रयास जारी		३७.५	२०५७देखिभोलामान राई समेतको मुद्दा जिल्ला अदालत मा चलि रहेको
	१	२०५३			भयौं(उपोखरी)	२.५		प्रयास जारी		२.५	
जम्मा						६८.७०				६८.७	
कुल						१३२.०६			७.०५	१२५.०	

नोट : अतिक्रमणको किसिम जस्तै : हालको फडानी, आबादी, अस्थायी बसोबास(घर, टहरा), पुरानो अतिक्रमण, संस्थागत अतिक्रमण (निजी, व्यापारिक, धार्मिक) आदि ।

अनुसूचि-९

आ.व. २०७५/०७६ मा उत्पादन भएको विरुवाहरूको विवरण

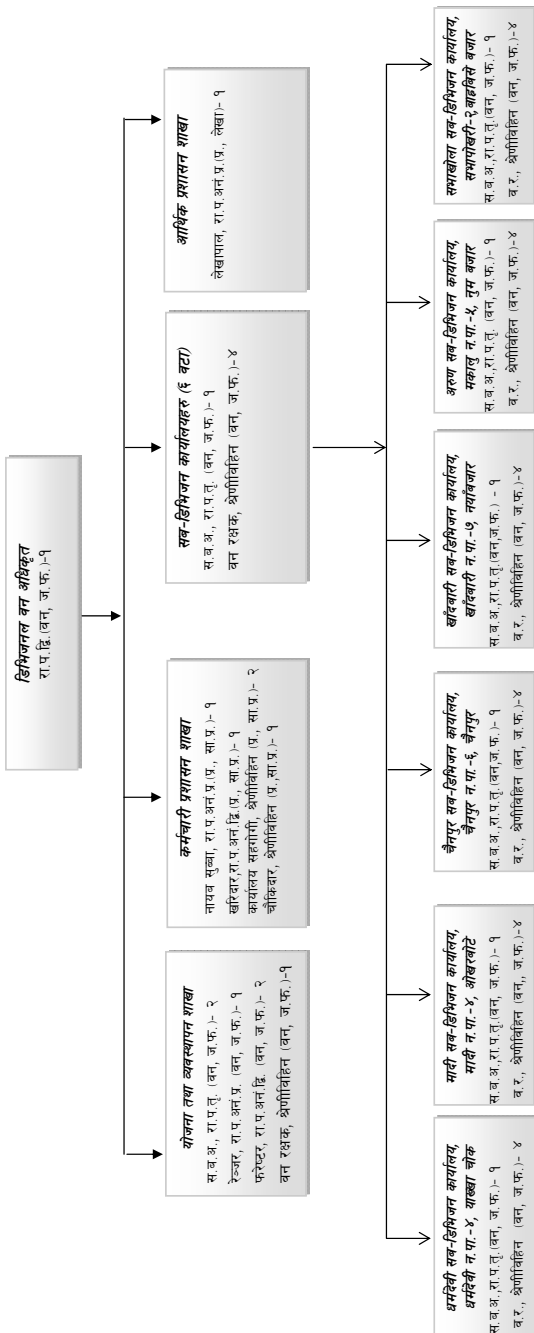
धर्मदेवी सब डिभिजन वन नर्सरी, धर्मदेवी न.पा.				
क्र.सं.	विरुवाको जात	उत्पादन विरुवा संख्या	विरुवाको किसिम	कार्यक्रमको नाम
१	लौठसल्ला	१७०००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम
२	तेजपात	३०००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	
३	टिक	३०००	बहुउपयोगी प्रजाति	
४	मसला	२०००	बहुउपयोगी प्रजाति	
जम्मा		२५०००		
मादी सब डिभिजन वन नर्सरी, मादी न.पा. ४, ओखरबोटे				
१	अमला	११५००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम
२	तेजपात	२८००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	
३	बेल	२७००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	
	जम्मा	१७०००	बहुउपयोगी/जडीवुटी प्रजाति	
संगलबारे नर्सरी				
१	लौठसल्ला	१५०००	जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम
	जम्मा	१५०००		

डिभिजन वन नर्सरी, खाँदवारी नगरपालीका ७					
१	तेजपात	७०००	जडीवुटी प्रजाति	वृक्षसुधार, वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	
२	मसला	२०००	बहुउपयोगी प्रजाति		
३	इपिल इपिल	३५००	डाले घाँस		
४	किम्बु	३०००	डाले घाँस		
	जम्मा	१५५००			
खाँदवारी सब डिभिजन वन नर्सरी					
१	तेजपात	५०००	जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम	
	जम्मा	५०००			
महेश राज दाहाल, मादी न.पा. ४					
१	टाकी	४५००	डाले घाँस	जडीवुटी विकास कार्यक्रम	
२	इपिल इपिल	२०००	डाले घाँस		
३	किम्बु	१७०००	डाले घाँस		
४	कुरिलो	२०००	जडीवुटी प्रजाति		
	जम्मा	२५५००			
महाहमालय कृषि तथा जडिबुटी प्रा.लि., मादी न.पा. २					
१	सतुवा	५०००	जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम	
२	लौठसल्ला	५०००	जडीवुटी प्रजाति		

	जम्मा	१००००		
संखुवासभा आधुनिक कृषि कम्पनी प्रा. लि.				
१	सतुवा	५०००	जडीवुटी प्रजाति	जडीवुटी विकास कार्यक्रम
२	लौठसल्ला	५०००	जडीवुटी प्रजाति	
	जम्मा	१००००		

अनुसूचि-१०

संखुवासभा डिभिजन वन कार्यालयको संगठन संरचना

अनुसूचि-११
कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं	कार्यरत कार्यालय	कर्मचारीको नाम	हालको पद	कैफियत
१	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	इन्द्र मणि भण्डारी	डिभिजनल वन अधिकृत	
२	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री खिलप्रसाद शर्मा(कट्टेल)	सहायक वन अधिकृत	
३	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री हेमन्त पराजुली	सहायक वन अधिकृत	
४	अरुण सव डिभिजन वन कार्यालय, नुम	श्री विनिता सुवेदी	सहायक वन अधिकृत	
५	चैनपुर सव डिभिजन वन कार्यालय, चैनपुर	श्री पशुपति दाहाल	सहायक वन अधिकृत	
६	मादी डिभिजन वन कार्यालय,ओखरबोट,मादी	श्री पदम खड्का	सहायक वन अधिकृत	
७	खाँदवारी सव डिभिजन वन कार्यालय, खा.न.पा.७	श्री नविन राज दहाल	सहायक वन अधिकृत	
८	सभाखूला सव डिभिजन वन कार्यालय, सभाखोला	श्री रुद्र प्रसाद यादव	सहायक वन अधिकृत	
९	धर्मदेवी सव डिभिजन वन कार्यालय, माम्लिङ्ग	श्री विमल के.सी.	सहायक वन अधिकृत	
१०	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री तुलसा ढुंगाना	नायब सुब्बा	
११	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री अपूर्त पन्त	अधिकृत	
१२	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री चेत बहादुर मोक्तान	लेखापाल	
१३	खाँदवारी सव डिभिजन वन कार्यालय, खा.न.पा.७	तेज बहादुर खड्का	फरेष्टर	दरवन्दी २ जना, कार्यरत ७ जना
१४	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री सञ्जु सुयल मगर	फरेष्टर	
		श्री सलिना राई	फरेष्टर	

क्र.सं	कार्यरत कार्यालय	कर्मचारीको नाम	हालको पद	कैफियत
१५	चैनपुर सब डिभिजन वन कार्यालय, चैनपुर	श्री हिमानन्द धिताल	फरेष्टर	
१६	मादी डिभिजन वन कार्यालय, ओखरवोट, मादी	श्री गणेश प्रसाद गौतम	फरेष्टर	
१७	अरुण सब डिभिजन वन कार्यालय, नुम	श्री विर्जु सुनार सुवर्णकार	फरेष्टर	
१८	सभाखोला सब डिभिजन वन कार्यालय, सभाखोला	श्री गणेश गुरुङ	फरेष्टर	
२०	खाँदवारी सब डिभिजन वन कार्यालय, खा.न.पा.७	श्री भिम व. खत्री	वन रक्षक	
२१	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री नन्दकुमार श्रेष्ठ	वन रक्षक	
२२		श्री छिरिङरिदर भोटे	वन रक्षक	विभागीय कारवाहीमा रहेको
२३	डिभिजन वन कार्यालय,संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री राजनकुमार थारु	वन रक्षक	
२४	खाँदवारी सब डिभिजन वन कार्यालय, खा.न.पा.७	श्री टिकाराम तामाङ	वन रक्षक	
२५	अरुण सब डिभिजन वन कार्यालय, नुम	श्री मनिषा राई	वन रक्षक	
२६	सभाखोला सब डिभिजन वन कार्यालय, सभाखोला	श्री गोविन्द राई	वन रक्षक	
२७	अरुण सब डिभिजन वन कार्यालय, नुम	श्री जहरसिं राई	वन रक्षक	
२८	अरुण सब डिभिजन वन कार्यालय, नुम	श्री धनवहादुर राई	वन रक्षक	
२९	खाँदवारी सब डिभिजन वन कार्यालय, खा.न.पा.७	श्री सुजता राई	वन रक्षक	
३०	सभाखोला सब डिभिजन वन कार्यालय, सभाखोला	श्री सम्भु श्रेष्ठ	वन रक्षक	
३१	चैनपुर सब डिभिजन वन कार्यालय, चैनपुर	श्री रामचन्द्र तामाङ	वन रक्षक	

क्र.सं	कार्यरत कार्यालय	कर्मचारीको नाम	हालको पद	कैफियत
३२	मादी डिभिजन वन कार्यालय, ओखरबोट, मादी	श्री हर्क व. आलेमगर	वन रक्षक	
३३	मादी डिभिजन वन कार्यालय, ओखरबोट, मादी	श्री रीता कु. रानामगर	वन रक्षक	
३४	धर्मदेवी सब डिभिजन वन कार्यालय, माम्लिङ्ग	श्री दिल व. वि.क.	वन रक्षक	
३५	चैनपुर सब डिभिजन वन कार्यालय, चैनपुर	श्री नारायण प्र. भट्टराई	वन रक्षक	
३६	धर्मदेवी सब डिभिजन वन कार्यालय, माम्लिङ्ग	श्री रघुनाथ पण्डित	वन रक्षक	
३७	डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री सुरज तामाङ्ग	ह.स.चा.	करार
३८	डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री केशव नेपाल	चौकिदार	करार
३९	डिभिजन वन कार्यालय, संखुवासभा, खा.न.पा. ७	श्री टङ्क राई	का.स.	करार

अनुसूचि-१२
मुद्धा सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	आ.व. ०७५/७६ मा दायर मुद्धा संख्या		जिल्ला अदालतमा दायर मुद्धा संख्या	पक्राउ प्रतिवादि नाम/ठेगाना	बरामद वन पैदावार/वन्यजन्तुको आखेटोपहार	आ.व. ०७५/७६ मा फछ्यौट भएको मुद्धा संख्या	
	वन ऐन सम्बन्धित	रा.नि. तथा व.ज.सं.ऐन सम्बन्धित				वन ऐन सम्बन्धित	रा.नि. तथा व.ज.सं. ऐन सम्बन्धित
१	√			सिद्धराज लिम्बु, साधुरी गढी गा.पा.६, धनकुटा शेर बहादुर गुरुङ्ग, खा.न.पा. १०, संखुवासभा धनबहादुर रसाइली, खा.न.पा. ३, संखुवासभा गंगा प्रसाद सुवेदी, बेलवारी न.पा.३, मोरङ्ग सजिव श्रेष्ठ, सित्तलपाटी २, संखुवासभा	उतिस: ३२३.२८ क्यू फिट, पाल्ले कटुसं: २.३७क्यू फि, चिलाउने: ३ क्यू फिट	२०७५/११०५ मा फैसला	

क्र.सं.	आ.व. ०७५/७६ मा दायर मुद्दा संख्या		जिल्ला अदालतमा दायर मुद्दा संख्या	पक्राउ प्रतिवादि नाम/ठेगाना	ब्रामद वन पैदावार/ वन्यजन्तुको आखेटोपहार	आ.व. ०७५/७६ मा फछ्यौट भएको मुद्दा संख्या	
	वन ऐन सम्बन्धित	मुद्दा संख्या				वन ऐन सम्बन्धित	रा.नि. तथा व.ज.सं. ऐन सम्बन्धित
२	√		√	विनोद तामाङ्ग,सा. घोर्ली खर्क ७, हाल पाखिबास न.पा. ५ खड्गा गौतम,खा.न.पा. ९, संखुवासभा वधि बाहोरा,खा.न.पा. ९, संखुवासभा समिता बोहोरा,खा.न.पा. ९, संखुवासभा अरुण बोहोरा,खा.न.पा. ९, संखुवासभा	साल चिरान: ५५ क्यू.फि.	वन ऐन सम्बन्धित	रा.नि. तथा व.ज.सं. ऐन सम्बन्धित
३	√		√	अनिल राई,खा.न.पा. ४, संखुवासभा सुमन तामाङ्ग, पा.न.पा. ४, संखुवासभा छविन्द्र खत्री,खा.न.पा. ७, संखुवासभा	साल: ६.६५ क्यू फिट	वन ऐन सम्बन्धित	२०७५/११/०६
४	√		√	नारायण थापा, खा.न.पा. २	साल	वन ऐन सम्बन्धित	
५		√		तेन्जी लम्हु शेर्पा, मकालु गा.पा. २	रतुवा मृगको छाला: १.५१ ग्राम र प्रजाति पहिचान हुन नसकेको हड्डी ९.५८ ग्राम	वन ऐन सम्बन्धित	

अनुसूची-१३

नविकरण भएका सा.व.उ.स.हरुका वन कार्ययोजनाहरु (डिभिजन वन कार्यालयबाट)

सि. नं.	सा.व.उ.स.को नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल (हे)	घरधूरी	सा. इलाका	सब डिभिजन
संघिय सरकारबाट हस्तान्तरित सर्शत अनुदानको सामुदायिक तथा कबुलियति वन विकास कार्यक्रम अर्न्तगतको सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कार्ययोजना नविकरणमा सहयोग (गरिव, महिला र दलित लक्षित जलवायू परिवर्तन अनुकूलन योजना शिर्षकबाट)						
१	शेरे सुनखानी	सा. खा.न.पा. ५, हाल खा.न.पा. ८	१३०.९०३	२५६	मनकामना	खाँदवारी
२	पाङ्गे दमखोरिया	सा. मनकामना ४ हाल खा.न.पा. ८	२६.९८२	१२३	मनकामना	खाँदवारी
३	खिंखिला	सा. मत्स्यपोखरी ८,९ चिचिला गा.पा. ५	२४२.८८५	१६५	पावाखोला	अरुण
४	ठूलोपहरा	सा. मत्स्यपोखरी ४,५,६, हाल चिि चला गा.पा.४,५	१९९.५४०	१८१	पावाखोला	अरुण
५	महाभीर	सा. दिदिङ्ग ५, हाल दिदिङ्ग २	१३.८००	४५	पावाखोला	अरुण
६	चनौटे	सा. मत्स्यपोखरी २, हाल चिचिला गा.पा.१	७.९४५५	६३	पावाखोला	अरुण
७	छांगे खोला	सा. मादीमुलखर्क १,२ हाल मादी न.पा. ४	२३.६४०	५५	मादीराम्बेनी	मादी
८	नमुना	सा. मादीराम्बेनी ७ हाल मादी न.पा. ४	३.८००	२९	मादीराम्बेनी	मादी
९	तिनजुरे हात्तीसार	सा तामाफोक १, हाल धर्मदेवी १	२३४.२५९	१०२	माम्लिङ्ग	धर्मदेवी
१०	सिद्ध देउराली	सा तामाफोक १, हाल धर्मदेवी १	११२.६६३	४९	माम्लिङ्ग	धर्मदेवी

प्रदेश वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमको सामुदायिक तथा कबुलियति वन विकास कार्यक्रम अर्न्तगतको सामुदायिक वन समुहको कार्ययोजना नवीकरणमा सहयोग (गरिब, महिला र दलित लक्षित जलवायू परिवर्तन अनुकूलन योजना शिर्षकबाट)

१	लेत्राङ्ग	सा. धुपु १ हाल सभापोखरी गा.पा. १	२७२.०७९	२०१	वाह्रबिसे	सभाखोला
२	देवीथान	सा. धुपु १ हाल सभापोखरी गा.पा. १	८५.३५०	७७	वाह्रबिसे	सभाखोला
३	एकाबुंग	सा. स्यावुन १, हाल पा(चखपन न.पा. ३	१३७.४६२	१९०	वाह्रबिसे	सभाखोला
४	सिभुवा सालघारी	सा. स्यावुन १, हाल पा(चखपन न.पा. २	१०७.४०५	९२	वाह्रबिसे	सभाखोला
५	फलैँचै केराबोटे	सा.वाह्रबिसे ६ हाल सभापोखरी गा.पा. ३	२०.२९२५	११५	वाह्रबिसे	सभाखोला
६	माईथुम्की	सा. मादीमुलखर्क १,५,७,८ हाल मादी न.पा. ४,६	४२.५००	१६५	मादी राम्बेनी	मादी
७	खोपेटुंगा	सा. मादीराम्बेनी ३ हाल मादी न.पा. ५	१५.०००	८०	मादी राम्बेनी	मादी
८	आहा(ल्टार	सा. मादीमुलखर्क ३ हाल मादी न.पा. १	४१.४८०	८८	मादी राम्बेनी	मादी
९	तिनतले	सा. मादीमुलखर्क ७ हाल मादी न.पा. ३	३.६७०	३४	मादी राम्बेनी	मादी
१०	सल्लेरी च्युरी ढाँड	सा. मादीमुलखर्क १ हाल मादी न.पा. ४	३.०००	२१	मादी राम्बेनी	मादी
११	चिलाउने खर्क सिम्ले भदौरे	सा. सित्तलपाटी ७,८, हाल खा.न.पा. ११	१९९.६९०	२०२	पाङ्गमा	खाँदवारी
१२	छहरे खोला	सा. सित्तलपाटी ६, हाल खा.न.पा. ११	१९८.१७०	२८०	मनकामना	खाँदवारी

१३	राम्चे सुनखानी	सा. र हाल खा.न.पा. १	१२९.०७०	३१७	मनकामना	खाँदवारी
१४	शेरा जंगारे	हाल चैनपुर ९	४०.८००	१४५	खराङ्ग	चैनपुर
१५	आइ। तबारे सालघारी	सा. खराङ्ग ४	११.०००	६६	खराङ्ग	चैनपुर
१६	भोगटेनी	सा. वानेश्वर ७	१०.८०	९१	खराङ्ग	चैनपुर
१७	सिंहदेवी	सा. चैनपुर ६, हाल चैनपुर ३	१५.५१०	५८	खराङ्ग	चैनपुर
१८	आइ। तबारे	सा. चैनपुर ४, हाल चैनपुर ६	२०.०००	५०	खराङ्ग	चैनपुर

१४. द. डिभिजन वन कार्यालय

क्र.स. : १००४/०१६

कर्मचारी सूची, २०१३/१४-२
 कर्मचारी : उमेश चंद्रिका वन विद्यालय, कानपुर, जिला, उ.प्र.
 विद्यालय : वन विद्यालय, जिला, उ.प्र.
 कर्मचारी/कर्मचारी का नाम : उमेश चंद्रिका वन विद्यालय, कानपुर, जिला, उ.प्र.
 पद का नाम : डिभिजन वन कार्यालय, कानपुर, जिला, उ.प्र.
 अधिकार प्राप्त करने की तिथि : कानपुर, जिला, उ.प्र.
 अधिकार/अधिकार प्राप्त करने की तिथि : कानपुर, जिला, उ.प्र.

क्र.स. १००४/०१६ को देवी भौतिक तथा कर्मिक प्रतीक
 (नियम २१ की उपविधा १) की सामग्री (दस्तावेज)

१०) कर्मिक कड्डे क्र. : १००३१४
 का कार्यालय (१) कानपुर कार्यालय : कानपुर
 (२) जिला कार्यालय : कानपुर
 (३) वन कार्यालय : कानपुर
 (४) कानपुर कार्यालय : कानपुर
 का निवास (१) कानपुर
 का निवास (२) कानपुर

११) कर्मिक कड्डे क्र. : १००३१४
 का कार्यालय (१) कानपुर कार्यालय : कानपुर
 (२) जिला कार्यालय : कानपुर
 (३) वन कार्यालय : कानपुर
 (४) कानपुर कार्यालय : कानपुर
 का निवास (१) कानपुर
 का निवास (२) कानपुर

क्र.स.	वर्ग	वर्ग	वर्ग			वर्ग			वर्ग			वर्ग			वर्ग		
			१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२			
१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३
४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४	४
५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५
६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६
७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७	७
८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८	८
९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९	९
१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११	११
१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२
१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३	१३

(Handwritten signature)
 डिभिजन वन अधिकारी
 कानपुर

(Handwritten signature)

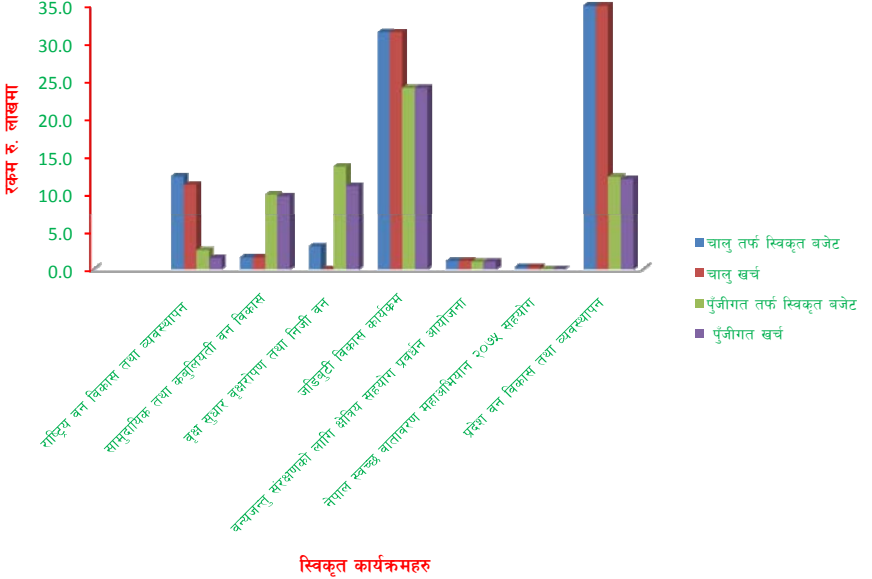
(Handwritten initials)

डिभिजन वन कार्यालयको कार्यक्षेत्र

सि.नं.	विवरण	गाउँपालिका, नगरपालिका	कार्यक्षेत्र
क.	डिभिजन वन कार्यालय		
१.	मादी सव-डिभिजन	मादी नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
२.	चैनपुर सव-डिभिजन	चैनपुर नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
३.	खाँदबारी सव-डिभिजन	खाँदबारी नगरपालिका	यस न.पा.को पुरै क्षेत्र
४.	अरुण सव-डिभिजन	भोटखोला, मकालु र चिचिला गाउँपालिका	भोटखोला गाउँपालिकाको वडा नं. २, ४ र ५, मकालु गाउँपालिकाको वडा नं. ४ र ५ तथा चिचिला गाउँपालिकाको पुरै क्षेत्र
५.	सभाखोला सव-डिभिजन	पाँचखपन नगरपालिका र सभापोखरी गाउँपालिका	पाँचखपन नगरपालिका र सभापोखरी गाउँपालिकाको पुरै क्षेत्र
६.	धर्मदेवी सव-डिभिजन	धर्मदेवी नगरपालिका	धर्मदेवी नगरपालिकाको पुरै क्षेत्र
ख.	मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज	भोटखोला, सिलिचोड र मकालु गाउँपालिका	भोटखोला गा.पा.को वडा नं. १ र ३, मकालु गा.पा.को वडा नं. १, २ र ३ तथा सिलिचोड गा.पा.को पुरै क्षेत्र

वार्षिक प्रगति पुस्तिका

आ.व. २०७५/०७६ को विनियोजन तथा खर्च विवरण

डिभिजन वन कार्यालय

संखुवासभा

(२०७५ / ०७६)

